

Een Collectieve Selfie 4

Beeldende Kunst
in cijfers

BKNL

Een Collectieve Selfie 4

Beeldende kunst
in cijfers

BKNL

Een Collectieve Selfie 4

Beeldende kunst in cijfers

Met de serie *Selfies* maakt Beeldende Kunst Nederland (BKNL)* cijfers en gegevens over beeldende kunst in Nederland zichtbaar. In 2016 nam BKNL voor het eerst het initiatief alle beschikbare gegevens over de beeldende kunstsector in Nederland te bundelen. Voor u ligt het resultaat van alweer de vierde herziene versie.

Net als voor de eerste edities van de *Selfie*, heeft BKNL met twee opdrachten aan verschillende bureaus alle beschikbare informatie laten verzamelen en duiden. Onderzoekers Henk Vinken en Hans Mariën maakten een uitgebreide analyse van de beschikbare cijfers over beeldend kunstenaars, waarbij de inkomenspositie een belangrijk thema was. Onderzoeksbureau Berenschot zorgde voor een globaal overzicht van beschikbare data op het gebied van onder meer instellingen, galeries, festivals en individuen.

De informatie die in deze publicatie is gebundeld, komt uit verschillende cijferverzamelingen, van het Centraal Bureau voor Statistiek tot de festivalatlas. Deze verzamelde gegevens moeten bijdragen aan gefundeerde analyses van het veld.

*Beeldende Kunst Nederland (BKNL) is een informeel overleg van organisaties die opkomen voor het belang van beeldend kunstenaars, musea, presentatie-instellingen en galeries in Nederland. Bij BKNL zijn aangesloten Platform BK, Kunstenbond, Kunsten '92, de Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars (BBK), de Nederlandse Galerie Associatie (NGA) en de belangenvereniging voor presentatie-instellingen De Zaak Nu. Het Mondriaan Fonds faciliteert en coördineert BKNL.

DE ONBEVROEDE ERVARING

Loek Schönbeck, secretaris BBK

Een wereld die zich in algoritmes en rekenmodellen hult, behoeft poorten naar onmetelijkheid. Die openen meer dan een wereld: ze geven een blik op jezelf. Bij het betreden word je overweldigd. Het gebeurt je en je raakt machteloos. Het is alsof op zo'n moment van totale kwetsbaarheid een lichtflits even je firmament doorkruist en, vreemd genoeg, toch niet beangstigt. Dan voel je opeens je adem stokken, terwijl je naar iets kijkt en geniet. Het mooie is dat je die ervaring niet kunt calculeren. Je stapt 's ochtends niet uit bed met het vaste voornemen: vanmiddag krijg ik een schokkende ervaring. Een voorwoord bij een presentatie rondom beeldende kunst is dan ook een soort tegenspraak. Beeldende kunst als numineuze ervaring maakt immers sprakeloos.

Een bewust mens biedt zijn horizon niet veil. Door je middels beeldende kunst te laten overweldigen kruip je eigenlijk even uit je schulp van vaste gewoontes en patronen. En je hecht er geen cijfer aan, dat doe je gewoon niet. Dat valt overigens niet mee, want zodra je weer terugkeert in de gewone wereld, ben je toch al gauw geneigd om een knieval te maken voor de ruwe wereld, waarin waarden in meetbaarheid vervat worden. De macht van het getal is groot en verleidelijk: het staart je aan als gehuld in een gouden lijst en zijn troon is verguld met duizelingwekkend bladgoud. Raak je er aan, dan sta je weer met beide benen op de grond. Berooid. Onttoverd. Ja, maar verkwikt.

Het perspectief, daar gaat het om. Dat je dat niet hoeft te verliezen en geen noodzaak ziet jezelf stererotiep te herhalen. Haast te mooi om waar te zijn. In elk geval helpt het om beeldende ervaringen als een contrapunt te zien. Een contrapunt is geen dissonant. Een contrapunt is een consonant om harmonie, het voegen in elkaar, mee te bewerkstelligen. Een vorm van samenwerking dus. Dat is geen nieuw inzicht. HERACLITUS – de man bekend van *panta rhei*, alles stroomt – had het er al over:* 'Een harmonie, samenspanning als bij een lier en een boog.' Niet voor niets bestond er ook een Nederlands tijdschrift over esthetiek met de naam: *Lier & Boog*. Ja, samenwerking, ook al zoiets onmetelijks...

Er moeten van dit soort plekken zijn, haast sacrale gelegenheden, om je te laven en bekwamen in het onbekende. Ook moeten er leermeesters opgeleid worden om je in de aanschouwing te geleiden en te kunnen begeleiden. Ambachtsmeesters, die je met de boezelaar om voeren naar een verrassende plek in je ziel. Platvloers hebben we het dan over musea, presentatie-instellingen, galleries, academies, vervolgopleidingen en kunstenaars. Met vereende krachten soms, en synergetische verbanden. Cijfers zijn daar natuurlijk zeker relevant. En het mooie is, dat er weliswaar verschillende wegen voor open staan, maar dat ze ook één markant kruispunt kennen: het Mondriaan Fonds, dat ook de wegen van BKNL begeleidt, stimuleert en alles inventariseert. Het stof is neergedaald, de stof is gereed. Zie, maar...

* DK22B12/M40 resp. DK22B51/M27

Een Collectieve Selfie 4

Beeldende kunst in cijfers

Berenschot

INHOUD

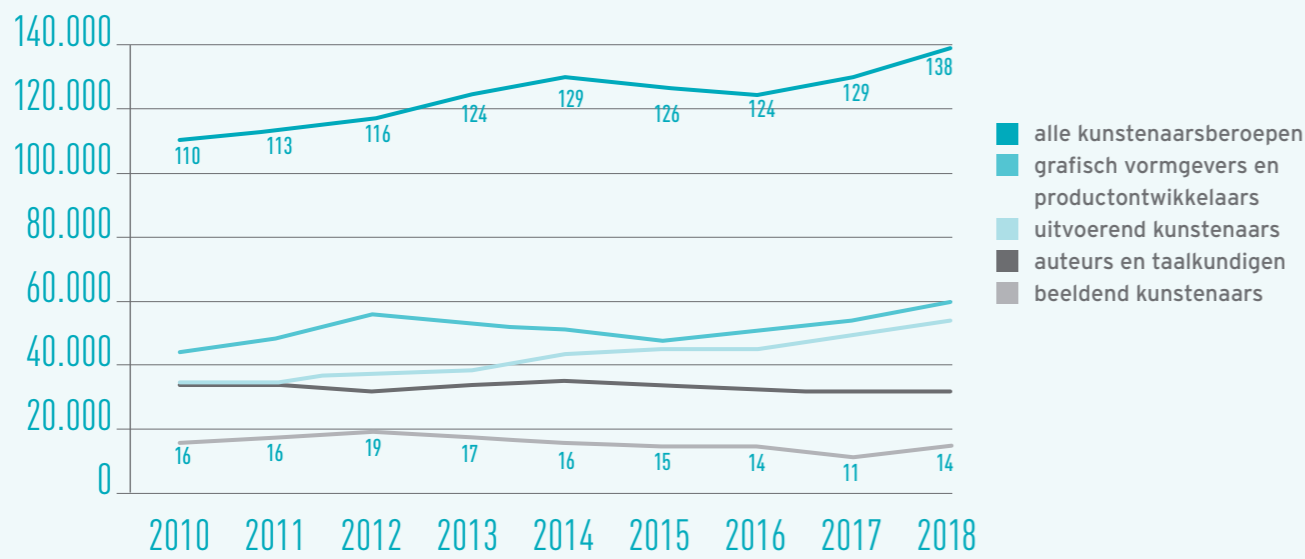
Verantwoording	7
Kunstenaars	8-11
Kunstmusea	12-15
Presentatie-instellingen	
en postacademische instellingen	16-22
Festivals	23-25
Galerieën	26-29
Algemeen	30

Verantwoording

Met deze infographic geeft Berenschot een actualisatie en aanvulling van beschikbare gegevens over de beeldende kunstsector. De *Selfie* is een weergave van reeds bestaand onderzoek en heeft tot doel inzicht te verschaffen in beschikbare informatie. Voor deze *Selfie* is enkel gebruik gemaakt van beschikbare informatie en is geen aanvullend onderzoek gedaan. De *Selfie* is zodoende puur een weergave van beschikbare, relevante informatie. De *Selfie* is net als voorgaande edities verdeeld in een aantal subcategorieën, te weten: kunstenaars, musea, presentatie-instellingen/postacademische instellingen, festivals en algemene informatie. Per subcategorie is beschikbare informatie gevisualiseerd.

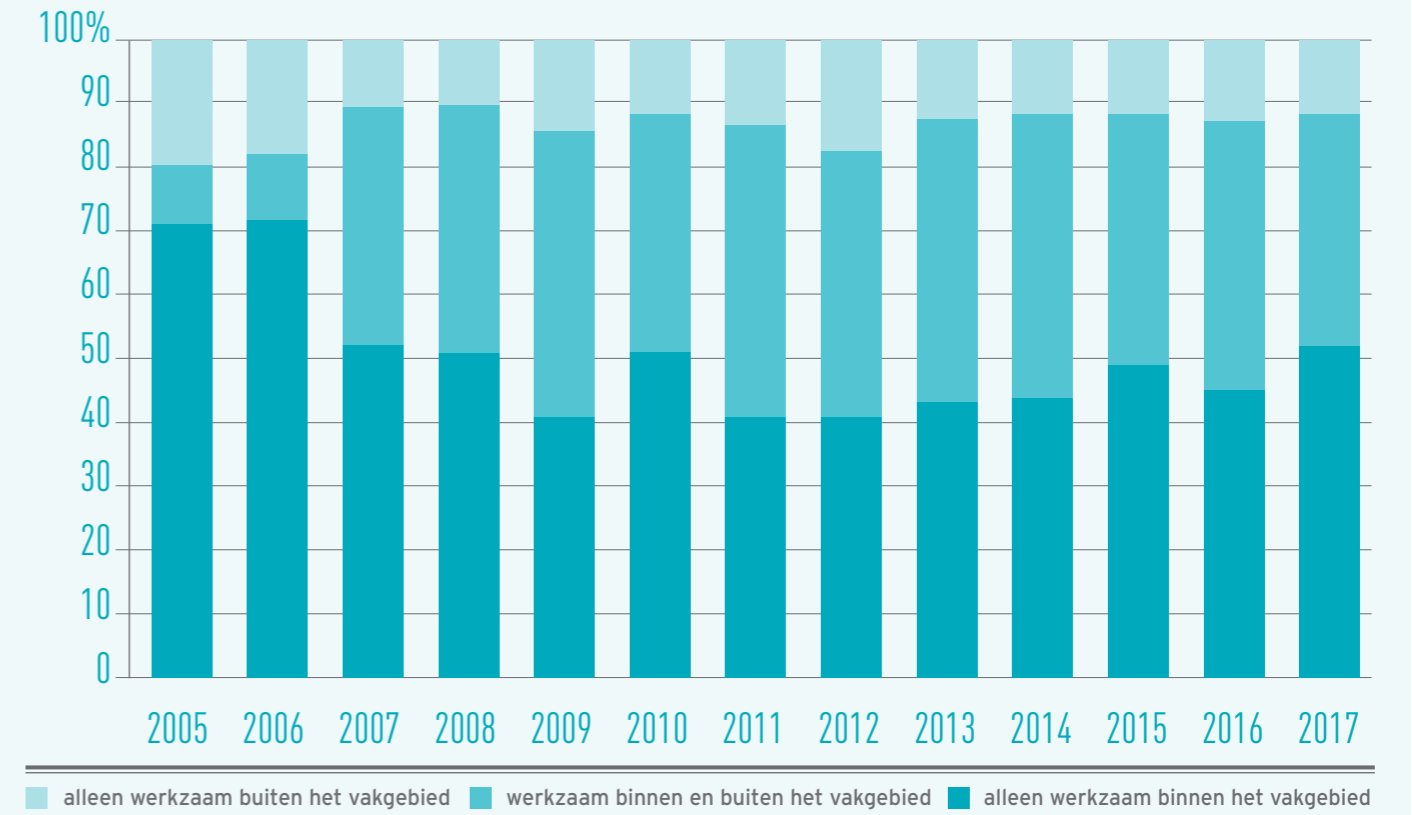
Er is gebruik gemaakt van de volgende bronnen: Technische bijlage bij monitor cultuur 2009-2017, APE 2018, Festivalatlas 2019, Harry van Vliet/HvA, onderzoek van Berenschot in opdracht van het ministerie van OCW naar de verdeling van gemeentelijke bestedingen aan beeldende kunst (2018). Verder is gebruik gemaakt van recent onderzoek van HTH Research door Henk Vinken en Hans Mariën (2019), uitgebreider getoond in deel twee van deze *Selfie*.

totaal aantal kunstenaars periode 2010-2018

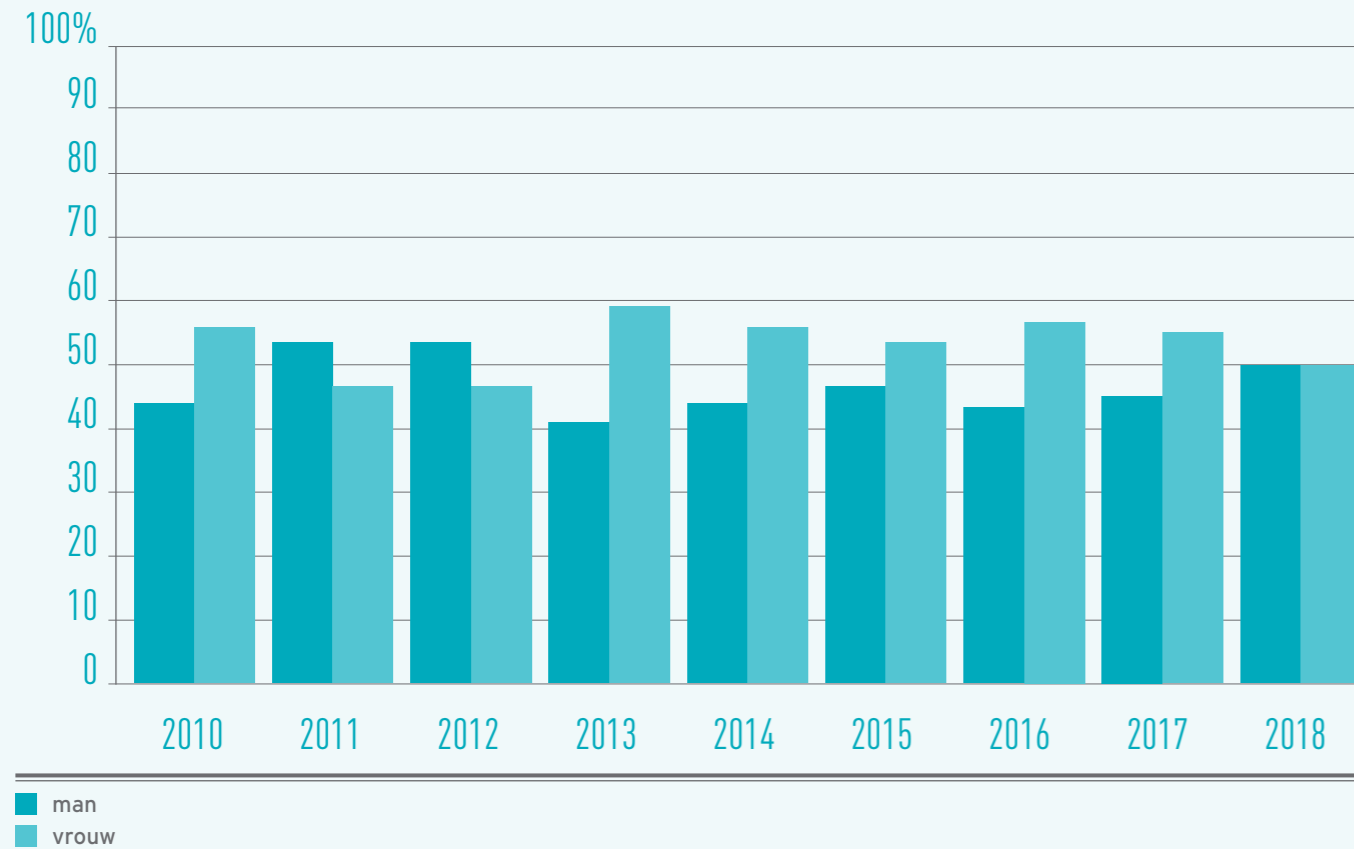
Bron: HTH Research 2019, Collectieve Selfie 4 deel 2

afgestudeerden beeldende kunst naar vakgebied werk

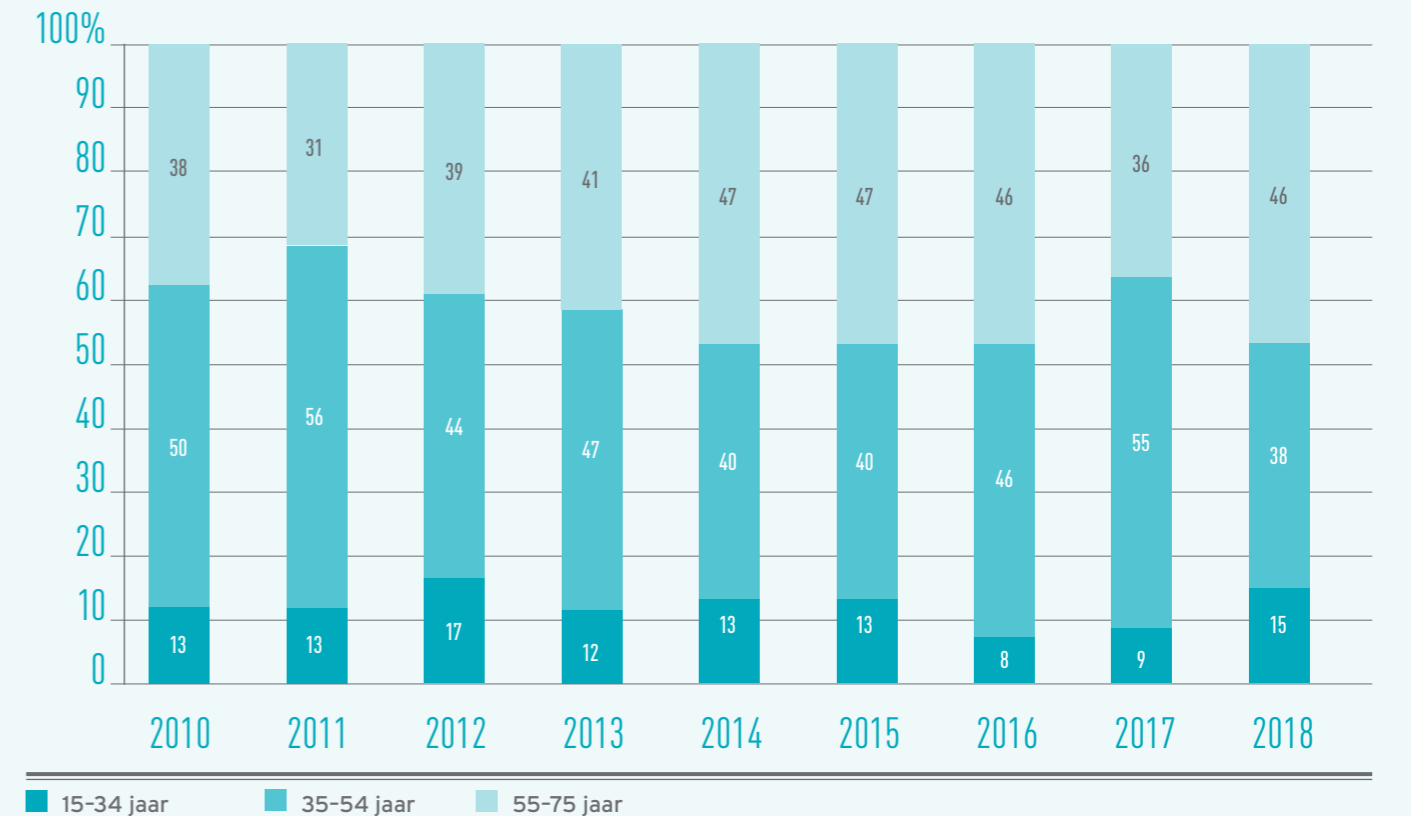
Bron: HTH Research 2019, Collectieve Selfie 4 deel 2
NB meetmoment 1.5 jaar na afstuderen

geslacht afgestudeerden HBO autonome beeldende kunst

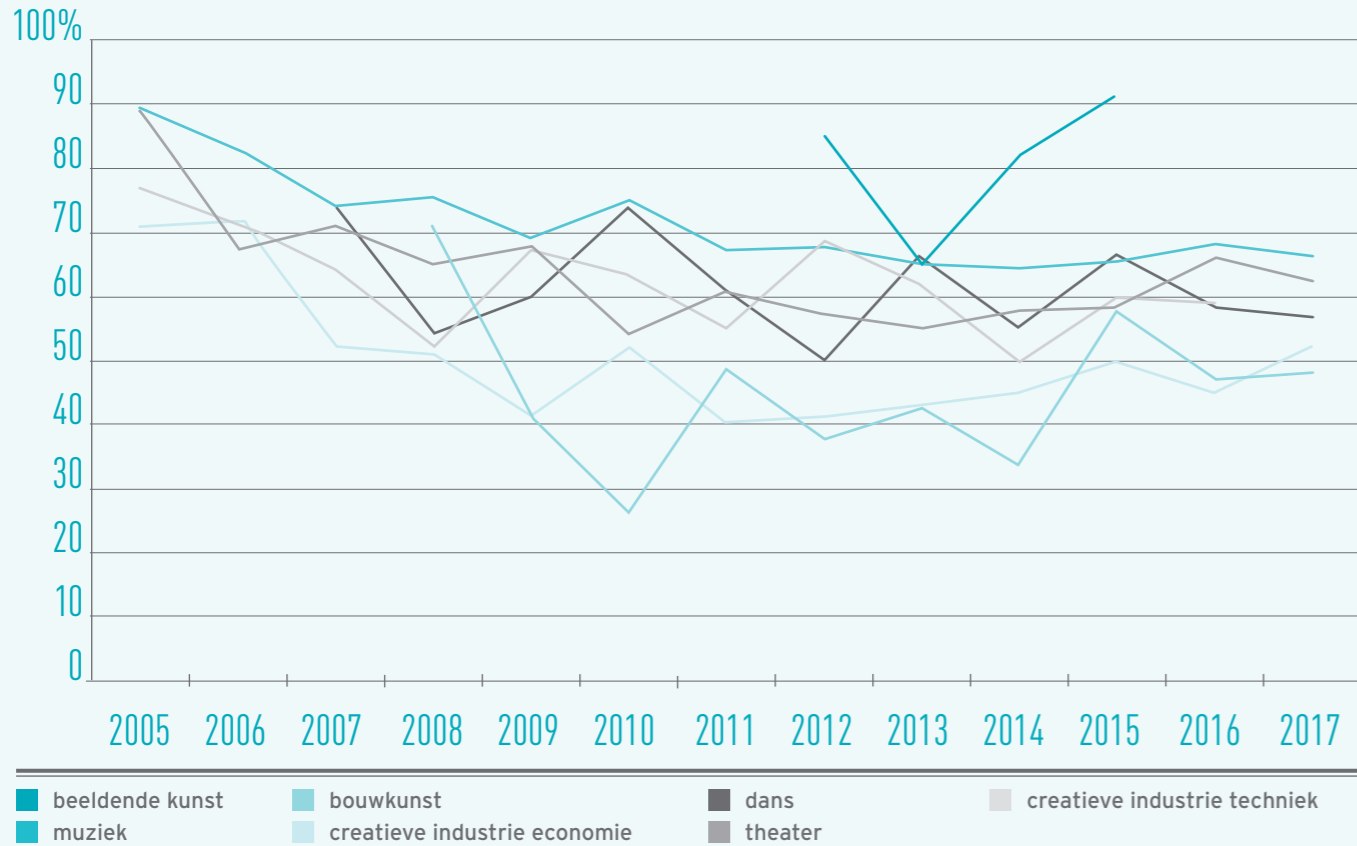
Bron: HTH Research 2019, Collectieve Selfie 4 deel 2

leeftijd afgestudeerden HBO autonome beeldende kunst

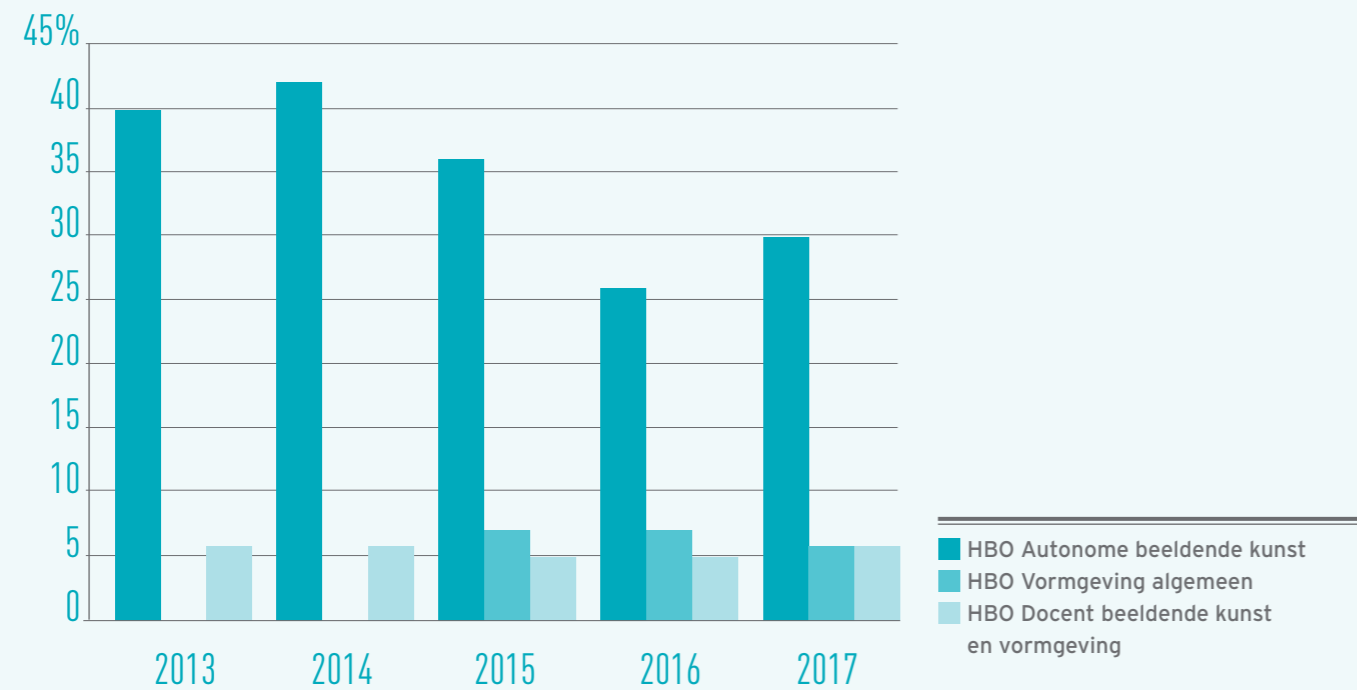
nb door afrondingsverschillen is som niet altijd 100%
Bron: HTH Research 2019, Collectieve Selfie 4 deel 2

afgestudeerden creatieve HBO-opleidingen die anderhalf jaar na afstuderen alleen binnen het eigen vakgebied werkzaam zijn

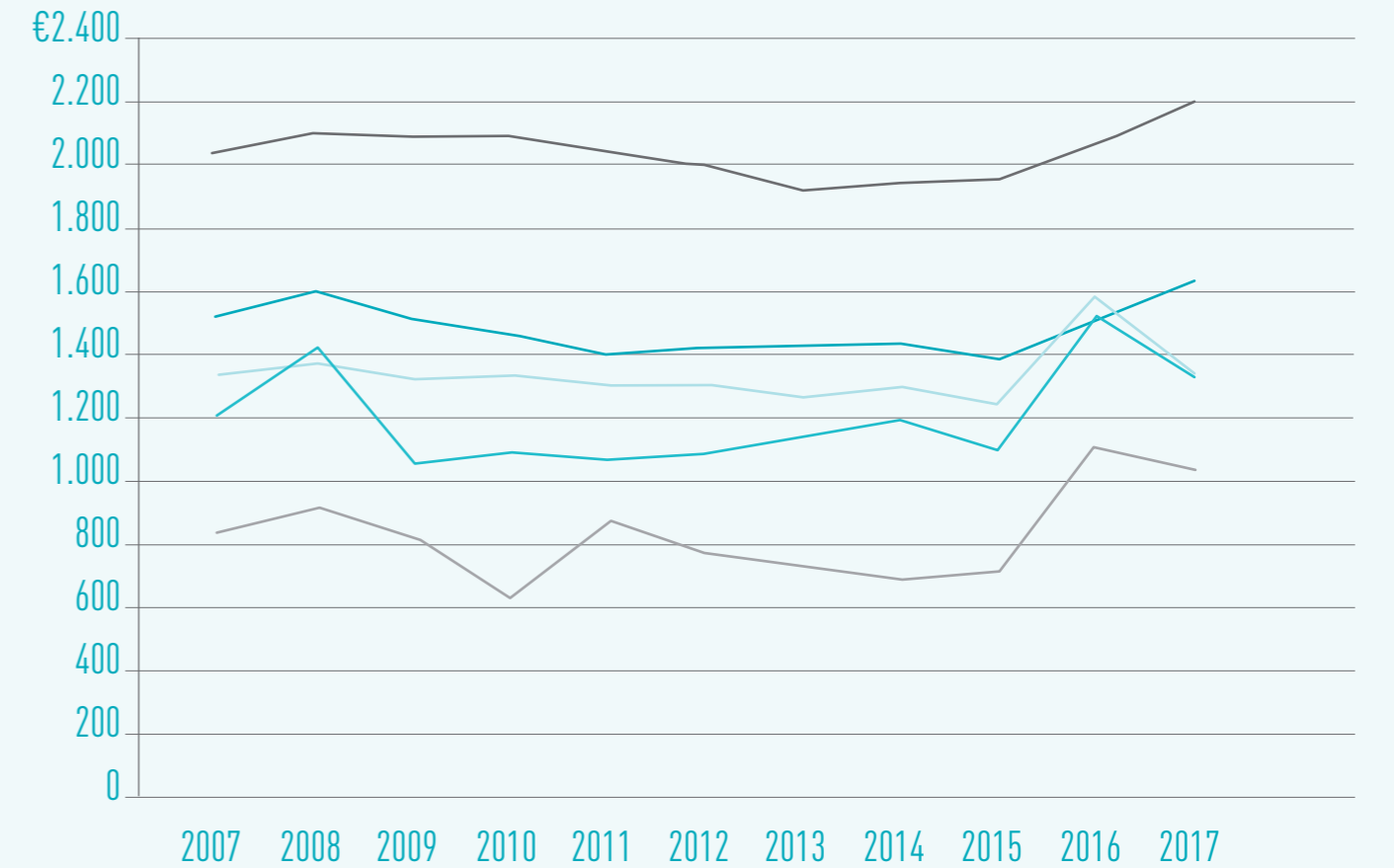
Bron: ROA, Maastricht University, maatwerk

afgestudeerden HBO-kunstopleidingen die aangeven van beroep beeldend kunstenaar te zijn

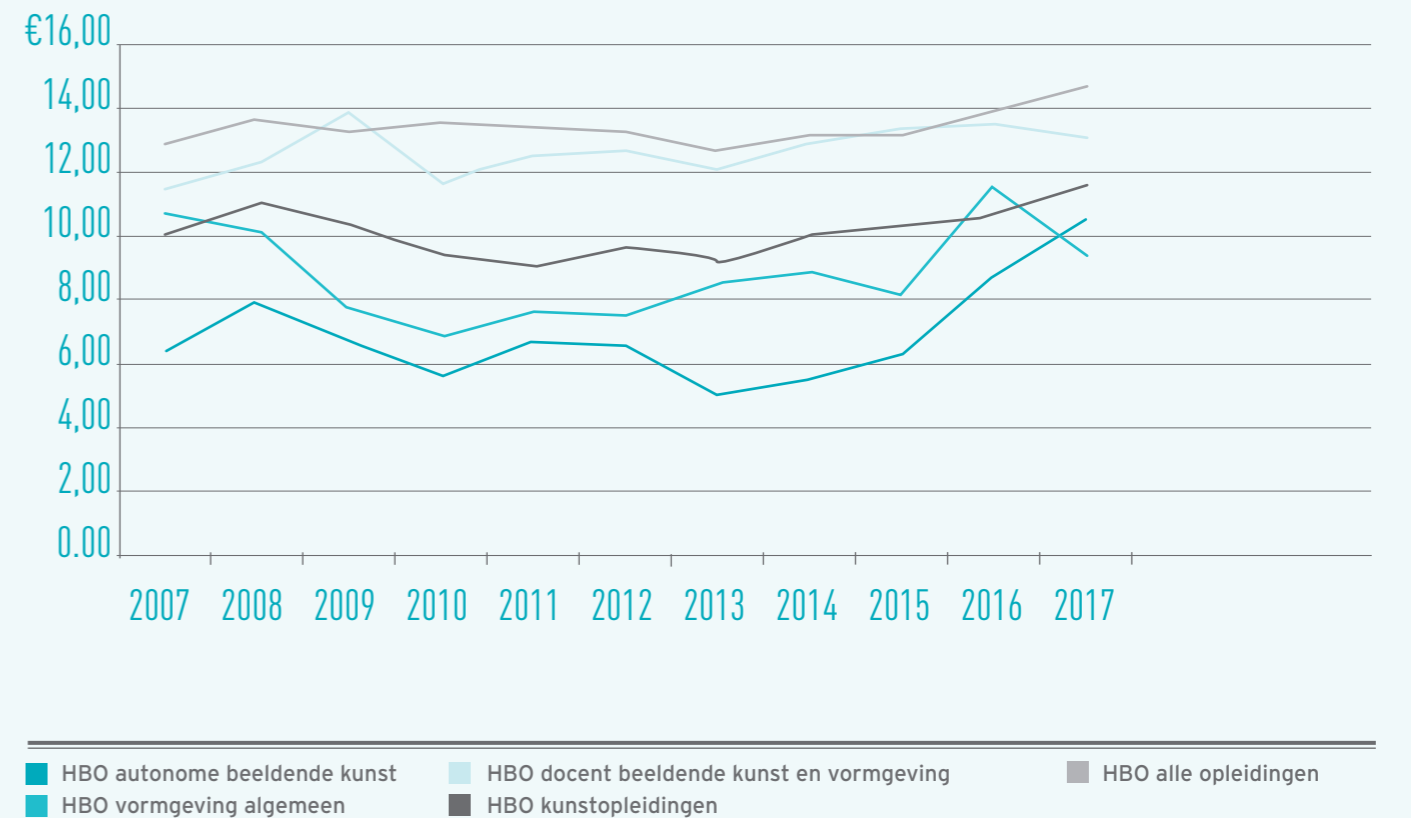

Bron: ROA, Maastricht University, Statistische Supplementen (diverse jaargangen)

gemiddeld bruto maandloon van alumni van drie HBO-kunstopleidingen

gemiddeld bruto uurloon van alumni van drie HBO-kunstopleidingen

Bron: HTH Research 2019, Collectieve Selfie 4 deel 2

TOELICHTING OP INDELING TYPE MUSEA

Beeldende kunst

Hieronder vallen musea die door het Mondriaan Fonds zijn getypeerd als moderne en/of hedendaagse beeldende kunst musea.

Overige (aard van de collectie)

Alle musea met een collectie anders dan moderne en/of hedendaagse kunst.

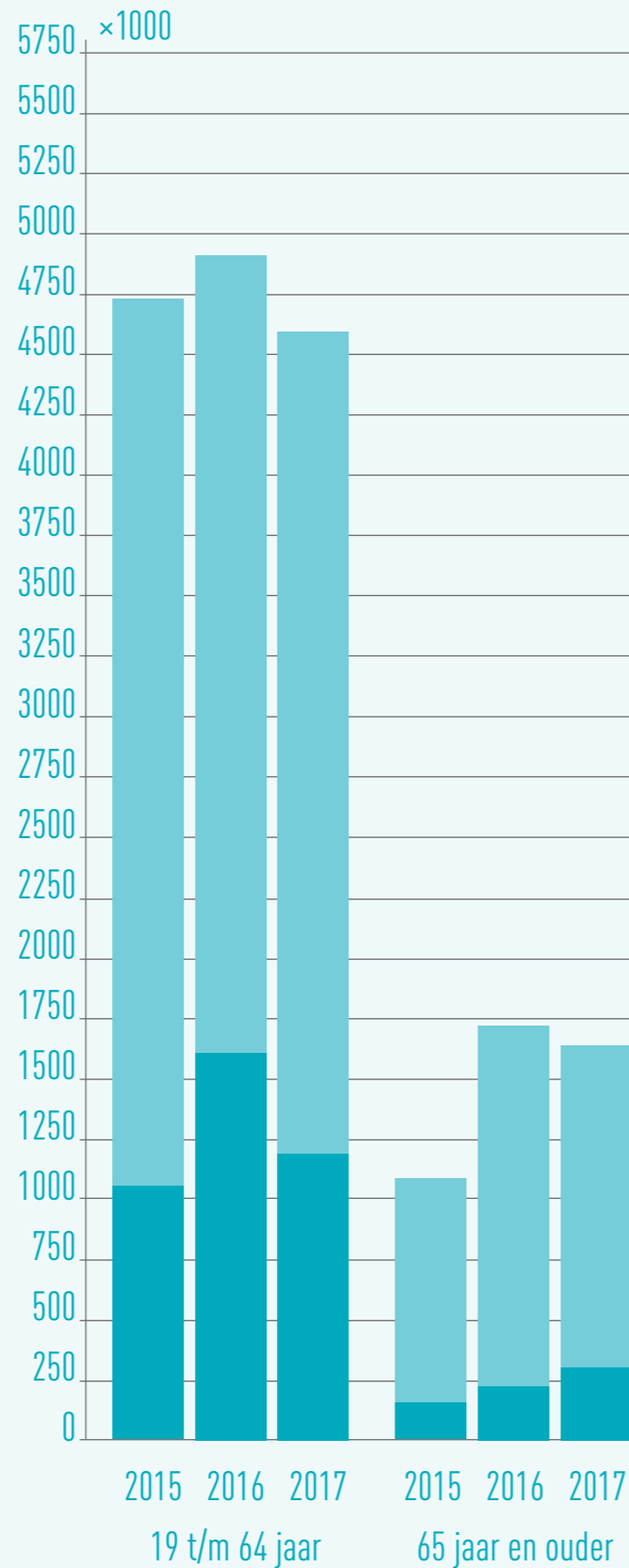
BIS-musea

De rijksoverheid ondersteunt een hoogwaardig aanbod van culturele instellingen van (inter)nationale betekenis. De groep instellingen die het rijk vanuit cultuurbeleid rechtstreeks subsidieert, wordt de culturele Basisinfrastructuur (BIS) genoemd. De instellingen met een museale taak die het rijk via de BIS subsidieert, zijn de BIS-musea.

Geregistreerde musea

Musea die zijn opgenomen in het Museumregister voldoen aan de definitie van de International Council of Museums (ICOM) en aan de Museumnorm. De Museumnorm is een set aan criteria op het terrein van bedrijfsvoering, collectie en publiek die staan voor een kwalitatief hoogwaardige invulling van de functies van een museum. De Stichting Museumregister Nederland verricht de registratie van musea in Nederland.

bezoeken musea voor beeldende kunst per doelgroep

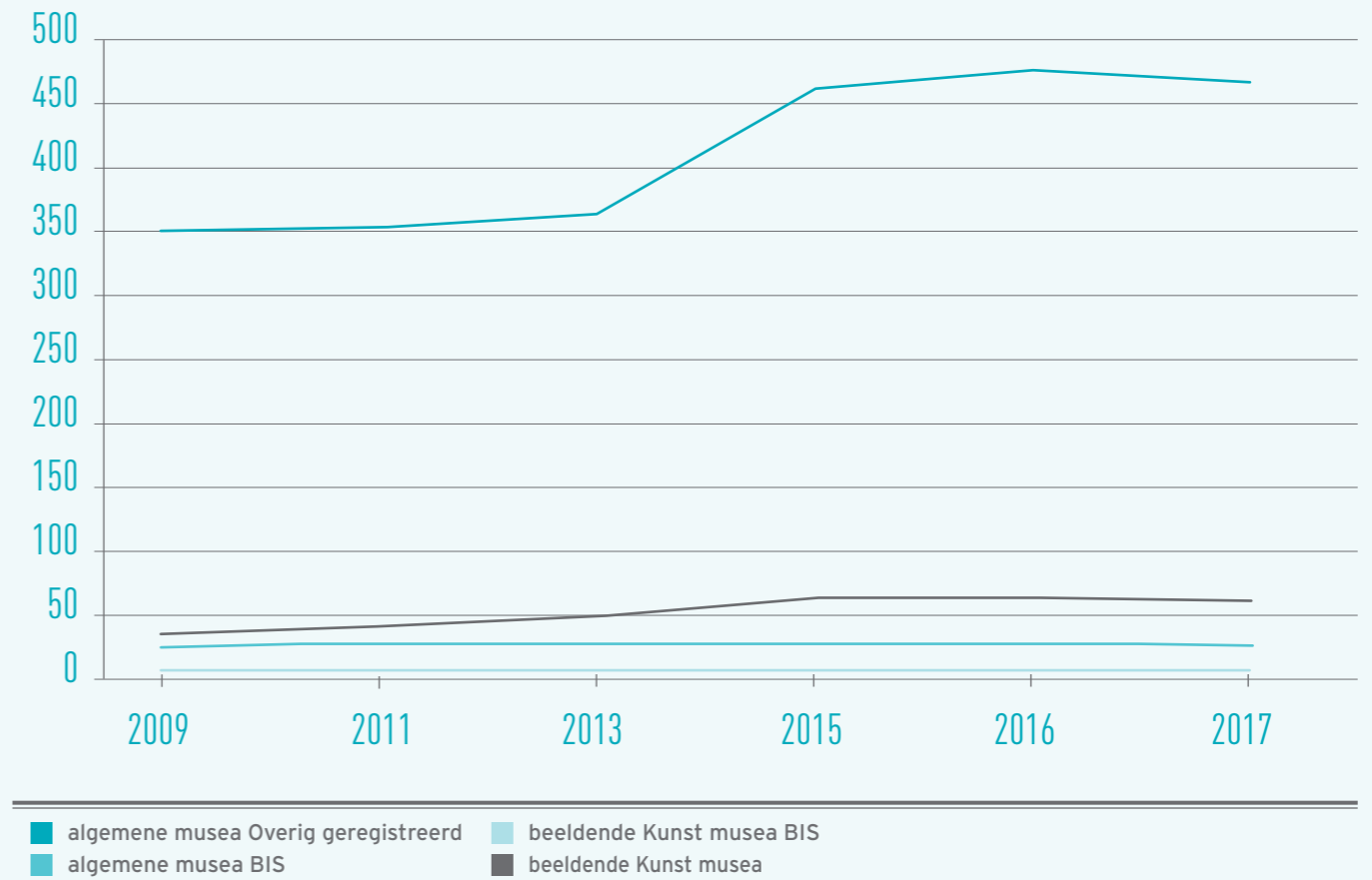

■ BIS
■ Overig geregistreerd

Bron: Technische bijlage bij monitor cultuur 2009-2017, APE 2018 - bewerking Berenschot

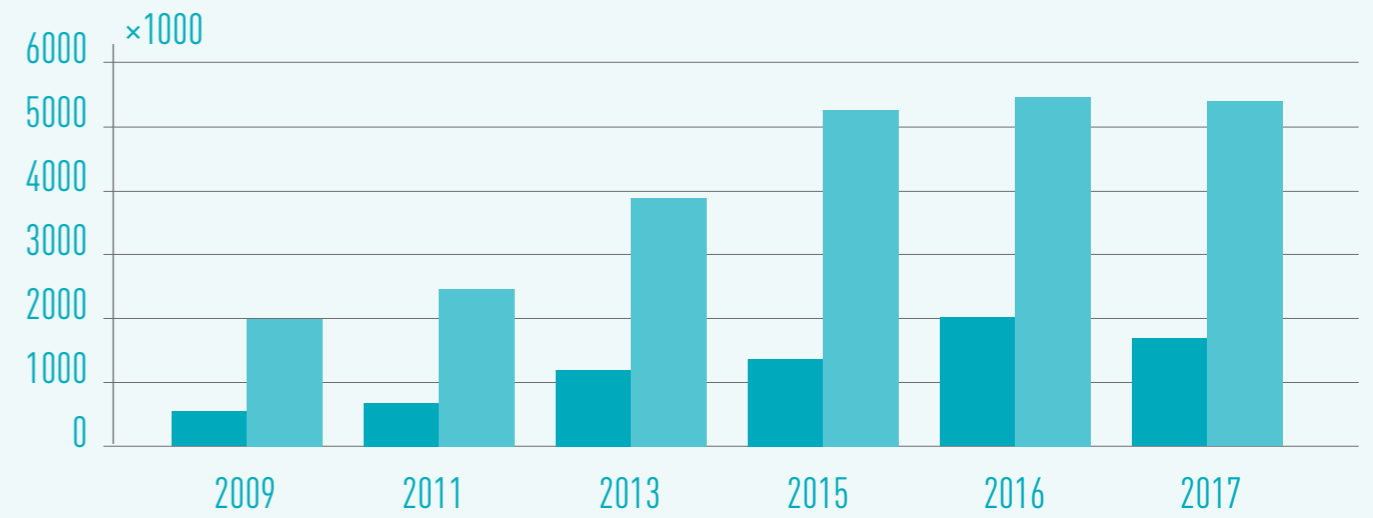
KUNSTMUSEA

aantal musea in Nederland, waarvan musea voor beeldende kunst

Technische bijlage bij monitor cultuur 2009-2017, APE 2018 - bewerking Berenschot

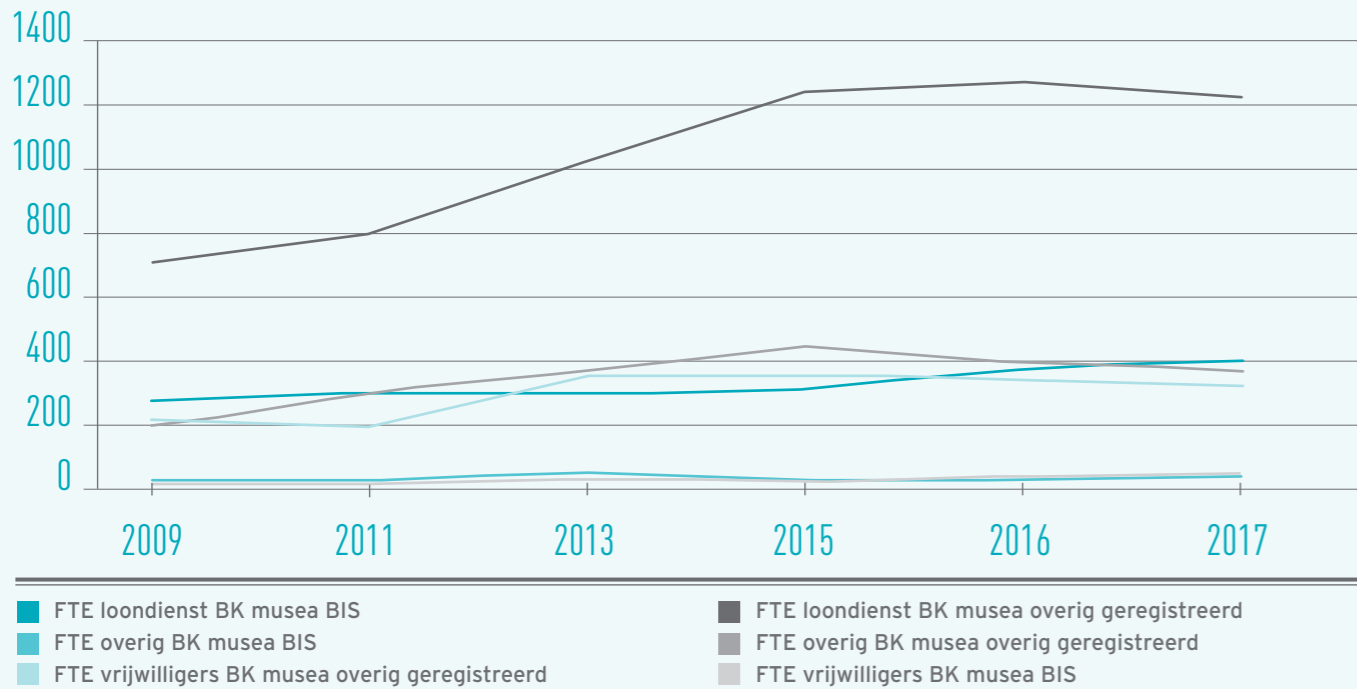
aantal bezoeken musea voor beeldende kunst

■ Beeldende kunst musea BIS
■ Beeldende kunst musea Overig geregistreerd

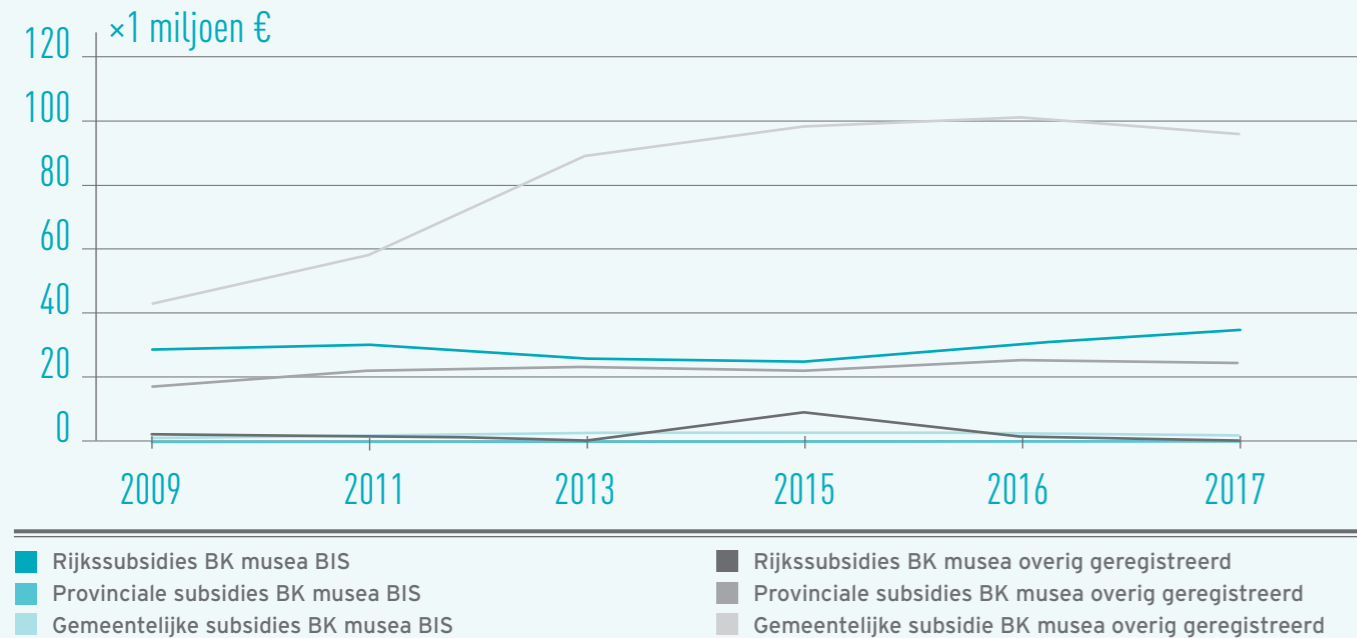
Bron: Technische bijlage bij monitor cultuur 2009-2017, APE 2018 - bewerking Berenschot

werkgelegenheid musea voor beeldende kunst naar type dienstverband

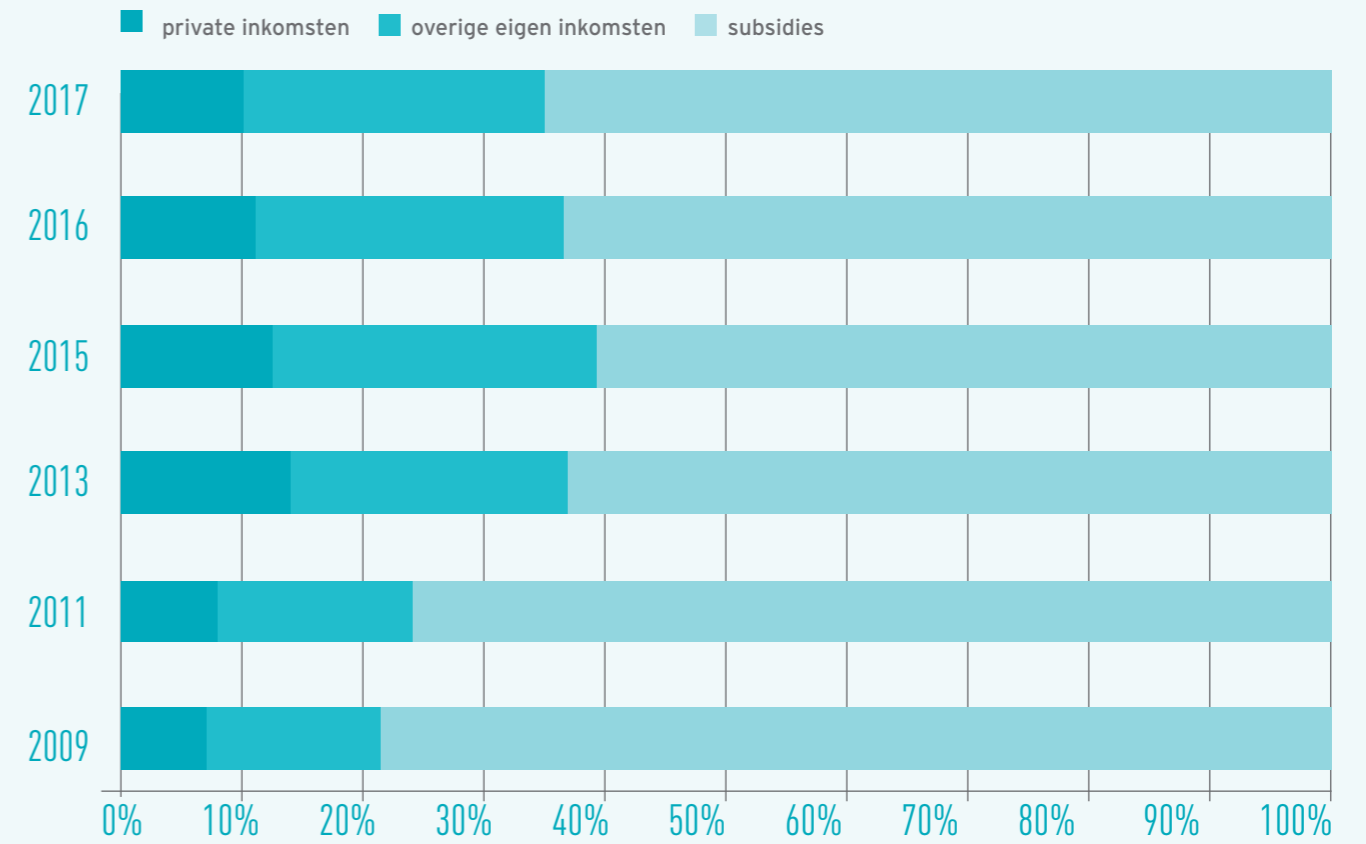
Overige bezoldigden zijn o.a. uitzendkrachten, stagiaires, freelancer met VAR verklaring en gedetacheerden.
Ook worden directeur/eigenaar en meewerkende familieleden (voor zover niet op de loonlijst) tot de overig bezoldigden gerekend
Bron: Technische bijlage bij monitor cultuur 2009-2017, APE 2018 - bewerking Berenschot

overheidsbijdragen musea voor beeldende kunst

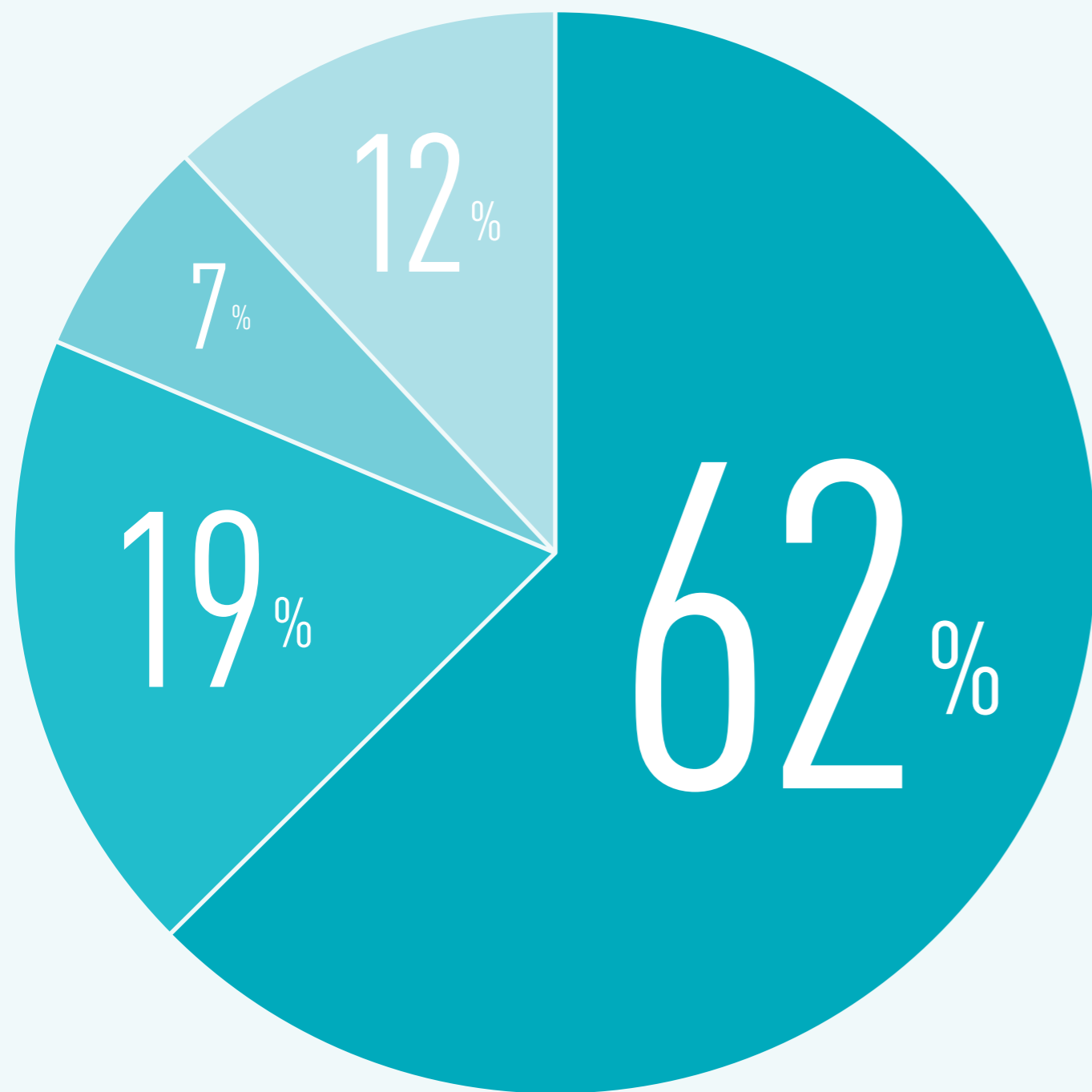
Bron: Technische bijlage bij monitor cultuur 2009-2017, APE 2018 - bewerking Berenschot

ontwikkeling financieringsmix musea voor beeldende kunst BIS

Bron: Technische bijlage bij monitor cultuur 2009-2017, APE 2018 - bewerking Berenschot

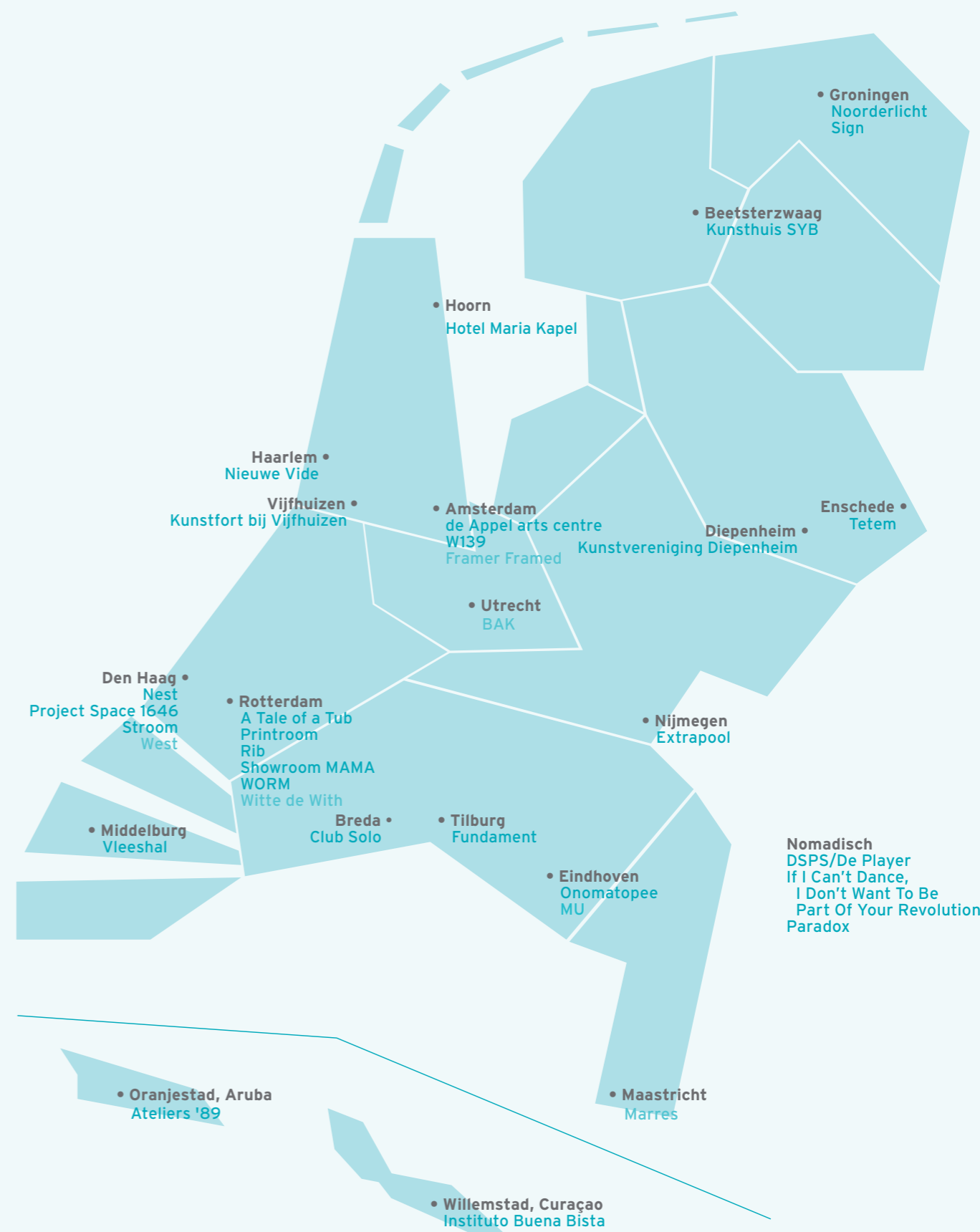
verdeling presentatie-instellingen en postacademische instellingen naar jaaromzet

- Jaaromzet tot €250.000 (klein)
- Jaaromzet tot €250.000 en €500.000 (middelklein)
- Jaaromzet tot €500.000 en €750.000 (middelgroot)
- Jaaromzet tot €750.000 (groot)

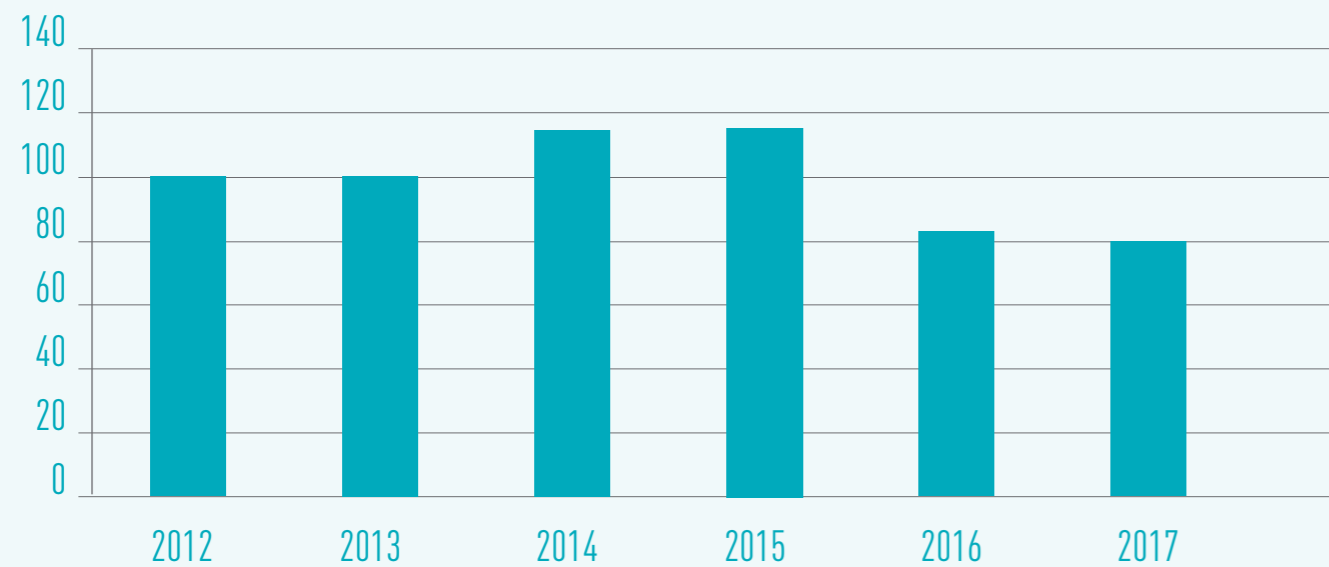
Bron: actueel ledenbestand De Zaak Nu

door Mondriaan Fonds en OCW ondersteunde presentatie-instellingen 2019

- Door Mondriaan Fonds ondersteund via Bijdrage Meerjarenprogramma's Presentatie-instellingen
- Door OCW ondersteund (BIS)

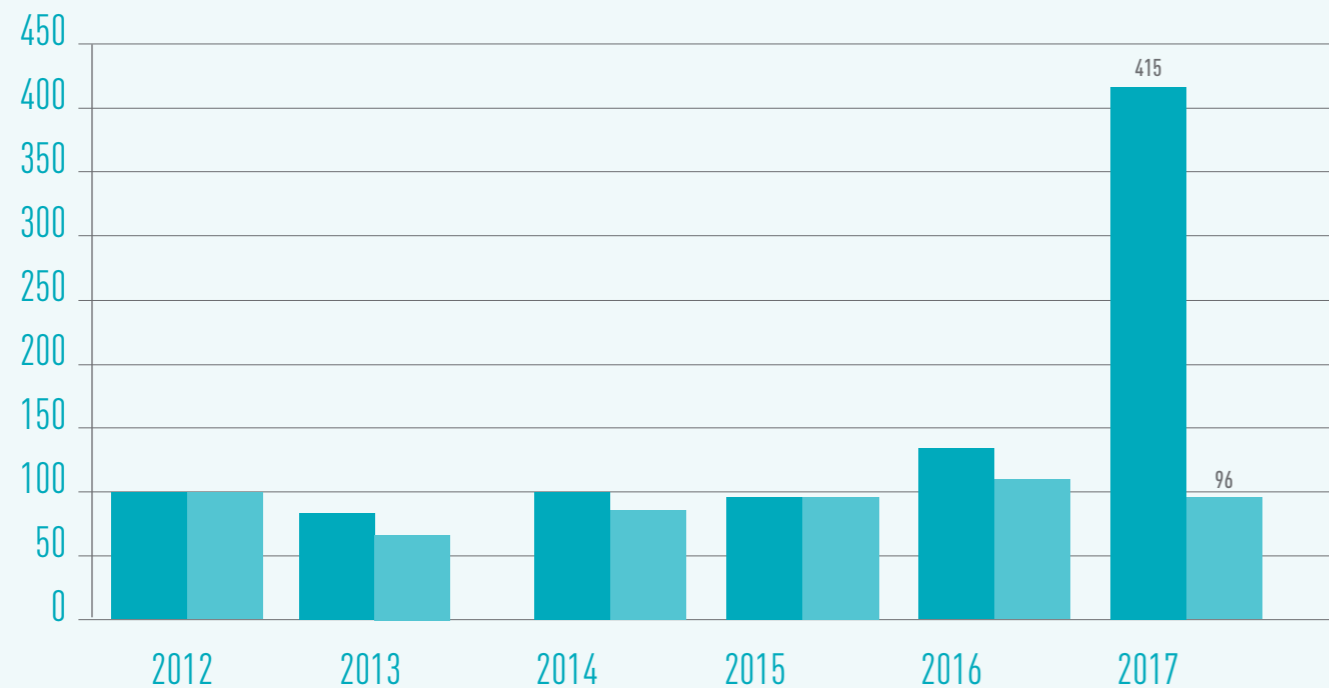
aantal presentaties van presentatie-instellingen

■ Presentaties zijn: tentoonstellingen, performances, lezingen, workshops, debatten en/of symposia en (samenwerkings-) projecten in de openbare ruimte.

NB. Betreft panelonderzoek. Bovenstaande uitkomst betreft Panel C. Zie toelichting panelsamenstelling op pagina 22
Bron: APE 2018

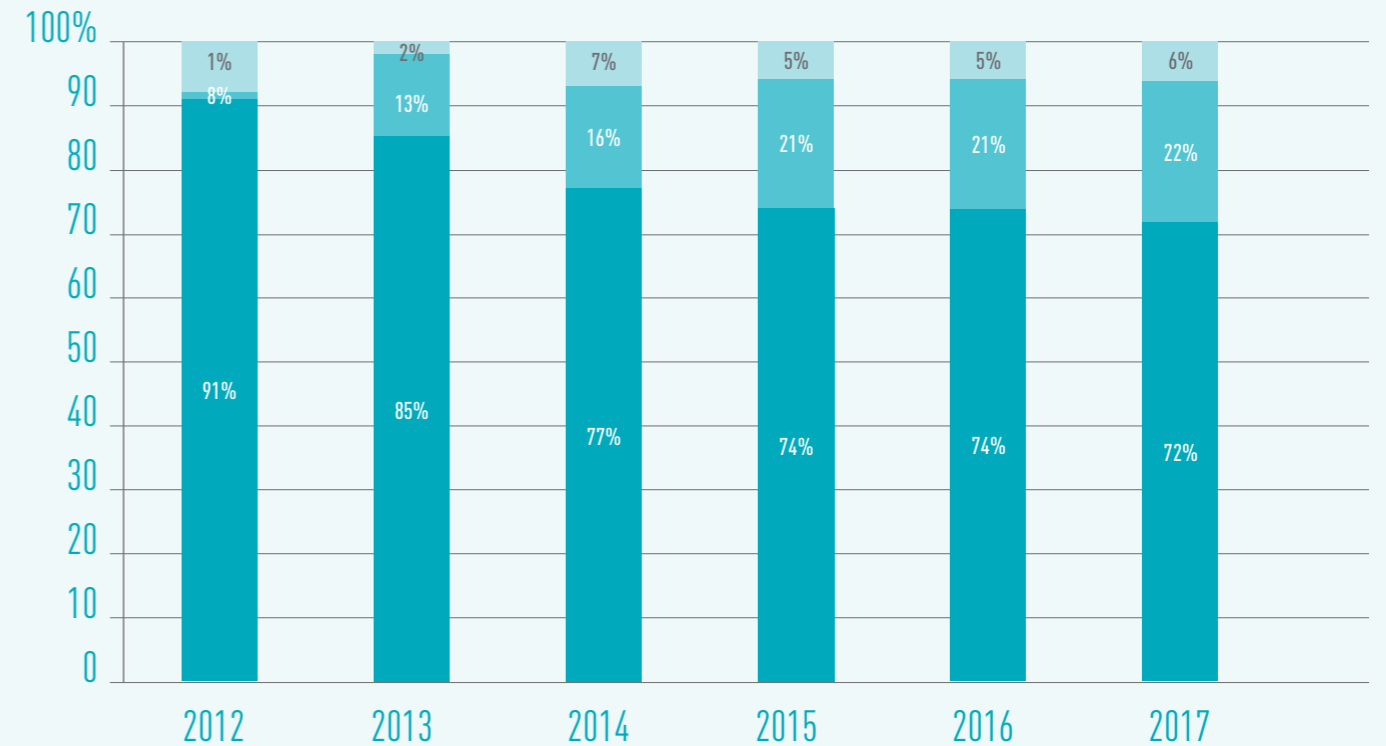
aantal bezoeken aan presentatie-instellingen

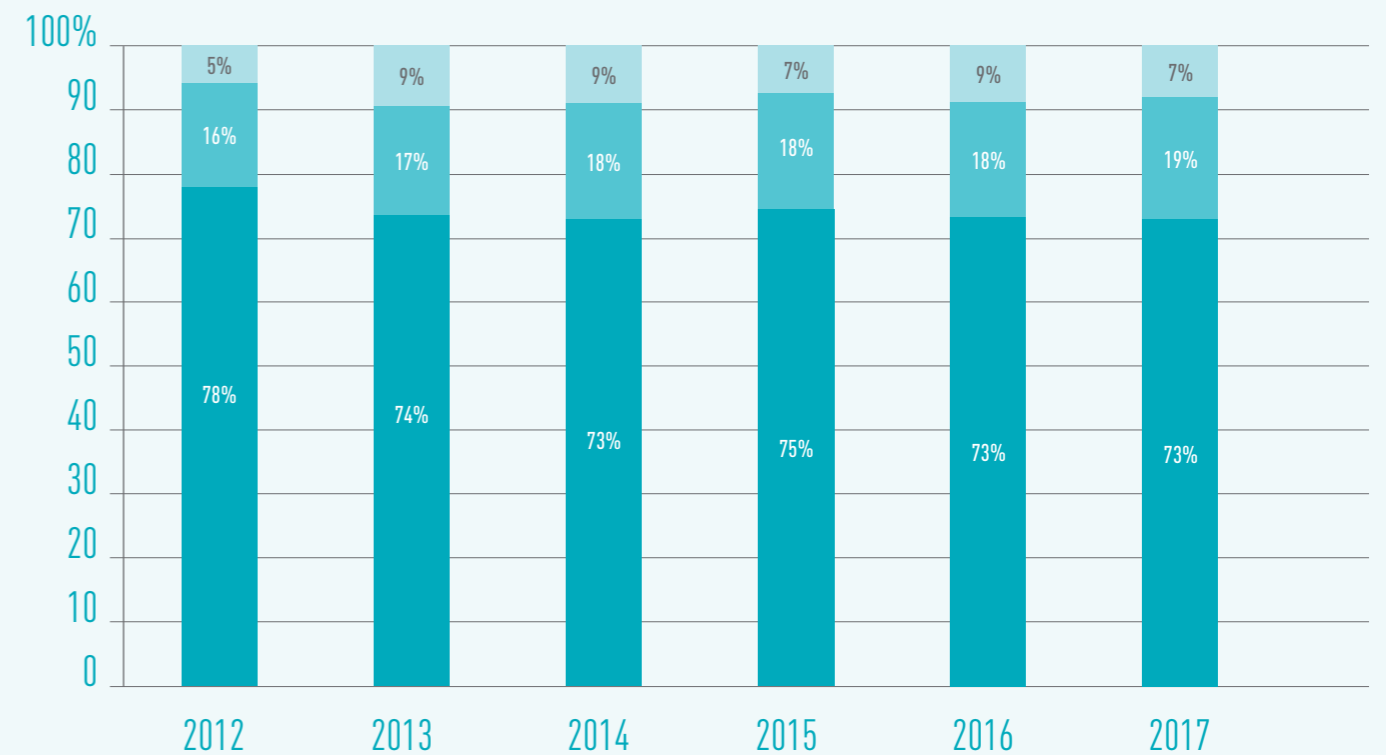
■ Bezoeken
■ Bezoeken excl. bezoeken aan één specifieke instelling die voor een vertekend beeld zorgt. Onderzoeksbureau APE heeft ervoor gekozen één instelling apart te nemen omdat deze voor een vertekend beeld zorgt wat betreft ontwikkeling van de subsidies.

Bron: APE 2018
NB. Betreft panelonderzoek. Bovenstaande uitkomst betreft Panel B. Zie toelichting panelsamenstelling op pagina 22

financieringsmix presentatie-instellingen en postacademische instellingen in de BIS (6)

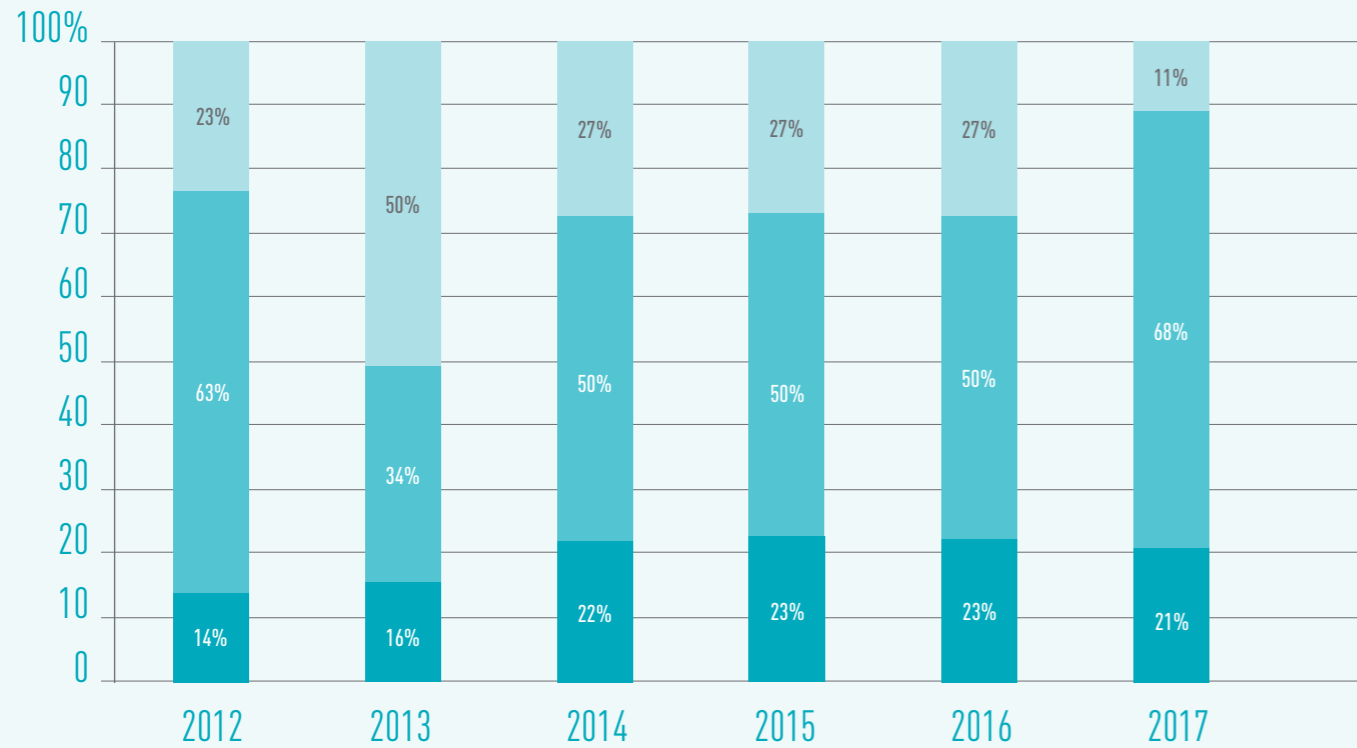
financieringsmix presentatie-instellingen niet in de BIS

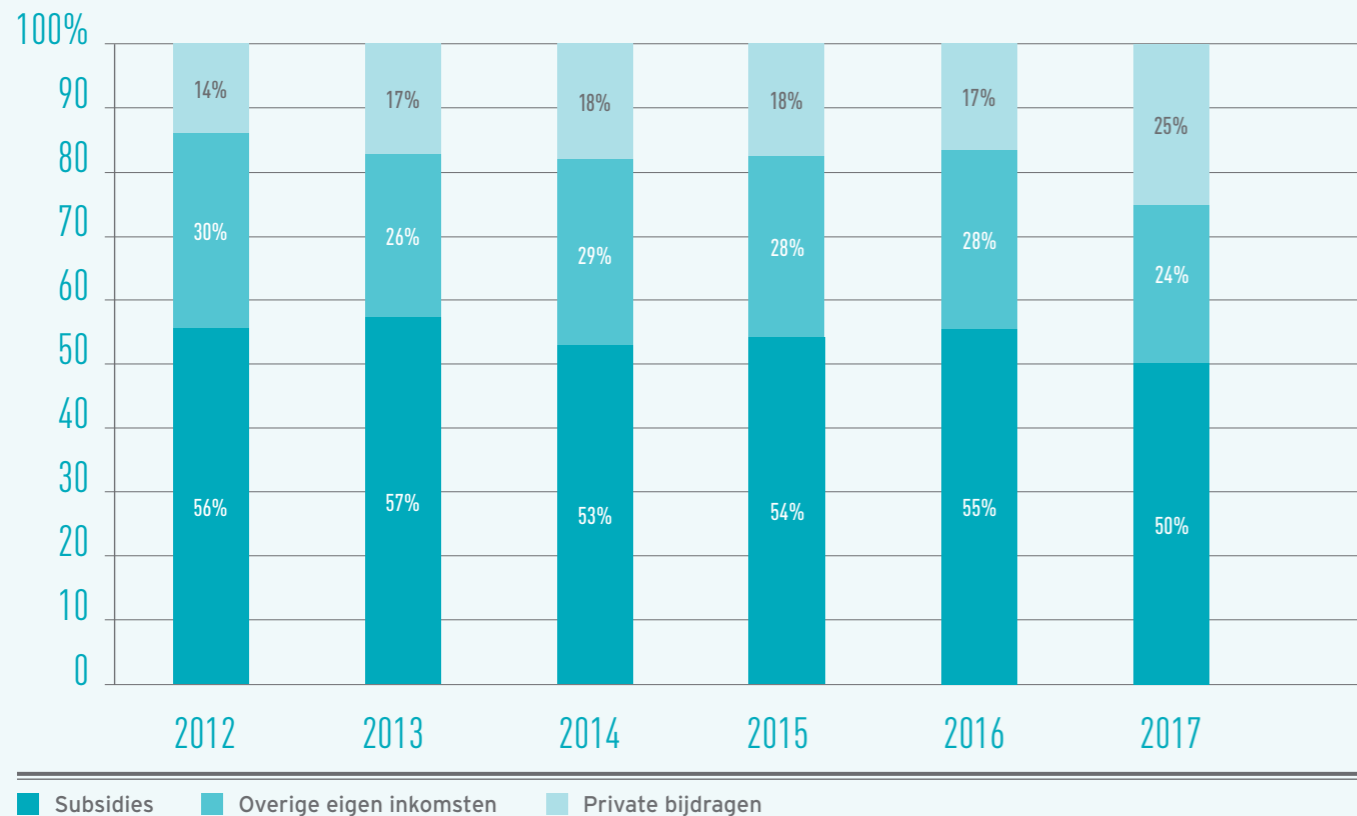
■ Subsidies ■ Overige eigen inkomsten ■ Private bijdragen

NB. Betreft panelonderzoek. Bovenstaande uitkomst betreft Panel A. Zie toelichting panelsamenstelling op pagina 22.
Bron: APE 2018

subsidiebronnen presentatie-instellingen en postacademische instellingen in de BIS

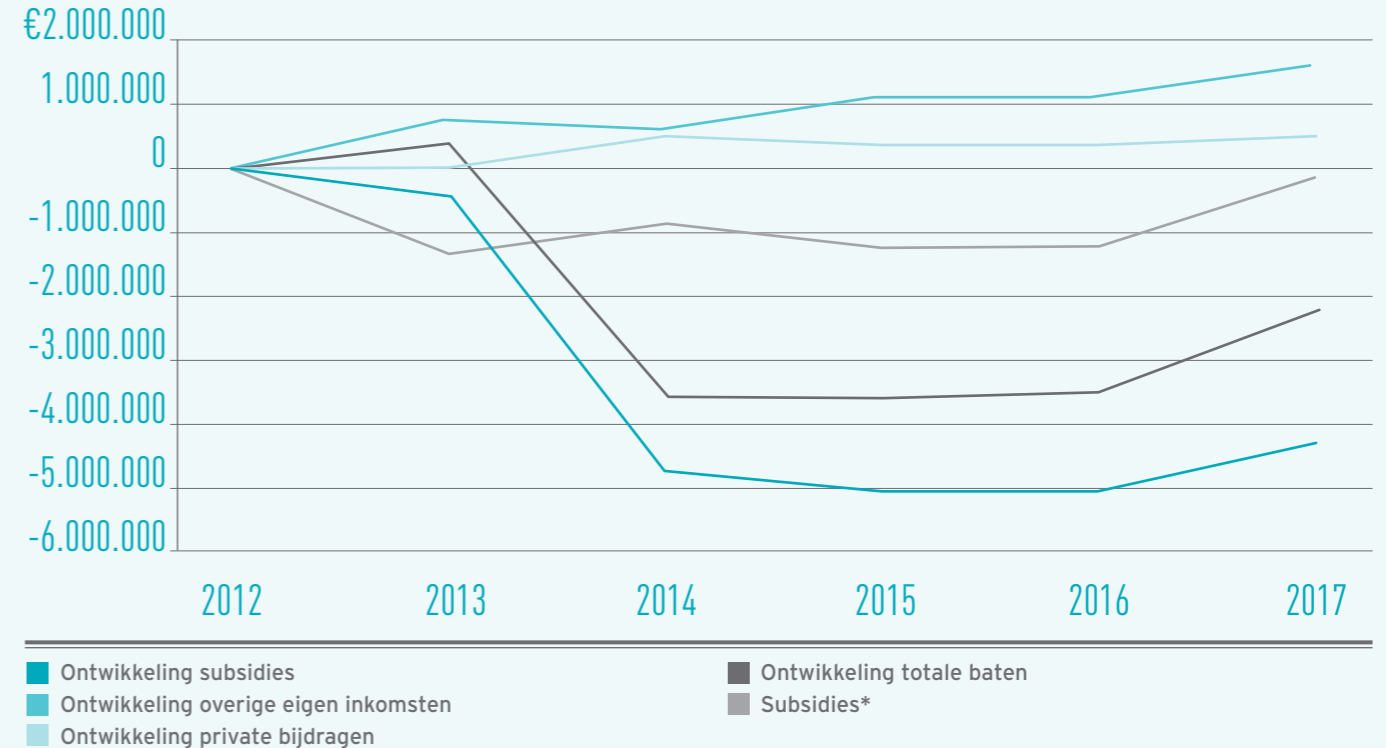

subsidiebronnen presentatie-instellingen niet in de BIS

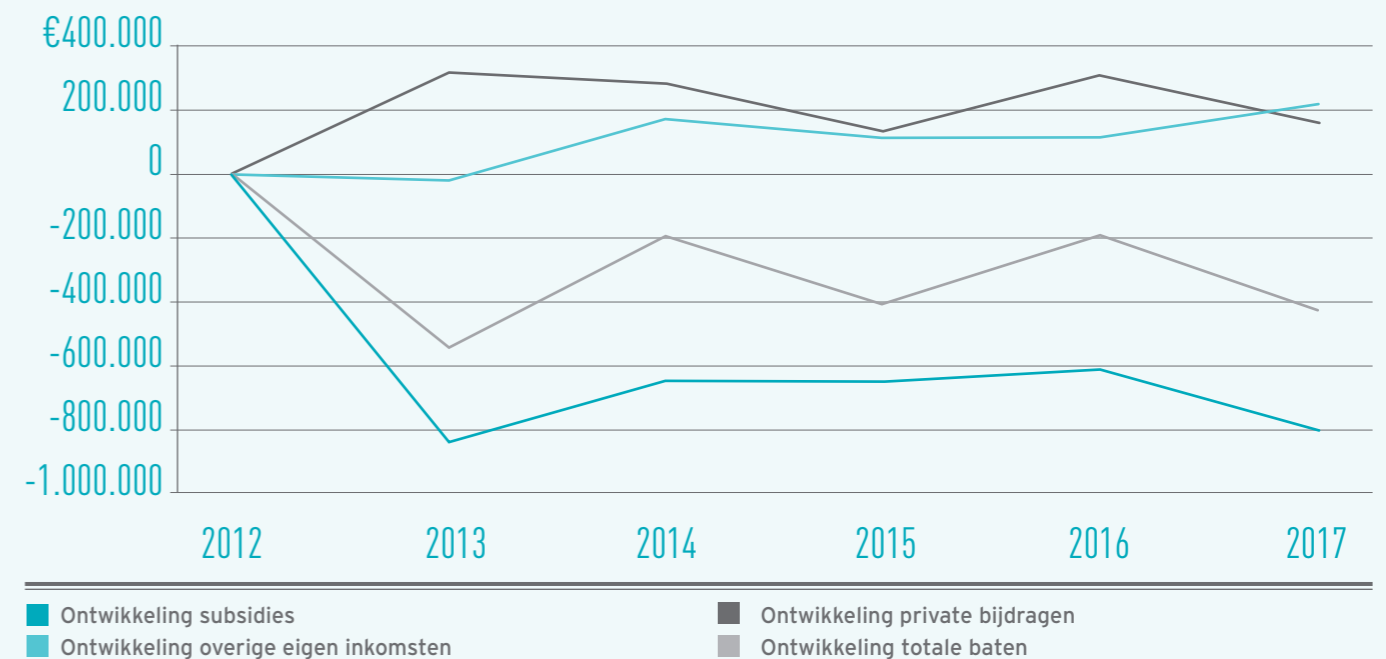
NB. Betreft panelonderzoek. Bovenstaande uitkomst betreft Panel A. Zie toelichting panelsamenstelling op pagina 22.
Bron: APE 2018

ontwikkeling van de totale inkomsten per financieringsbron in reële bedragen bij presentatie-instellingen in BIS

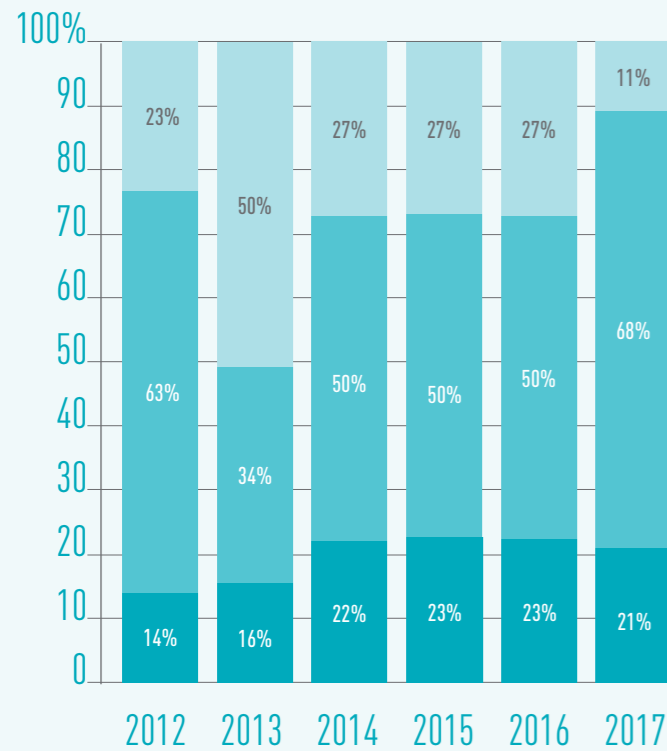
Subsidies* = exclusief één specifieke instelling die mbt bezoekersaantallen voor een vertekend beeld zorgt.
Bron: APE 2018 - bewerking Berenschot

ontwikkeling van de totale inkomsten per financieringsbron in reële bedragen bij presentatie-instellingen niet in BIS

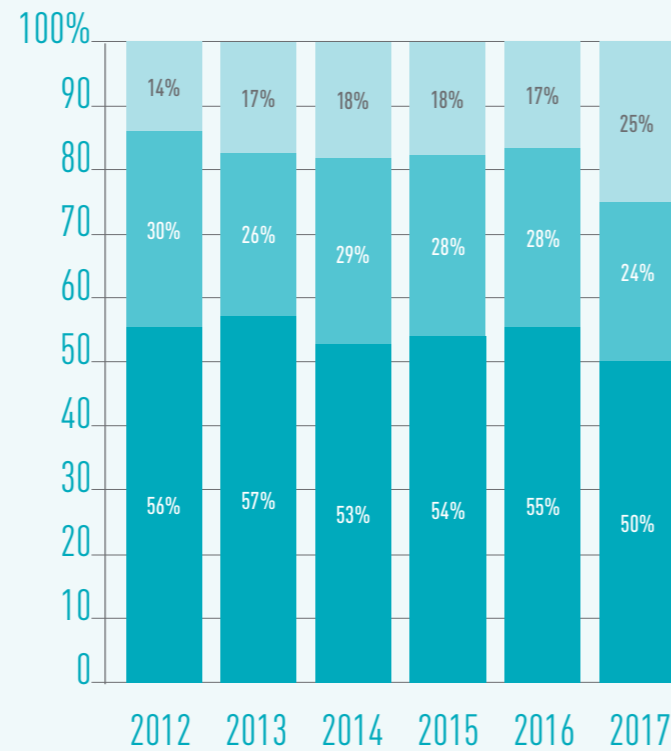

Bron: APE 2018 - bewerking Berenschot

subsidiebronnen presentatie- en postacademische instellingen in de BIS

subsidiebronnen presentatie-instellingen niet in de BIS

■ Subsidies ■ Overige eigen inkomsten ■ Private bijdragen

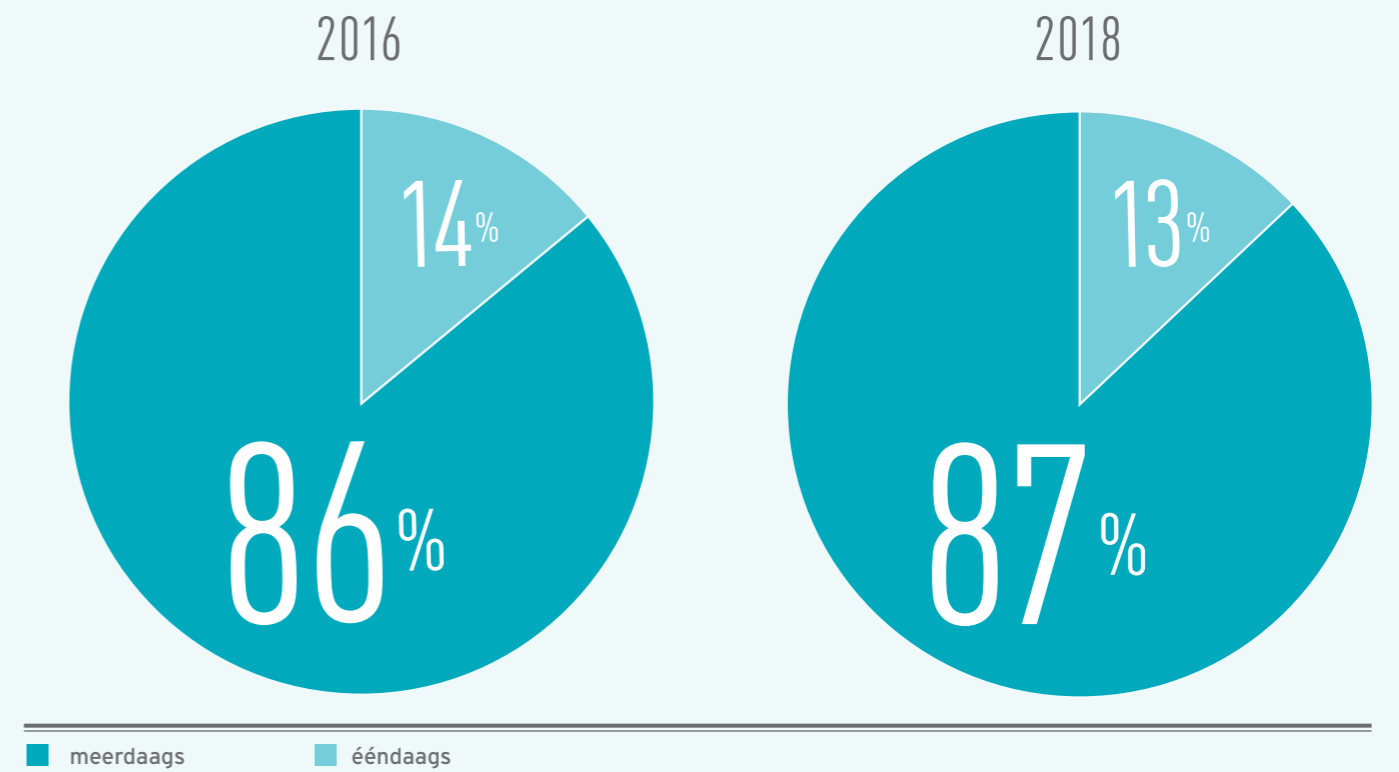
NB. Betreft panelonderzoek. Bovenstaande uitkomst betreft Panel A. Zie toelichting panelsamenstelling hieronder.
Bron: APE 2018

TOELICHTING PANELS A, B, C

Op basis van gegevens van het Mondriaan Fonds, het ministerie van OCW en een uitvraag onder leden van De Zaak Nu zijn drie panels van presentatie-instellingen en uit de BIS gesubsidieerde postacademische instellingen samengesteld. In totaal zijn drie panels (A B en C) voor drie verschillende onderwerpen samengesteld. Van de instellingen in de panels ontbraken maximaal van één jaar gegevens in de periode 2012-2017. Wanneer gegevens over één jaar ontbraken, zijn deze gegevens aangevuld door middel van interpolatie op basis van de ontwikkeling in andere jaren.

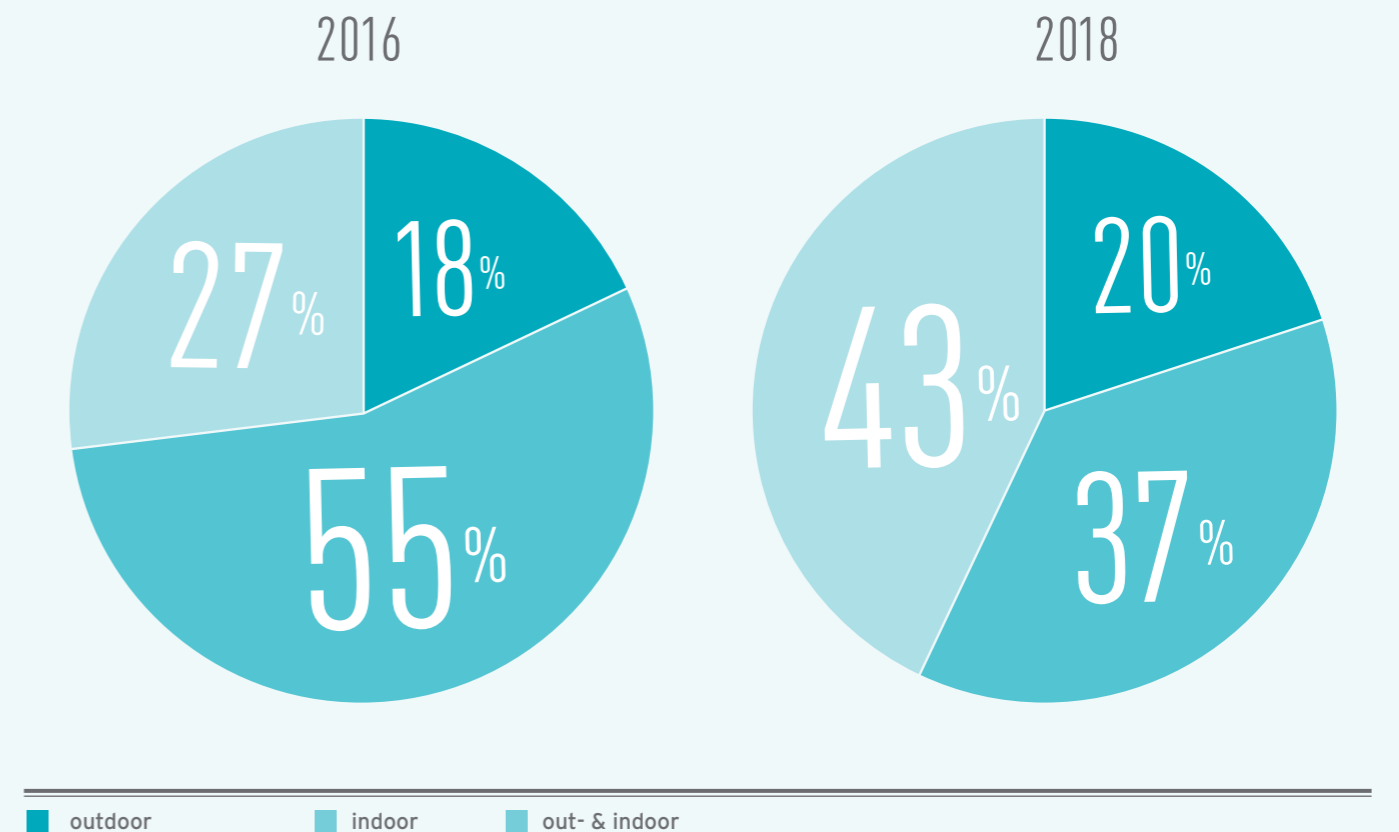
PRESENTATIE-INSTELLINGEN	PANEL A	PANEL B	PANEL C
Waarvan gesubsidieerd door het Mondriaan Fonds	16	16	15
Waarvan gesubsidieerd door OCW	8	6	3
Waarvan niet gesubsidieerd door het Mondriaan Fonds of OCW	3	1	2
Waarvan in alle drie de panels	15	15	15
Waarvan alleen in een van de panels	4	0	3
Waarvan in betreffende panel in Cultuurmonitor 2017	26	21	19
Totaal	27	23	20

ontwikkeling ééndaagse en meerdaagse kunstfestivaledities in 2018

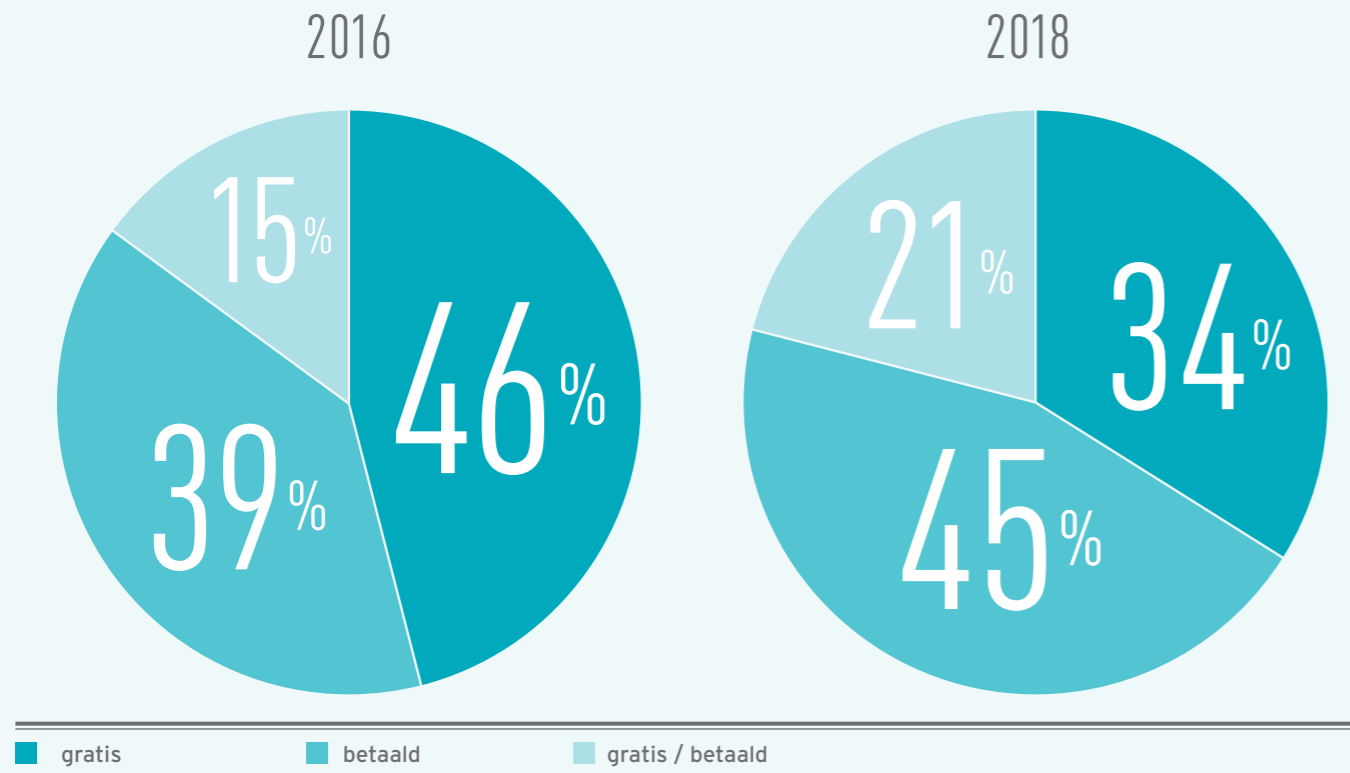
Bron: Festivalatlas, Van Vliet/HvA 2019 - bewerking Berenschot. www.festivalatlas.nl

ontwikkeling verhouding indoor/outdoor kunstfestivals

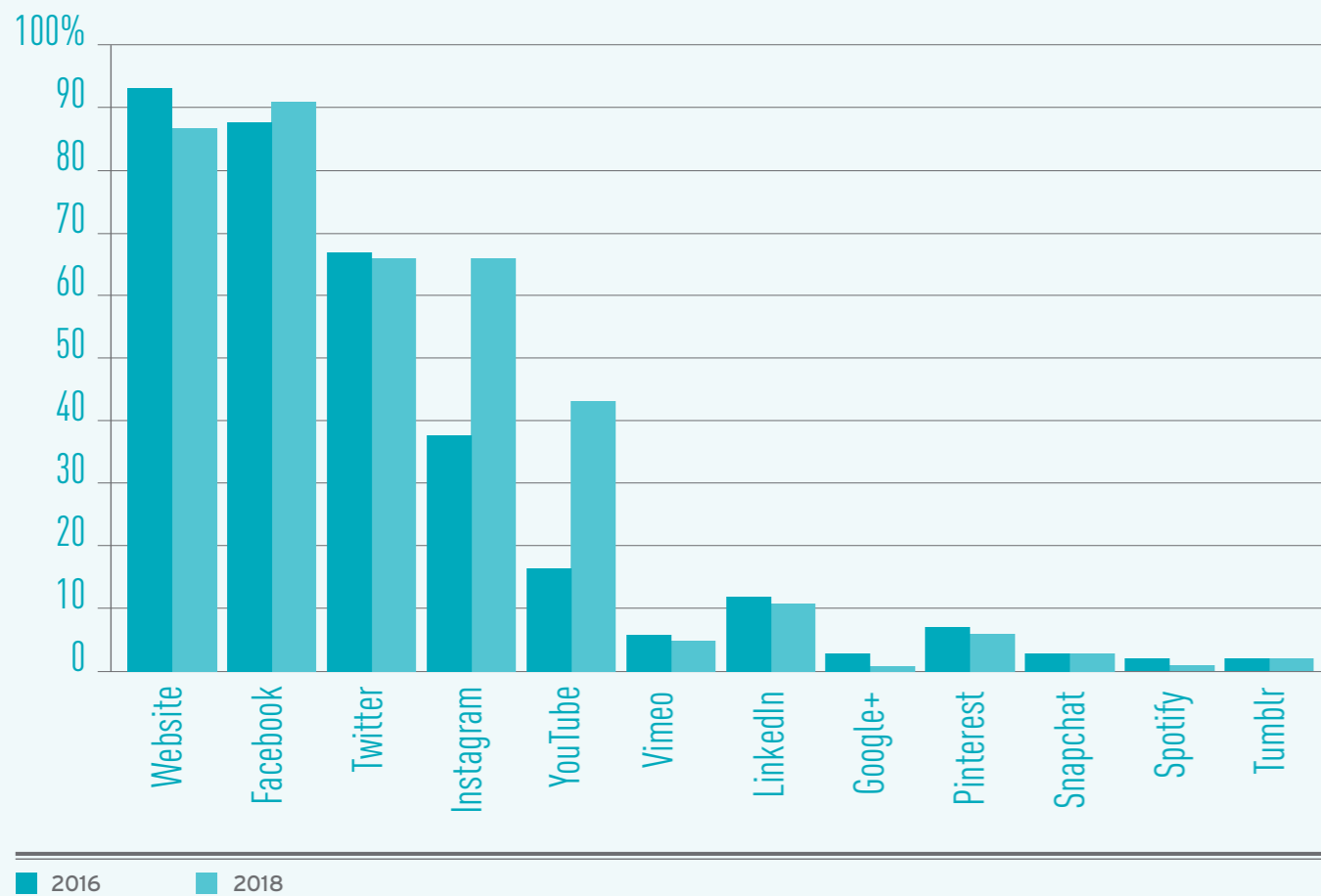
Bron: Festivalatlas, Van Vliet/HvA 2019 - bewerking Berenschot. www.festivalatlas.nl

ontwikkeling verhouding gratis/betaalde kunstfestivals

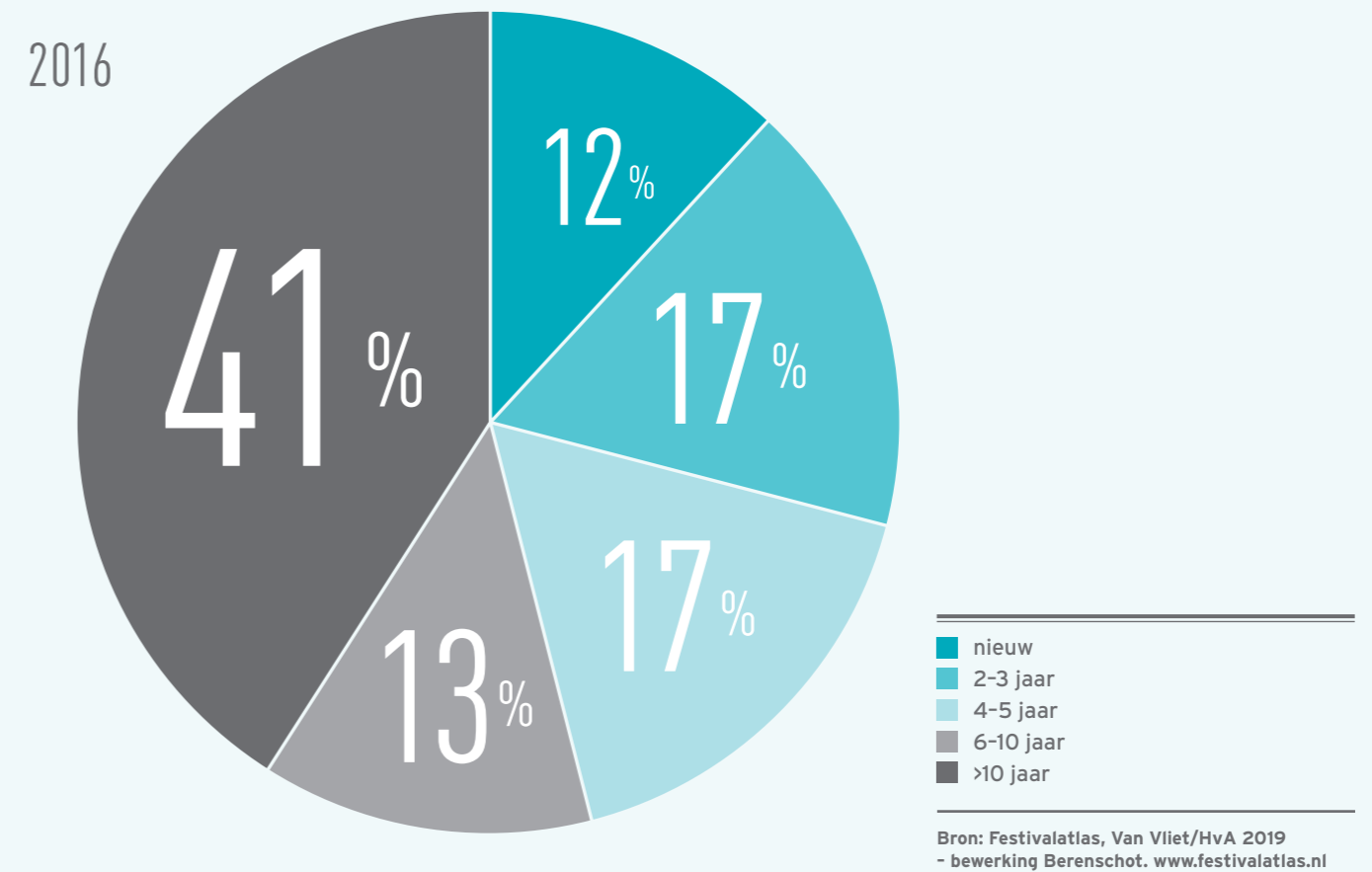
Bron: Festivalatlas, Van Vliet/HvA 2019 - bewerking Berenschot. www.festivalatlas.nl

percentage gebruik social media door kunstfestivals in 2016-2018

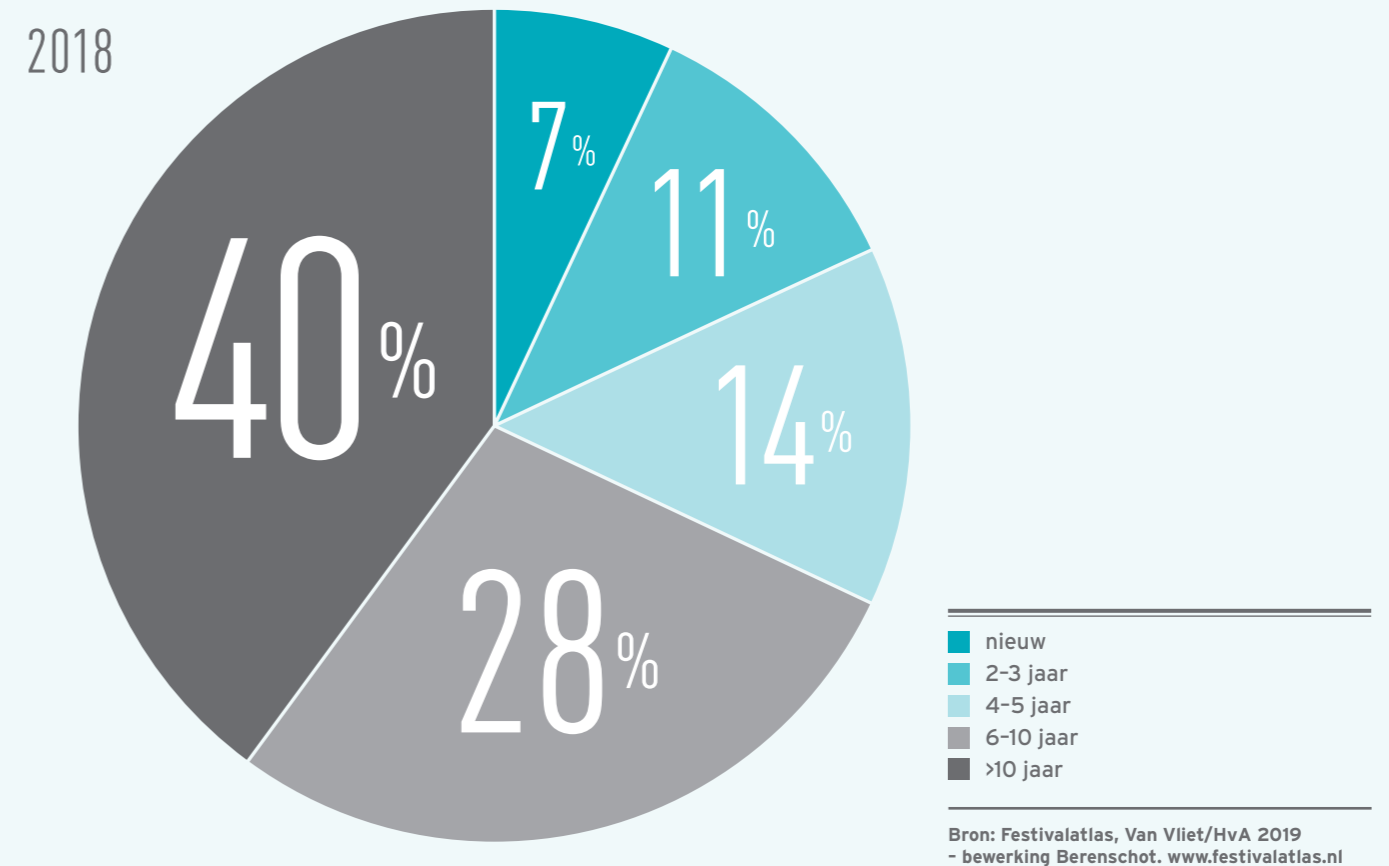
Bron: Festivalatlas, Van Vliet/HvA 2019 - bewerking Berenschot. www.festivalatlas.nl

ontwikkeling ontstaan kunstfestivals

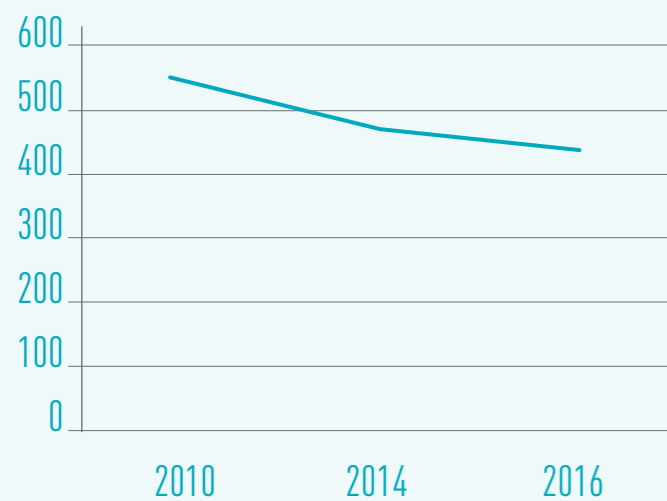
Bron: Festivalatlas, Van Vliet/HvA 2019 - bewerking Berenschot. www.festivalatlas.nl

ontwikkeling ontstaan kunstfestivals

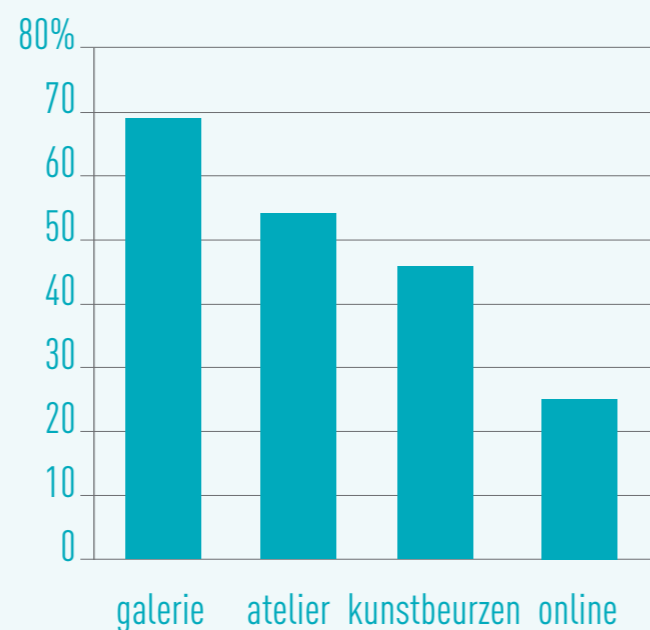
Bron: Festivalatlas, Van Vliet/HvA 2019 - bewerking Berenschot. www.festivalatlas.nl

aantal galeriën

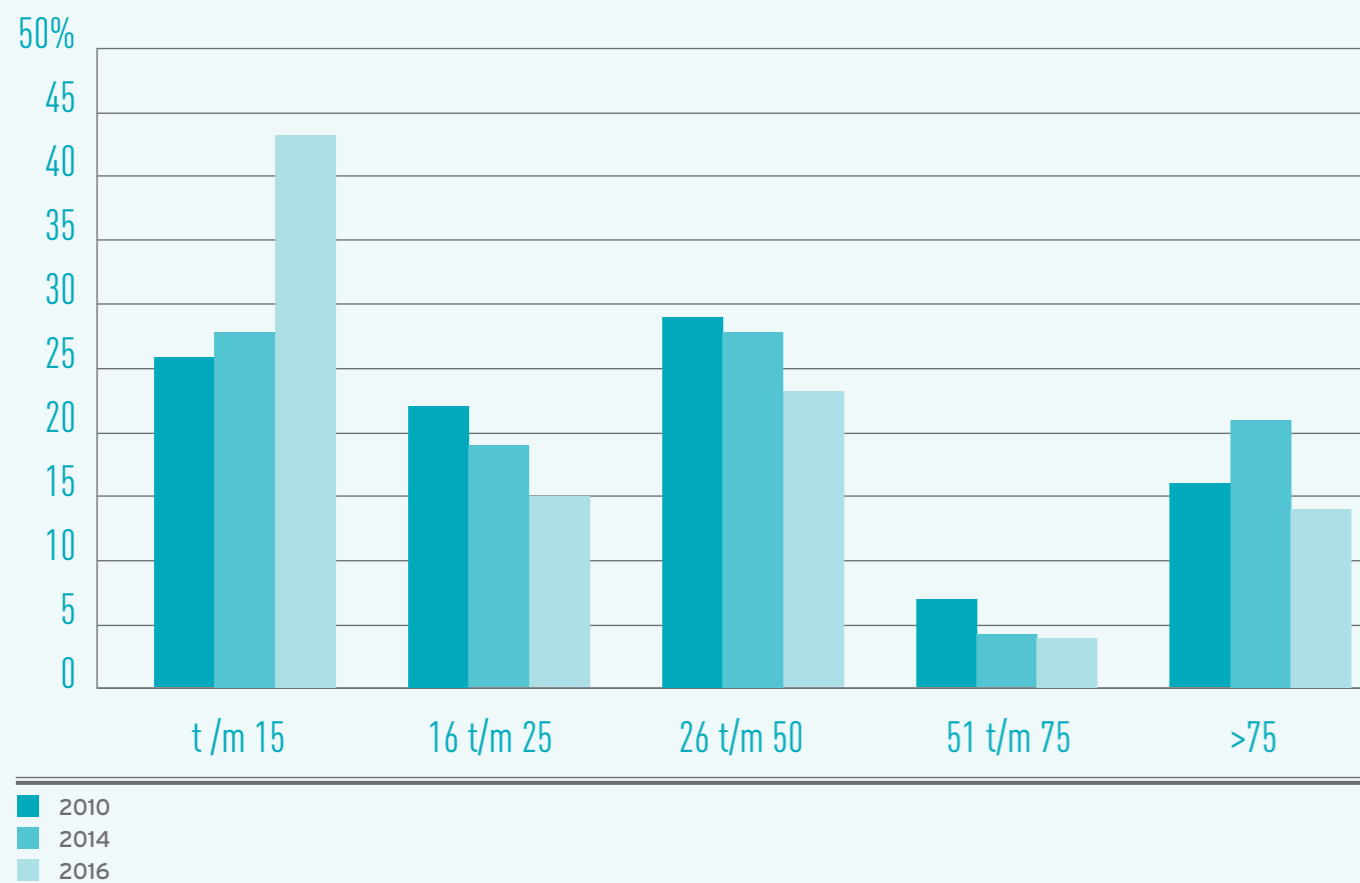
Bron: APE/Aemuse 2017
 Voor 2010 en 2014 werd door Panteia een andere selectiemethode gebruikt dan voor 2016 door APE.

plaats van kunstaankoop

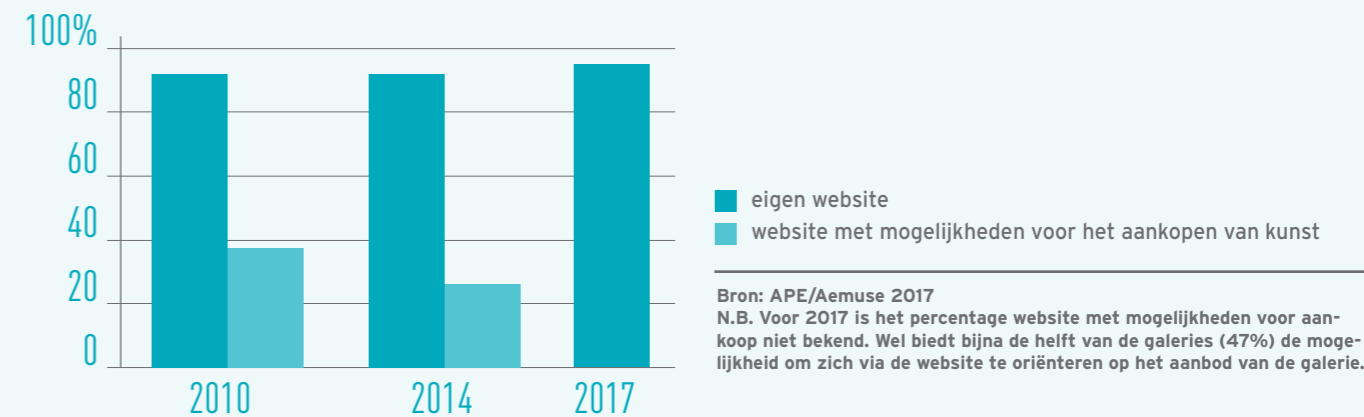
Bron: Motivaction 2017
 N.B. Motivaction constateert dat het aandeel online aankopen vergelijkbaar is met 2014

aantal bezoekers per galerie per week in %

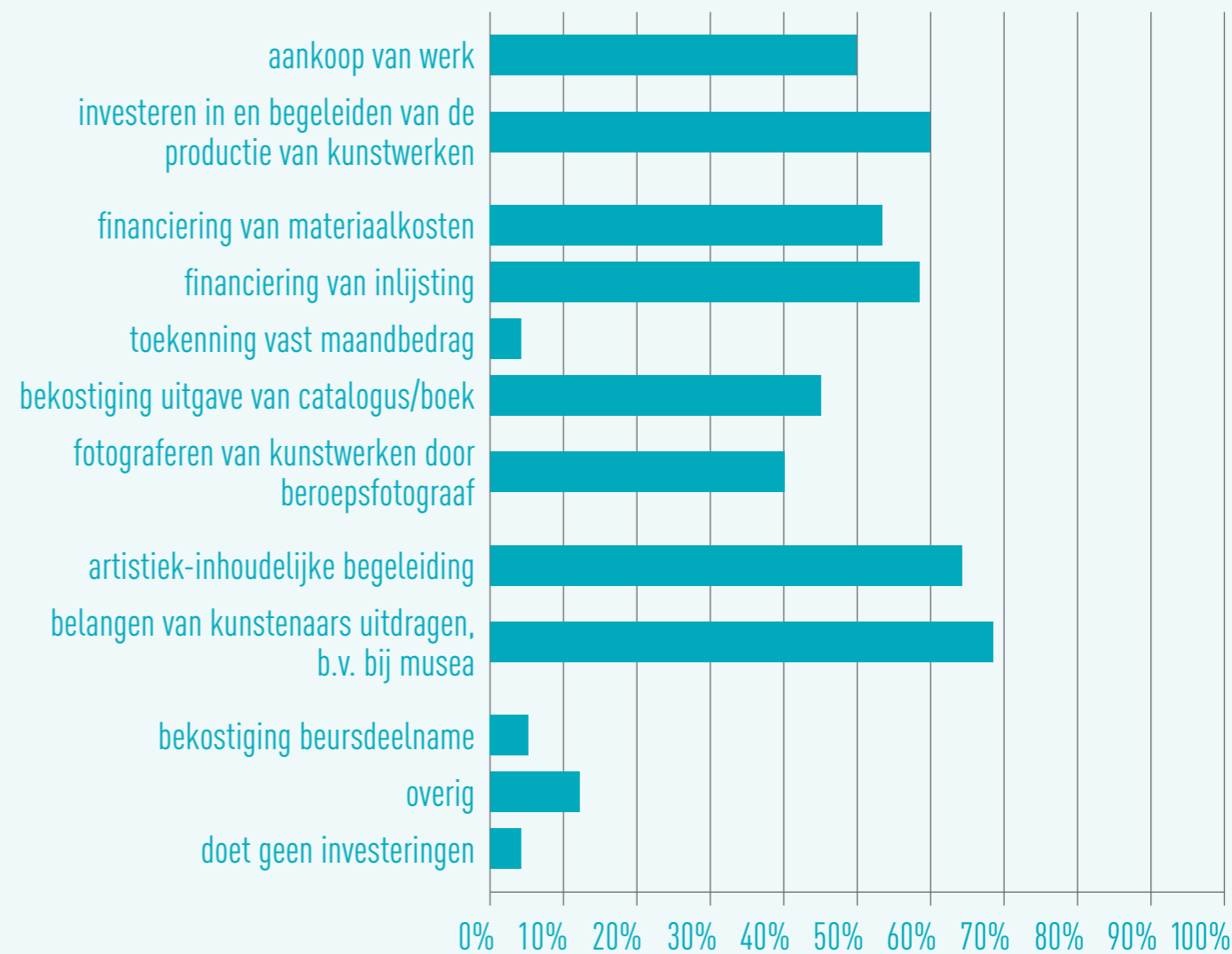
Bron: APE/Aemuse 2017

percentage galeriën met eigen website met aankoopmogelijkheid

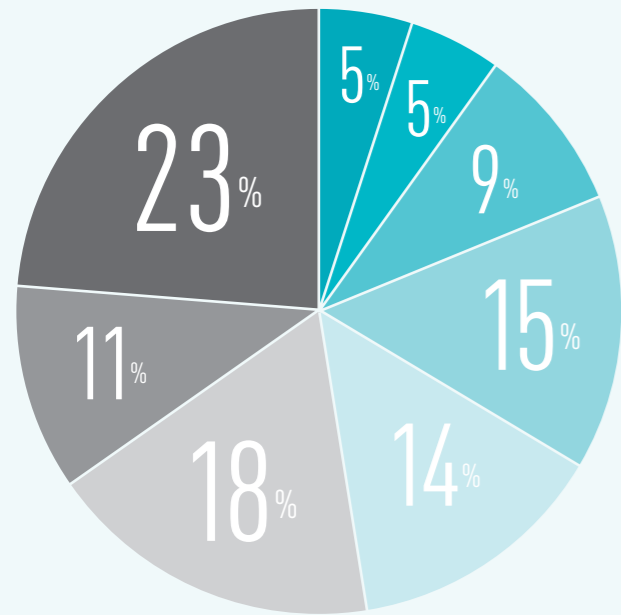
Bron: APE/Aemuse 2017
 N.B. Voor 2017 is het percentage website met mogelijkheden voor aankoop niet bekend. Wel biedt bijna de helft van de galeriën (47%) de mogelijkheid om zich via de website te oriënteren op het aanbod van de galerie.

type investering in kunstenaars

Bron: APE/Aemuse 2017

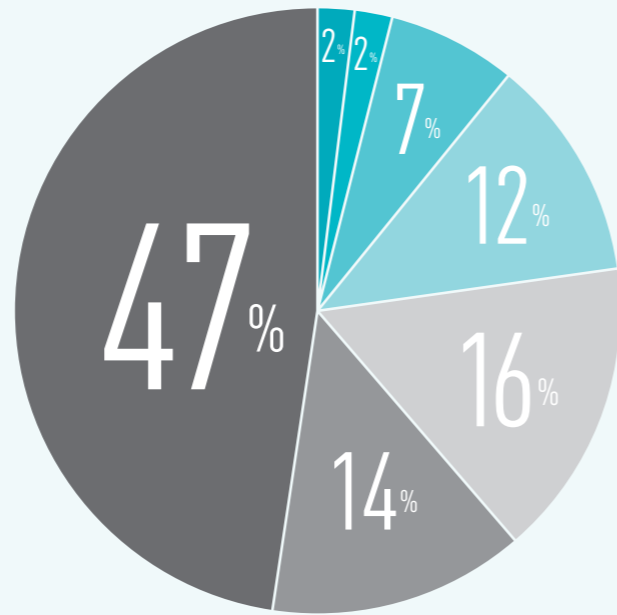
aantal kunstenaars dat een galerie vertegenwoordigt

- geen
- 1 t/m 3
- 4 t/m 6
- 7 t/m 10
- geen
- 1 t/m 3
- 4 t/m 6
- 7 t/m 10

Bron: APE/Aemuse 2017

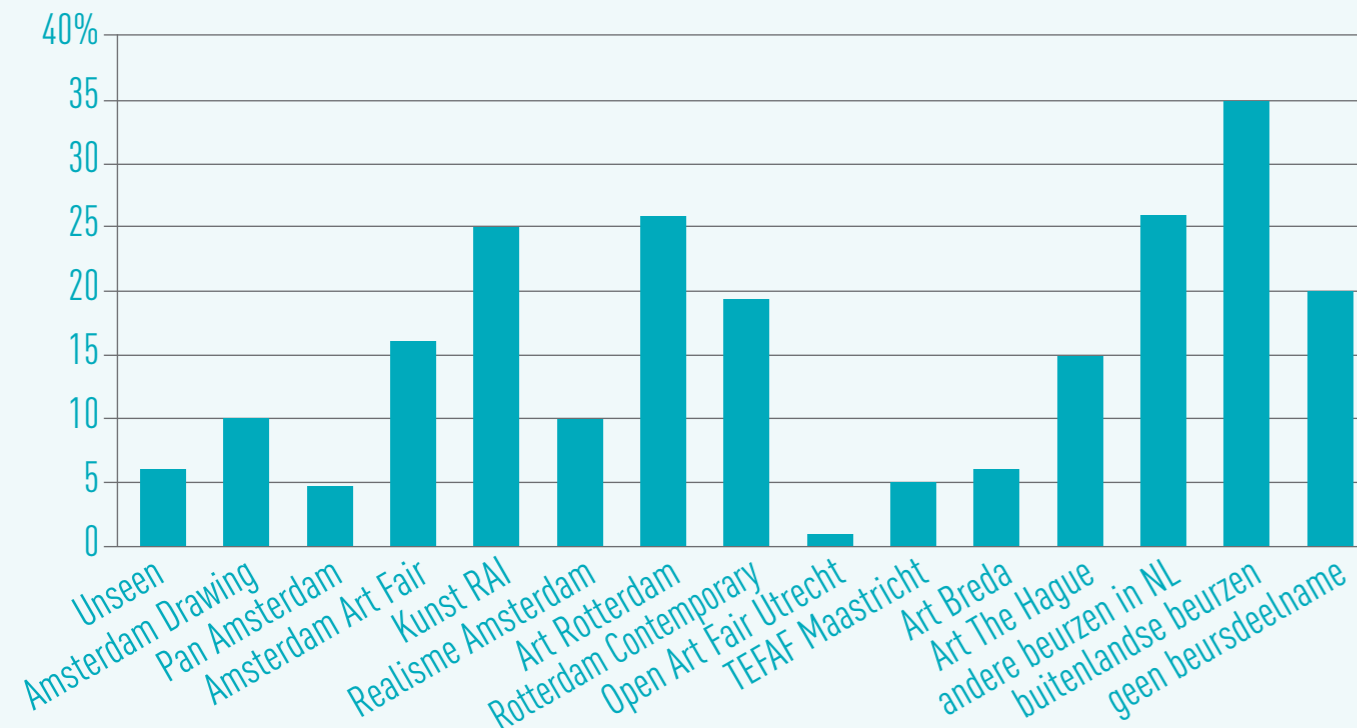
aantal exposities dat galeriën per jaar organiseren

- 0 geen
- 1 of 2
- 3 of 4
- 5 of 6
- 7 of 8
- 9 of 10
- meer dan 10

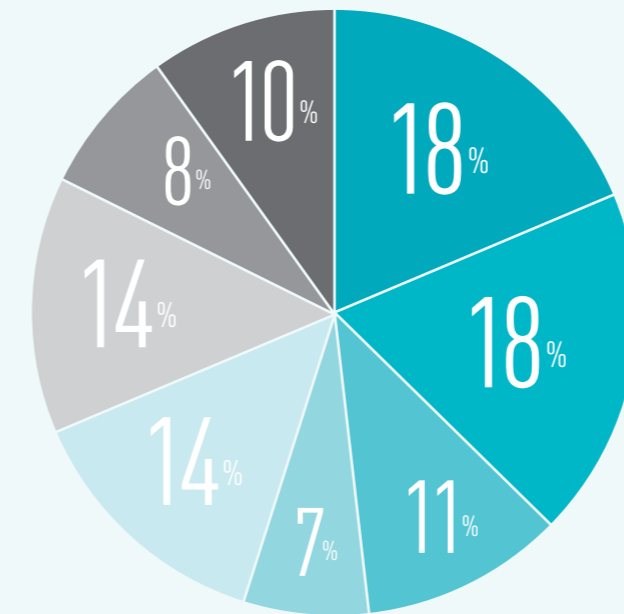
Bron: APE/Aemuse 2017

deelname aan beurzen in 2016

Bron: APE/Aemuse 2017
 N.B. 80% van de galeriën nam in 2016 deel aan een beurs. 35% van de galeriën nam in 2016 ook aan een of meer buitenlandse beurzen deel. Dat was in 2013 28%. Daarbij worden Art Cologne, de oudste kunstbeurs, en de kunstbeurzen in Miami relatief vaak genoemd. Het gaat echter om een beperkt aantal galeriën dat zich kan permitteren om aan de grote beurzen deel te nemen.

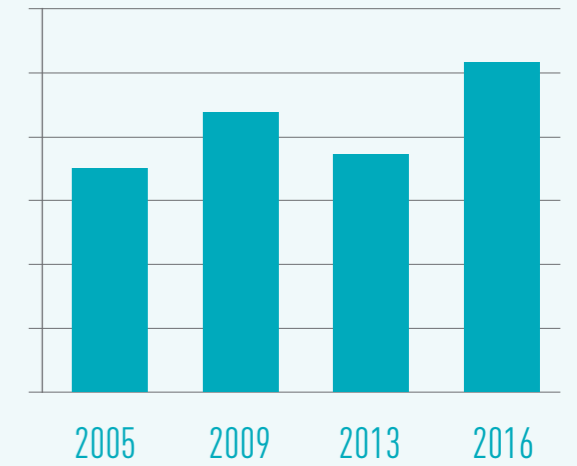
omvang jaaromzet per galerie in euro in 2016

- < dan 25.000
- 25.000 - 50.000
- 50.000 - 75.000
- 75.000 - 150.000
- 150.000 - 250.000
- 250.000 - 500.000
- 500.000 - 1 miljoen
- > 1 miljoen

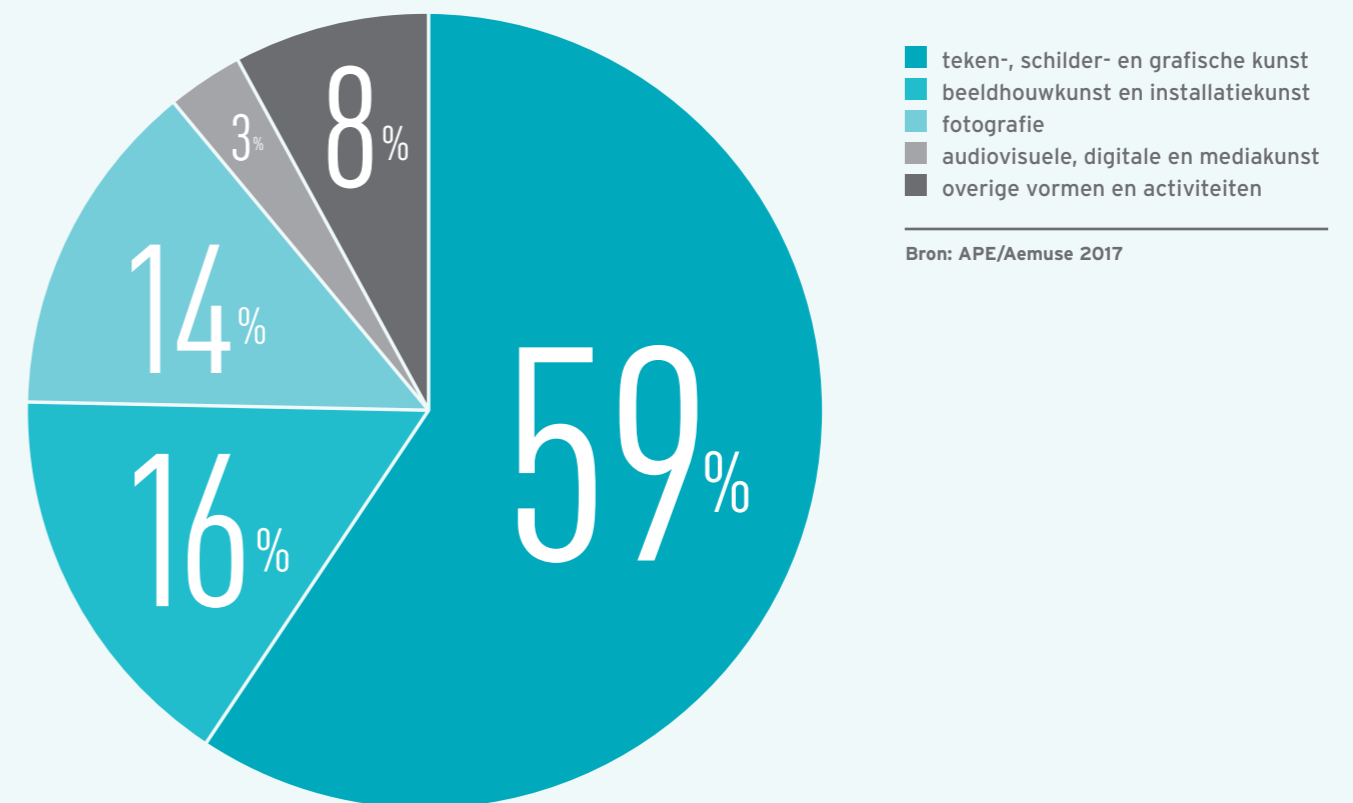
Bron: APE/Aemuse 2017

ontwikkeling jaaromzet

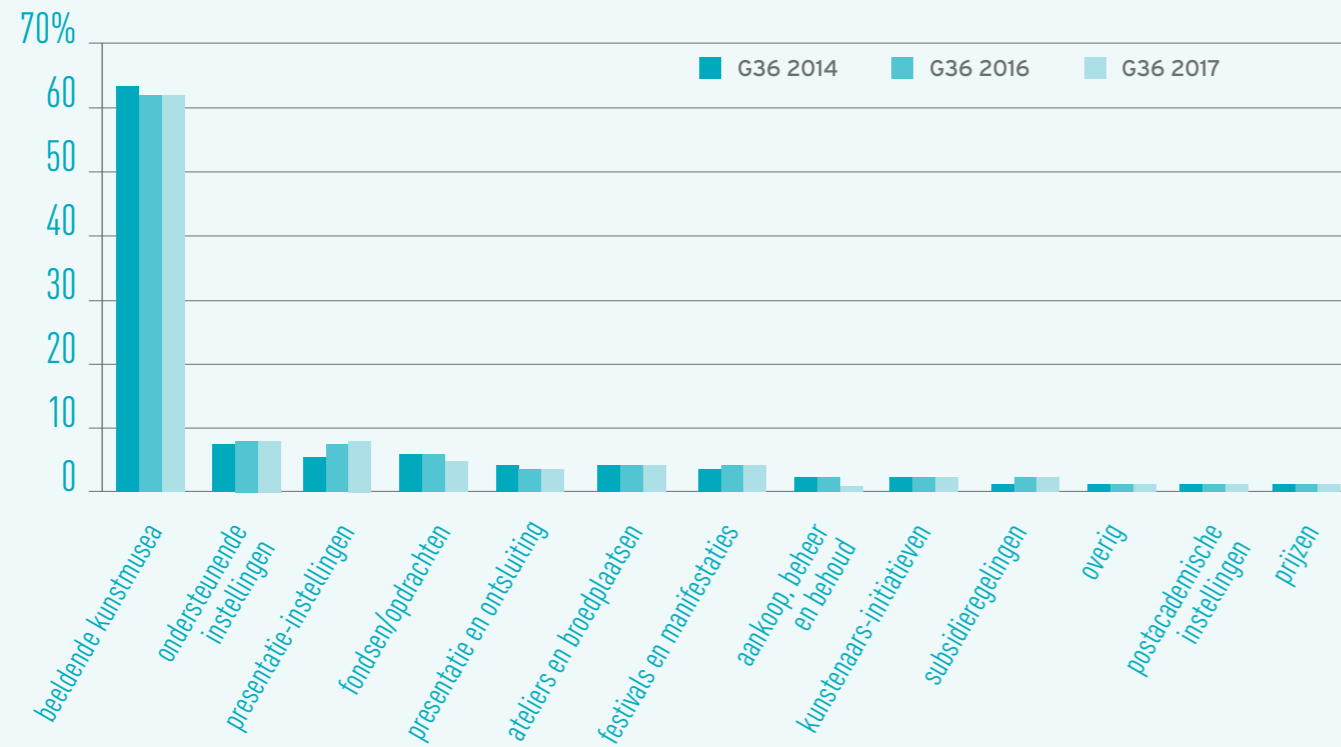
Bron: APE/Dialogic 2017

verdeling gemiddelde jaaromzet in 2016 naar kunstvorm

Bron: APE/Aemuse 2017

verdeling gemeentelijke bestedingen aan beeldende kunst in procenten

Bron: Evaluatie van de Decentralisatie-Uitkering Beeldende Kunst & Vormgeving, Berenschot 2018

bestedingen van 36 gemeenten binnen domein beeldende kunst 2014–2017

	G36 2014	G36 2016	G36 2017
1	beeldende kunstmusea	beeldende kunstmusea	beeldende kunstmusea
2	ondersteunende instellingen	ondersteunende instellingen	presentatie-instellingen
3	presentatie-instellingen	presentatie-instellingen	ondersteunende instellingen
4	fondsen/opdrachten/regelingen/aankoop/onderhoud	fondsen/opdrachten/regelingen/aankoop/onderhoud	ateliers en broedplaatsen
5	presentatie en ontsluiting van kunstcollecties	ateliers en broedplaatsen	festivals en manifestaties
6	ateliers en broedplaatsen	festivals en manifestaties	fondsen/opdrachten/regelingen/aankoop/onderhoud
7	festivals en manifestaties	presentatie en ontsluiting van kunstcollecties	presentatie en ontsluiting van kunstcollecties
8	aankoop, beheer en behoud van kunstcollecties	kunstenarsinitiatieven	subsidiereregelingen projecten/individuele kunstenaars
9	kunstenarsinitiatieven	subsidiereregelingen projecten/individuele kunstenaars	kunstenarsinitiatieven
10	subsidiereregelingen projecten/individuele kunstenaars	aankoop, beheer en behoud van kunstcollecties	aankoop, beheer en behoud van kunstcollecties
11	overig	overig	overig
12	postacademische instellingen	prijzen	prijzen
13	prijzen	postacademische instellingen	postacademische instellingen

Bron: Evaluatie van de Decentralisatie-Uitkering Beeldende Kunst & Vormgeving, Berenschot 2018

Beeldend kunstenaars in Nederland Cijfers over werk en inkomen

Henk Vinken, Hans Mariën

Tilburg, april 2019

© HTH Research | www.hth-research.nl

INHOUD

Inleiding	32
Opzet	32
Profiel	32-35
Werkzaamheden	36-43
Verdiensten	44-49
Hoofdpunten	50-53
Referenties	52

Inleiding

In het voorjaar van 2016 kwam de eerste *Collectieve Selfie* uit, een publicatie van het overlegplatform Beeldende Kunst Nederland (BKNL) met trends en cijfers over de beeldende kunst. Inmiddels zijn er drie updates verschenen. Het onderstaande geeft input voor de vierde update. Het biedt cijfers over het beroepsprofiel, de werkzaamheden en de verdiensten van beeldend kunstenaars in Nederland.

Opzet

Voor het beeldend-kunstenaarsdeel in de eerste *Selfie* is eerst met veldexperts gesproken over welke cijfers er bekend zijn over beeldend kunstenaars en hun werk en inkomen, maar vooral ook over welke cijfers we zouden moeten hebben om een gedegen beeld te geven van relevante trends die deze beroepsbeoefenaars raken. Per onderdeel - profiel, werkzaamheden en verdiensten - konden tal van cijfers gevonden worden. Toch was de conclusie dat er meer niet bekend is over beeldend kunstenaars dan wél. In het vervolg van dit verslag wordt opnieuw per onderdeel aangegeven welke nieuwe feiten er zijn gevonden en welke hiaten er nog zijn. Aan het eind van het rapport volgt een samenvatting. Nieuw in deze rapportage is het onderdeel 'werkkring' dat in paragrafen Werkzaamheden en Verdiensten aan bod komt.¹ Voor dit onderdeel hebben we toegang gekregen tot de zogenaamde microdata van het CBS. Hiermee zijn voor het eerst ook verschillende details over de eerste en de tweede werkkring van beeldend kunstenaars in beeld gebracht. HTH Research dankt de medewerkers van het CBS, ROA/ Universiteit Maastricht en SEO/Universiteit Amsterdam voor hun input en bereidwilligheid om mee te denken over cijfers en beeldend kunstenaars.²

Profiel

Dit onderdeel geeft cijfers over aantallen personen die aangeven beroepsmatig werkzaam te zijn als beeldend kunstenaar, een en ander uitgesplitst naar discipline, man/vrouwverdeling en leeftijdsgroepen.

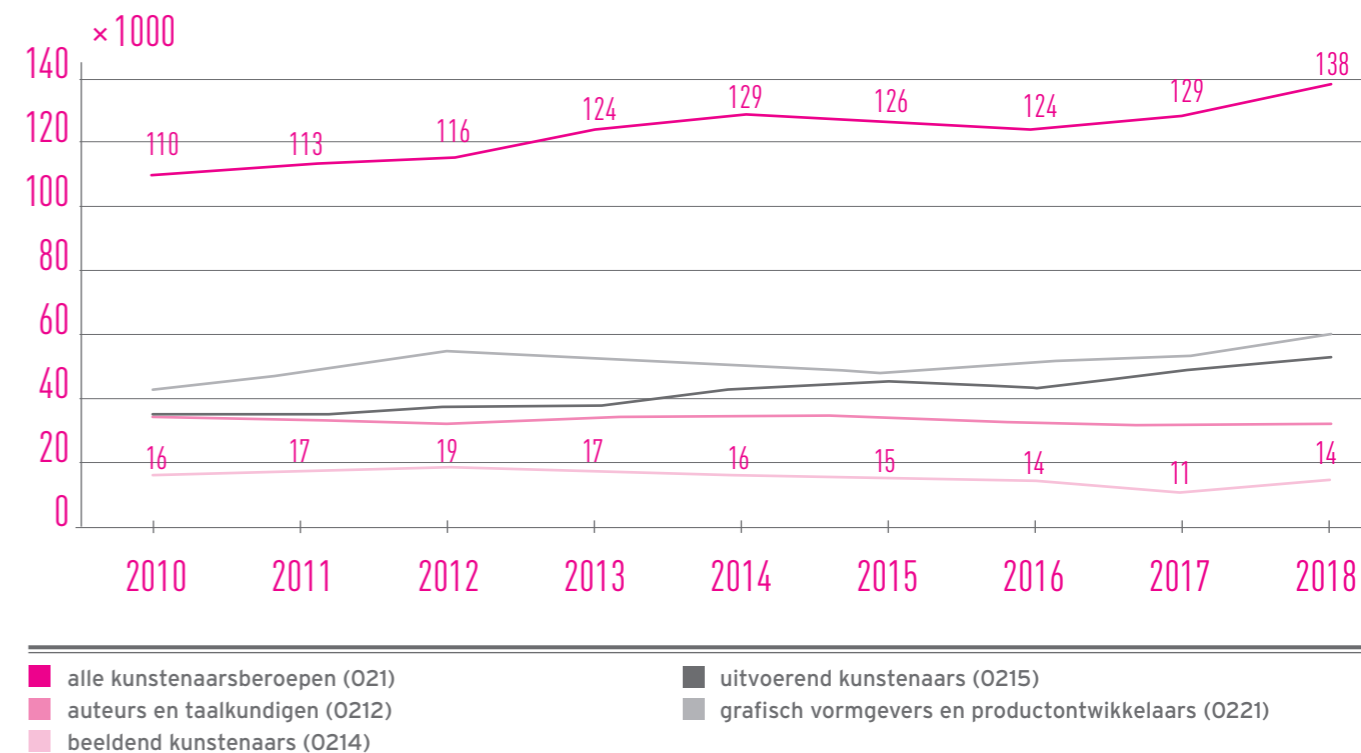
Het CBS heeft begin november 2017 voor het laatst een nieuwe update van het rapport *Kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen* (KACO; CBS, 2017; vergelijk CBS, 2014) uitgebracht. In de loop van 2019 zal waarschijnlijk een nieuwe update verschijnen. In de laatste rapportage wordt verslag gedaan van de aantallen beeldend kunstenaars in verschillende driejaarsperiodes. Het CBS verstaat onder beeldend kunstenaars: mensen van 15 tot 65 jaar oud die in de Enquête Beroepsbevolking (EBB) zelf aangeven dat zij in de periode van onderzoek minstens één uur in de week werkzaam zijn als beeldend kunstenaar. In de periode 2013-2015 zijn er gemiddeld 14.000 beeldend kunstenaars werkzaam. In de periode 2010-2012 waren dat er gemiddeld 15.000.

Voor recente cijfers is opnieuw teruggevallen op StatLine, het online data-archief van het CBS. Voor de beeldende beroepen kijken de definities en dus de cijfers van StatLine niet af van die in KACO. Voor andere beroepen is dat wel zo. In de vorige *Selfie* hebben we een overzicht gegeven van de overlap tussen KACO en StatLine.³ Op deze plaats volstaan we met een verwijzing naar die bijlage. We tekenen aanvullend aan dat KACO cijfers levert voor de werkzame beroepsbevolking tot 65 jaar en dat StatLine de leeftijdsgrens bij 75 jaar legt. Dit kan invloed hebben op de verschillen in aantallen beeldend kunstenaars in Nederland in de ene of de andere bron (beide gebaseerd op de EBB).

In de laatste update hadden we cijfers tot en met het eerste kwartaal van 2017 (2017-Q1). Nu hebben we gegevens tot en met 2018. Figuur 1

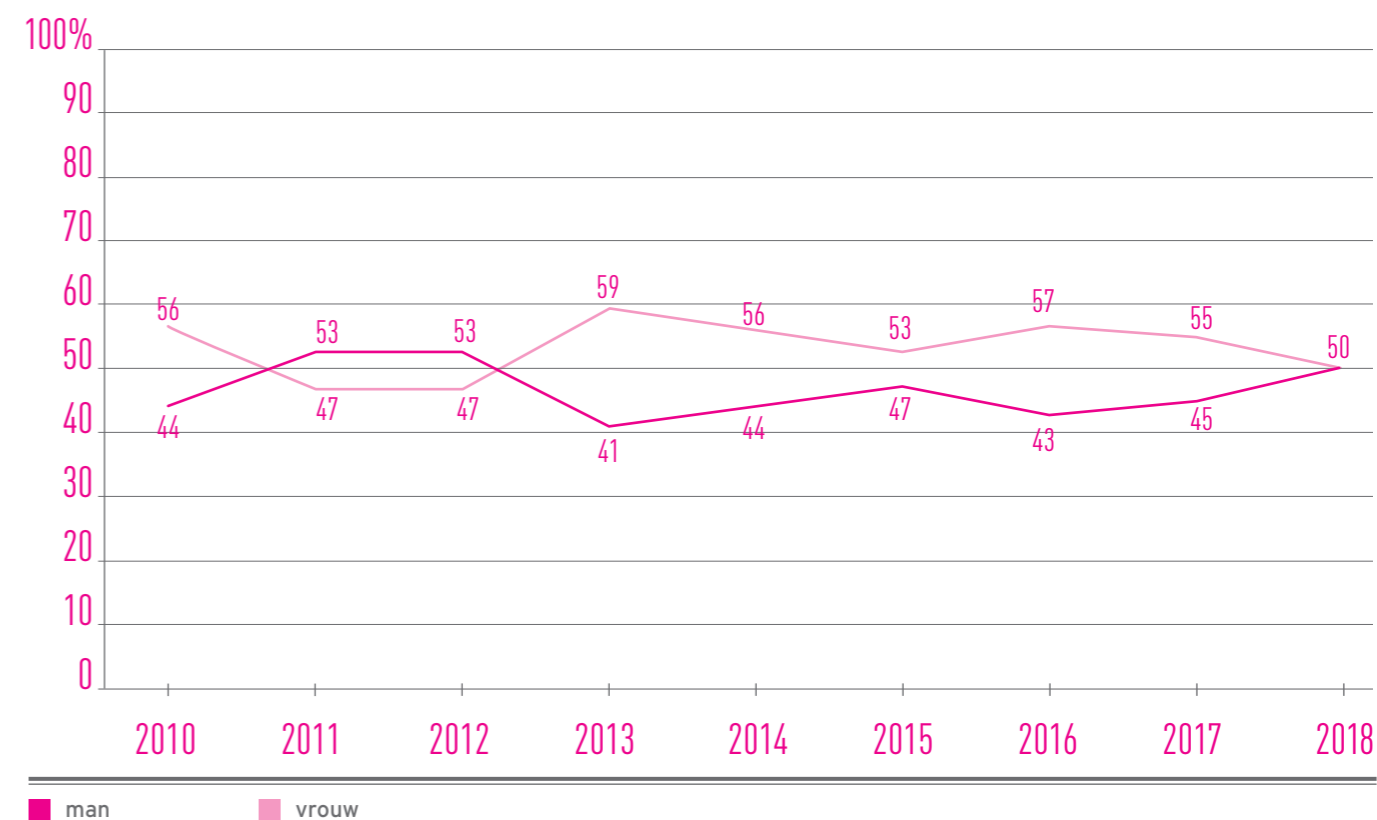
StatLine komt hoger uit voor wat betreft de aantallen beeldend kunstenaars in de periode 2010-2012 dan KACO: geen 15.000 gemiddeld (KACO), maar circa 17.000, met een hoogtepunt van 19.000 beeldend kunstenaars in 2012 (StatLine). Dat zien we ook in de periode 2013-2015: geen 14.000 gemiddeld (KACO), maar 16.000 (StatLine). De cijfers in StatLine ontwikkelen zich vervolgens van 14.000

fig 1 aantal kunstenaars naar soorten kunstenaarsberoepen (×1000)

NB: Zie bijlage in *Selfie 2017* voor meer informatie over de definities van de beroepsgroepen (en codes)
Bron: CBS StatLine

fig 2 de verdeling man-vrouw onder beeldend kunstenaars

Bron: CBS StatLine

¹ Het CBS geeft geen exacte definitie van het begrip werkkring. Het wordt gebruikt samen met het begrip baan ('baan of werkkring') en het wordt gebruikt bij het begrip 'positie in de werkkring', waarmee vooral een onderscheid wordt gemaakt tussen werknemers in loondienst of zelfstandige (met of zonder personeel). Hieruit blijkt dat het voor jezelf werken, zoals veel (beeldend) kunstenaars doen, ook meetelt bij het bepalen van de werkkring.

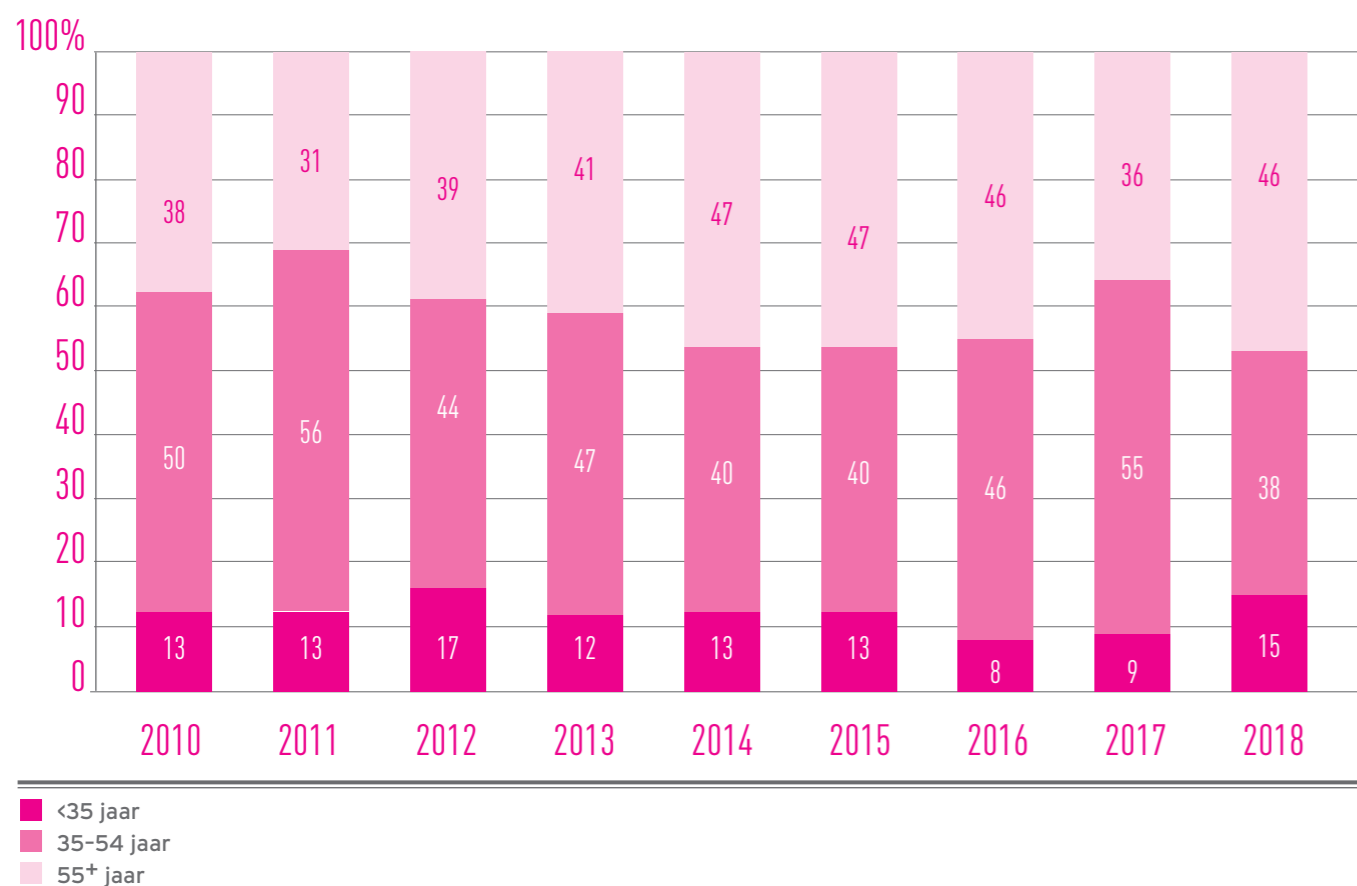
² Deze *Selfie* is samengesteld door HTH Research, het samenwerkingsverband van onderzoekers naar werk en inkomen in de culturele en creatieve sector. Zie www.hth-research.nl. In HTH Research werkt ook Pyrrhula Research Consultants, medesamensteller van de eerdere *Selfies*, samen.

³ Zie pagina 45 in BKNL (2018). Een collectieve selfie 3. Nog beter zicht op Beeldende Kunst. Amsterdam: BKNL.

beeldend kunstenaars in 2016, 11.000 in 2017 – het laagste ooit gemeten – naar weer 14.000 in 2018.

Het aantal stijgt dus weer, maar blijft achter bij de sterke(re) stijging van het aantal beoefenaars van alle kunstenaarsberoepen samen, met name veroorzaakt door een stijgend aantal uitvoerend kunstenaars. Er zijn net als in voorgaande versies van de *Selfie* nog steeds twee keer zoveel schrijvende kunstenaars (al lijkt dit aantal te dalen) dan beeldend kunstenaars en drie keer zoveel uitvoerend kunstenaars en vormgevers. De laatste KACO (CBS, 2017) schat het aandeel beeldend kunstenaars op 10 procent van de totale groep kunstenaarsberoepen. Dat vinden we ook weer terug gebruikmakend van de laatste StatLine-data.

fig 3 de verdeling naar leeftijdsgroepen onder beeldend kunstenaars

Bron: CBS StatLine

We kijken verder naar de verdeling man-vrouw en de verdeling in leeftijdsgroepen onder beeldend kunstenaars. Figuur 2 [p. 33](#)

Van 2013 tot 2017 zijn vrouwen in de meerderheid. In de periode 2013-2016 is gemiddeld 56 procent vrouw tegen 44 procent man. In 2017-2018 groeien de aandelen mannen en vrouwen naar elkaar toe tot een gelijke verdeling is bereikt in 2018. Figuur 3

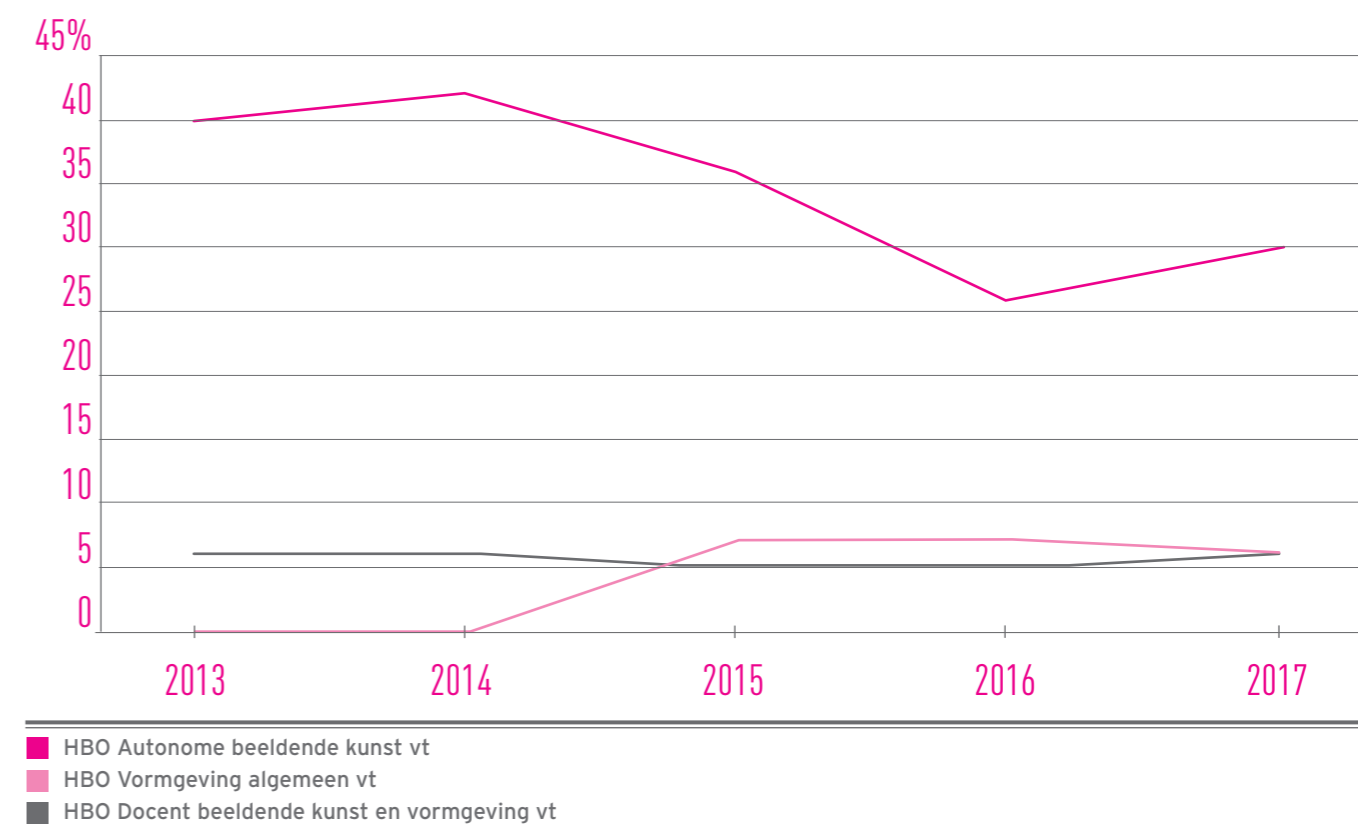
In de loop der tijd neemt zowel het percentage jongeren (35 jaar of jonger) en ouderen (55 jaar of ouder) af, ten minste tot en met het jaar 2016 (zie figuur 3).⁴ De groep tussen de 35 en 55 jaar oud en de groep ouderen houden elkaar goeddeels in evenwicht. Gemiddeld in 2013-2016 is 44 procent tussen 35 en 55 jaar tegen 11 procent jongeren en 45 procent ouderen. In 2017 en 2018 (tot en met het derde

⁴ In deze figuur (en volgende) tellen de cijfers vanwege afrondingsverschillen niet altijd op tot 100 procent.

kwartaal) lijkt de middengroep uiteindelijk wat in te slinken en het aandeel jongere beeldend kunstenaars toe te nemen tot het niveau van de jaren 2010-2012 (toen 14 procent gemiddeld tegen 15 procent jongeren in 2018).

Research Centre for Education and the Labour Market van Maastricht University, heeft de laatste jaren in hun Kunsten-Monitor (onderdeel van de HBO-Monitor) wel gevraagd naar het beroep dat alumni zeggen uit te oefenen. Dat kunnen we weer onderverdelen naar het soort kunstopleiding dat zij hebben genoten. Er worden veel verschillende beroepen genoemd. Hier kijken we alleen naar de percentages alumni die zich van beroep beeldend kunstenaar noemen.

fig 4 afgestudeerden HBO-kunstopleidingen die aangeven van beroep beeldend kunstenaar te zijn

Bron: ROA, Maastricht University, Statistische Supplementen (diverse jaargangen)

Opnieuw noemen diegenen die autonome beeldende kunst hebben gestudeerd zich ook vaker beeldend kunstenaar van beroep dan afgestudeerden vormgeving of alumni van de docentenopleiding beeldende kunst en vormgeving. Er treedt tussen 2014 en 2016 hierin wel een scherpe daling op. Noemde in 2013 en 2014 zo'n 40 procent zich nog beeldend kunstenaar van beroep, in 2015 zakt het naar 36 procent en in 2016 daalt het verder naar 26 procent. In 2017 stijgt de beroepsdeling 'beeldend kunstenaar' weer onder de alumni van autonome beeldende kunstopleidingen, maar met 30 procent ligt dat toch nog niet naar het niveau van 2014 (40 procent). Er lijkt zich een kentering af te tekenen, zeker is dat nog niet.⁵ We weten niet of de (gestegen) beroepsidentificatie te maken heeft met daadwerkelijk (vaker) kunnen uitoefenen van het beroep. Dat zou verdiepend, kwalitatief onderzoek moeten kunnen uitwijzen.

⁵ Dat weten we pas zeker bij een volgende meting. Dan kan pas duidelijk worden of de omkering het begin van een trend is of een tijdelijke fluctuatie

Witte vlekken

Wat we niet weten, nu niet en in eerdere *Selfies* ook niet, is het aantal personen dat als beeldend kunstenaar staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Het vergt veel inzet om de registratie van beroep en bedrijvigheid te ontleden. Ook hebben we, zoals hier direct boven aangegeven, geen aanvullende informatie over beroepsidentiteit van beeldend kunstenaars als we kijken naar de opvattingen over het eigen beroep en het kunstenaarschap wanneer de loopbaan al dan niet meer met het uitoefenen van andere kunstgerelateerde of niet-kunstgerelateerde beroepen wordt ingevuld.

Werkzaamheden

We actualiseren op deze plaats de meest recente data over het werken in of buiten het eigen vakgebied. Ook hebben we vanuit de microdata van het CBS zelf nieuwe cijfers over de eerste en tweede werkring van beeldend kunstenaars verzameld. Er zijn (nog) geen nieuwe data verzameld over het aantal presentaties van beeldend kunstenaars bij galleries, presentatie-instellingen en kunstmusea. We sluiten ook dit onderdeel af met een overzicht van wat we nog niet weten.

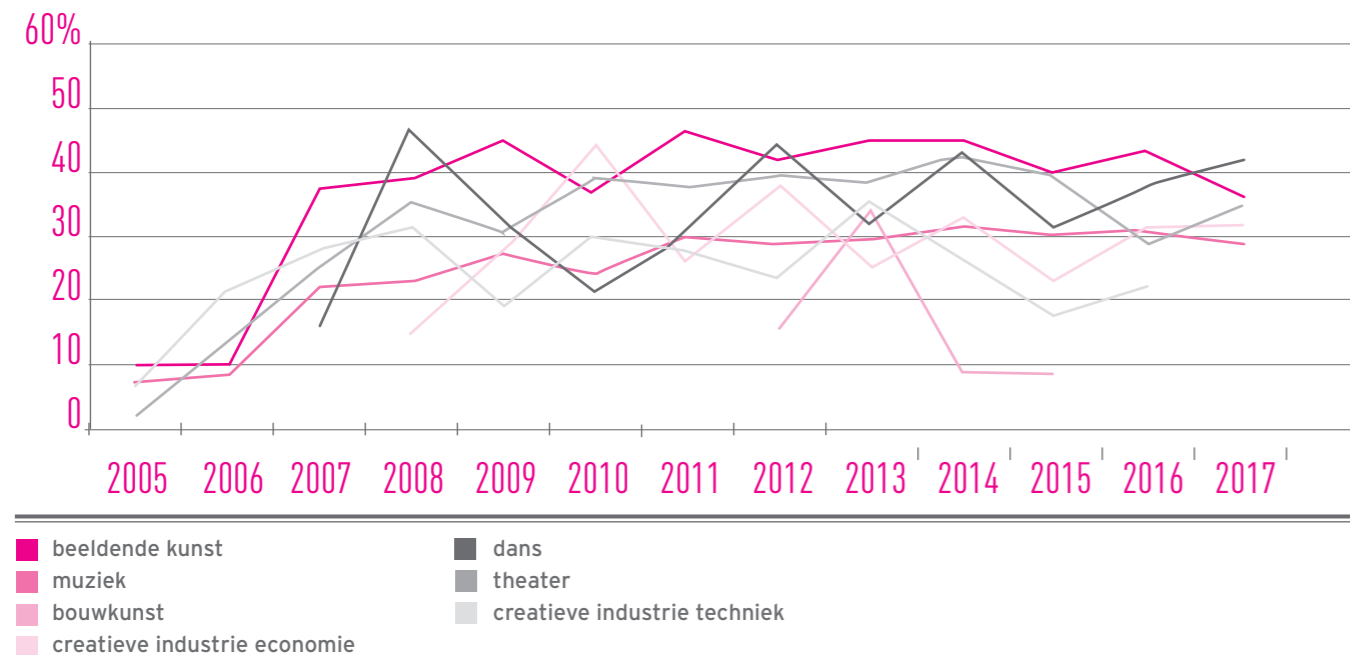
Werken binnen en/of buiten het eigen vakgebied

ROA heeft opnieuw speciaal voor deze rapportage informatie geleverd over het werken binnen en/of buiten het eigen vakgebied (waarvan al een deel in de OCW-publicatie *Cultuur in Beeld 2015* en *Cultuur in Beeld 2016* is verschenen). Daarbij is, zoals eerder, dezelfde indeling in opleidingen aangehouden als het CBS doet in KACO (CBS, 2014). De volgende figuren tonen de resultaten.⁶

Een derde tot bijna de helft van de afgestudeerden van verschillende creatieve HBO-opleidingen heeft een gemengde beroepspraktijk: zij combineren werk binnen het eigen vakgebied met werk buiten het eigen vakgebied. De trends fluctueren sterk per afstudeerdiscipline. Er zijn opnieuw sterke fluctuaties. Dat zagen we in de vorige *Selfie* als we 2016 met voorgaande jaren vergeleken en dat zien we weer. In de beeldende kunst neemt de gemengde beroepspraktijk af bezien naar het aantal kunstenaars dat zowel binnen als buiten de eigen beroeps-

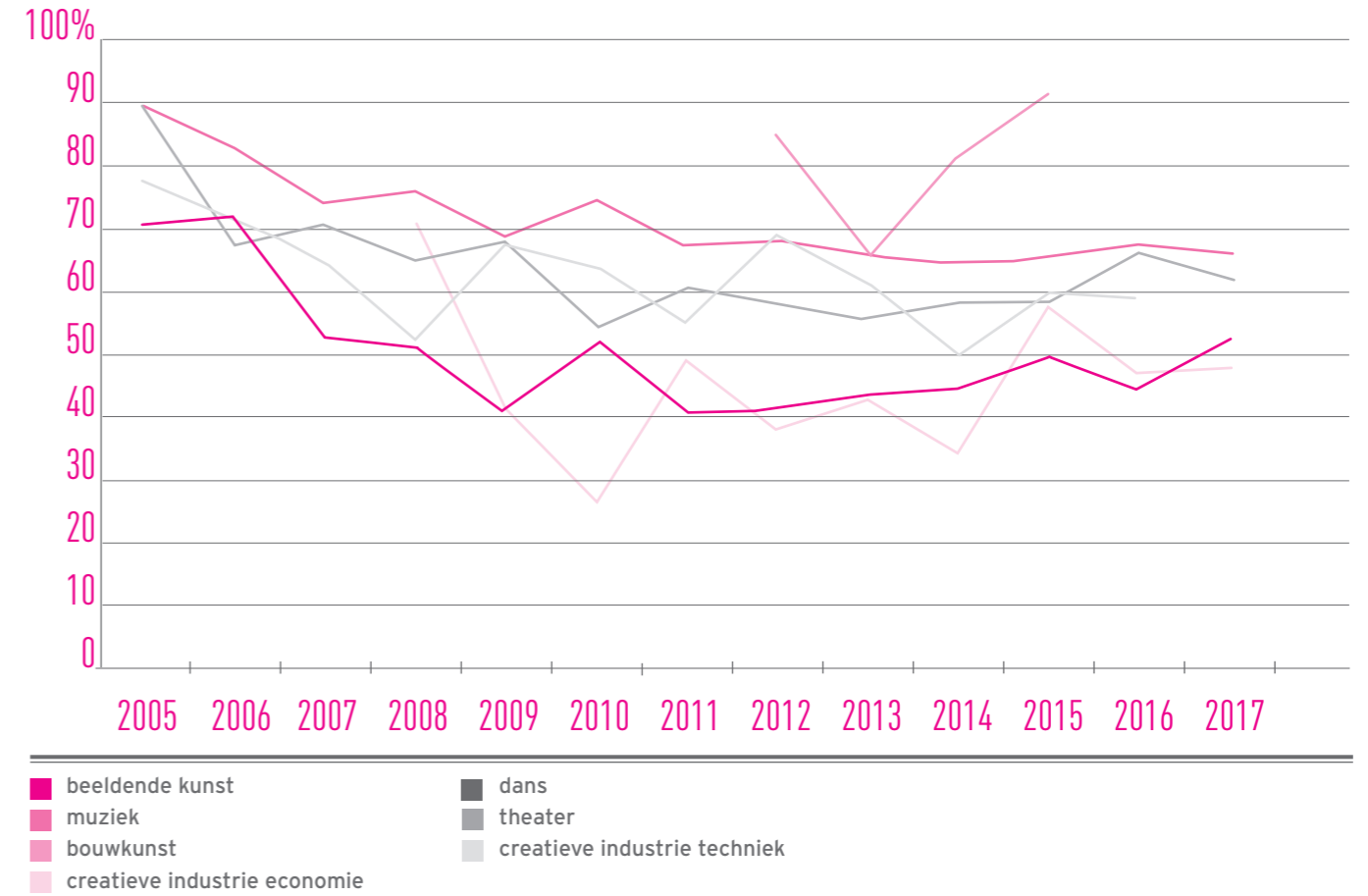
⁶ Als er minder dan 20 observaties zijn, zoals bij Bouwkunst 2016 en 2017 of Creatieve Industrie Techniek 2017, ontbreken de cijfers in de figuur.

fig 5 afgestudeerden creatieve HBO-opleidingen die anderhalf jaar na afstuderen zowel binnen als buiten eigen vakgebied werkzaam zijn

Bron: ROA, Maastricht University, maatwerk

fig 6 afgestudeerden creatieve HBO-opleidingen die anderhalf jaar na afstuderen alleen binnen het eigen vakgebied werkzaam zijn

Bron: ROA, Maastricht University, maatwerk

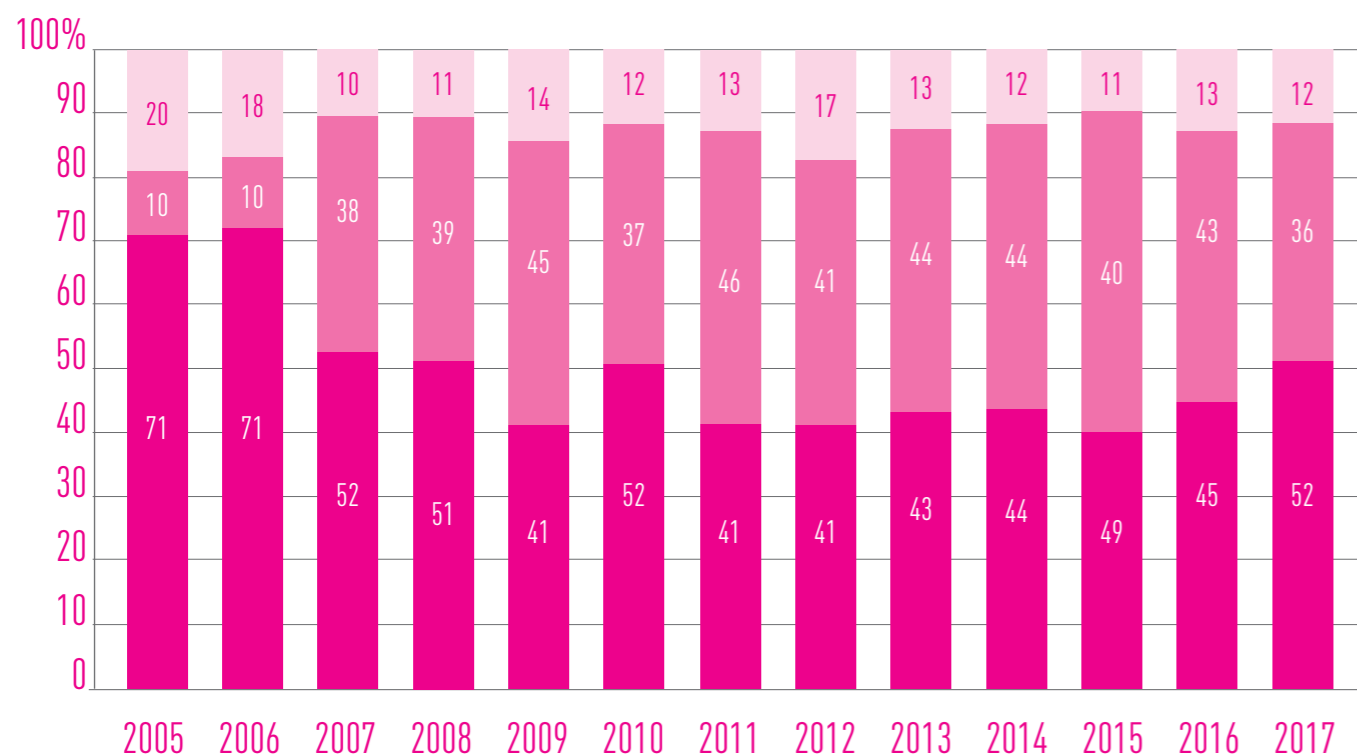
praktijk werkt. Bij theateralumni neemt die gemengde beroepspraktijk juist toe. Er zijn gezien de fluctuaties geen echte trends te benoemen. Er is eerder sprake van een bandbreedte waarbinnen het voeren van een gemengde beroepspraktijk zich afspeelt. Bij de beeldende kunst is dat, zeker vanaf 2007, tussen de 35 en 45 procent. In 2017 ligt het op 36 procent. In de periode 2013-2016 zit het percentage rond 43 procent, in 2009-2012 is dat 42 procent en in 2005-2008 gemiddeld 24 procent. Beeldend kunstenaars voeren nog steeds de lijst aan met de proportie die zowel binnen als buiten het eigen vakgebied werk heeft.

Hoe zit dat met het percentage kunstenaars dat uitsluitend binnen het eigen vakgebied werkt? Figuur 6 toont de trends.

Een bijna even groot aandeel beeldend kunstenaars heeft een beroepspraktijk waarbij alleen werk in het eigen vakgebied gedaan wordt als het aandeel beeldend kunstenaars met een gemengde beroepspraktijk (zie figuur 6). Na een aanvankelijke stijging tussen 2001 en 2015 (van circa 41 naar 49 procent) neemt het aandeel in 2016 af naar 45 procent om vervolgens weer evident toe te nemen tot 52 procent. In de periode 2013-2016 is het percentage gemiddeld 45 procent. Beeldend kunstenaars werken van alle culturele beroepsbeoefenaars het minst vaak alleen in het eigen vakgebied. In 2017 zijn alleen de alumni van economische opleidingen in de creatieve industrie minder vaak werkzaam op het eigen vakgebied. Zij houden op dit vlak ook in voorgaande jaren gelijke tred met de beeldend kunstenaars.

De volgende figuur vat de percentages voor de beeldend kunstenaars nog eens samen, nu ook met de cijfers voor diegenen die uitsluitend buiten het eigen vakgebied werken.

fig 7 afgestudeerden beeldende-kunst-HBO-opleidingen die anderhalf jaar na het afstuderen werkzaam zijn binnen, binnen en buiten, en buiten het eigen vakgebied

■ alleen werkzaam binnen het vakgebied
 ■ werkzaam binnen en buiten het vakgebied
 ■ alleen werkzaam buiten het vakgebied

Bron: ROA, Maastricht University, maatwerk

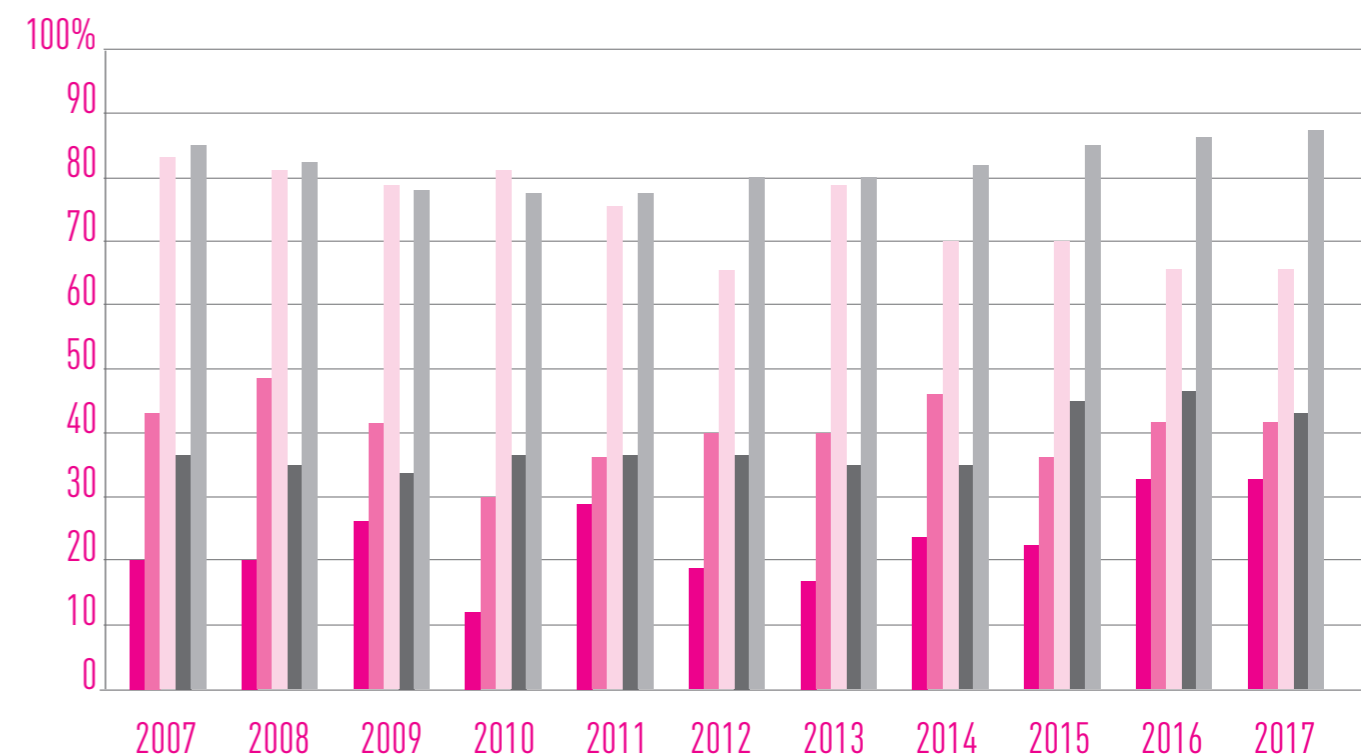
We zien met Figuur 7 de duidelijke opkomst van de gemengde beroepspraktijk vanaf het midden van de jaren 2000 met daarna een stabilisatie op ongeveer 30-40 procent. We zien ook de tegenhanger in eerst (na 2006) een scherpe daling en dan een stabilisatie in het aantal uitsluitend binnen het eigen vakgebied werkenden.

Het is belangrijk om vast te stellen dat er steeds anderhalf jaar na het afstuderen naar het werk van een cohort is gekeken; het is zeer waarschijnlijk dat in latere stadia van de loopbaan de percentages veranderen. We weten ook niet of oudere cohorten nu ook (minder of meer) opschuiven naar een gemengde beroepspraktijk.

Loondienst of zelfstandig

We kunnen verder inzoomen op de positie in de werkkring: werkt men in loondienst of werkt men als zelfstandige? Het CBS zal met de update van KACO hier ook aandacht aan besteden. In de periode 2010-2012 werkt volgens KACO (CBS, 2014) bijna 90 procent van de beeldend kunstenaars als zelfstandige. Gegevens over latere jaren zijn ook nu nog niet, maar gaan we zelf uit de microdata van het CBS halen (zie verder). Uit de ROA-data hebben we cijfers van alumni die in

fig 8 afgestudeerden van drie HBO-kunstopleidingen werkend in loondienst

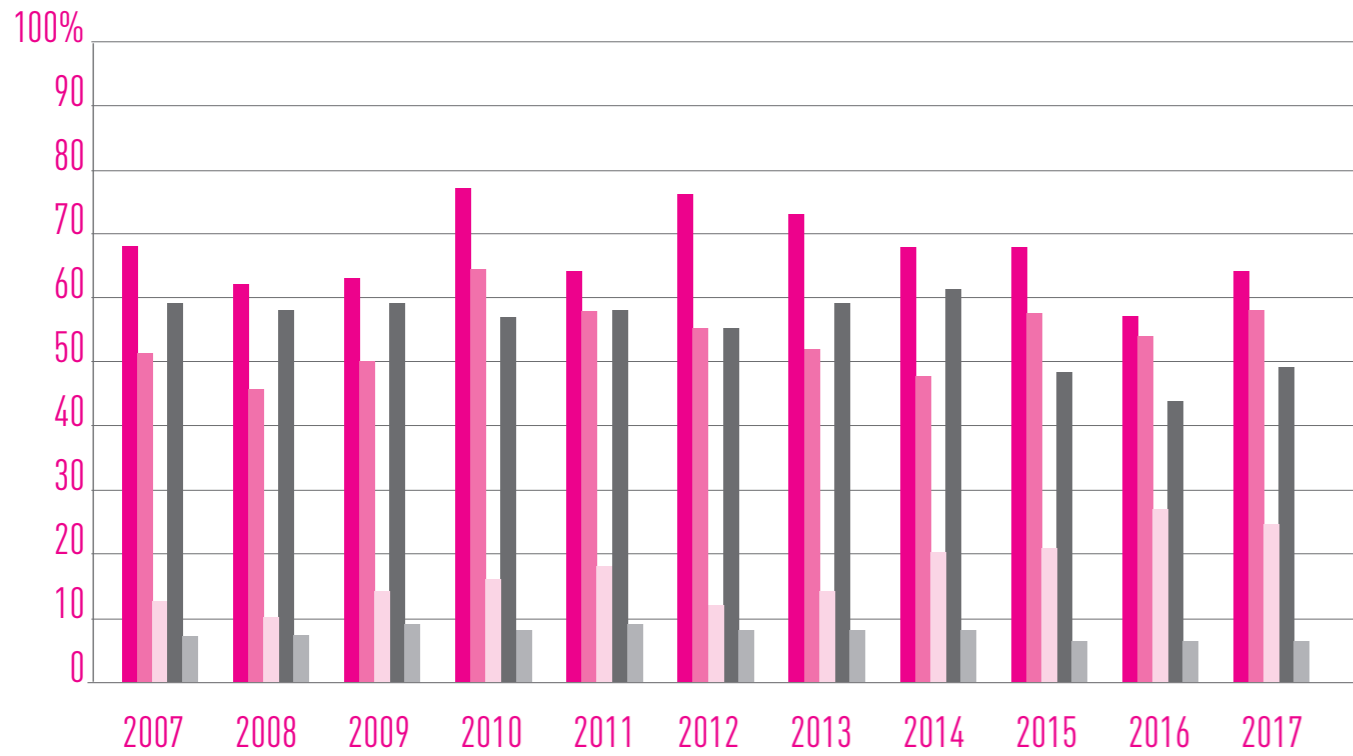
■ HBO autonome beeldende kunst
 ■ HBO vormgeving algemeen
 ■ HBO docent beeldende kunst en vormgeving

Bron: ROA, Maastricht University, Statistische Supplementen (diverse jaargangen)

diverse beroepen als werknemer of zelfstandige terecht kunnen zijn gekomen. De figuren 8 en 9 (p. 39 en 40) tonen de cijfers en de trends hierin tussen 2007 en 2017. Het gaat steeds om alumni van voltijdsopleidingen. Nieuw in de figuren is het toevoegen van twee referentiegroepen: de totale groep alumni in de kunstopleidingen (HBO kunstopleidingen) en de totale groep HBO-alumni (HBO alle opleidingen). Figuur 8 toont dat over de jaren heen de alumni autonome beeldende kunst iets meer in loondienstberoepen terecht komen. Over alle jaren doet 23 procent dat. In 2016 is dat 33 procent en in 2017 31 procent. Gemiddeld over 2013-2016 is 24 procent in loondienst gaan werken. Vergeleken met andere hier onderscheiden typen kunstalumni, met de totale groep kunstalumni en alle HBO-afgestudeerden zijn de als autonoom beeldend kunstenaar opgeleiden het minst vaak in loondienst.

Het contrasterende beeld zien we bij het aandeel zelfstandig werkenden. Zie Figuur 9 (p. 38). Over alle jaren bezien zijn twee op drie als autonoom opgeleide beeldend kunstenaars werkzaam als zelfstandige, 1,5 jaar na het afstuderen. (Uitzondering lijkt het jaar 2016 met 57 procent zelfstandigen.) Bij de andere typen kunstalumni en zeker bij de totale groep kunstalumni en alle hbo-alumni is dat percentage beduidend lager: bij alle kunstalumni over alle jaren bezien is het 55 procent tegen 6 procent bij alle HBO-alumni.

fig 9 afgestudeerden van drie HBO-kunstopleidingen werkend als zelfstandige (%)

- HBO autonome beeldende kunst
- HBO vormgeving algemeen
- HBO docent beeldende kunst en vormgeving
- HBO kunstopleidingen
- HBO alle opleidingen

Bron: ROA, Maastricht University, Statistische Supplementen (diverse jaargangen)

Aansluiting opleiding-arbeidsmarkt en voorbereiding op de start op die markt

Er is ook informatie over de aansluiting van de opleiding bij de functie die men uitoefent en de mate waarin de opleiding een goede basis is voor de start op de arbeidsmarkt. Figuren 10 en 11 tonen de resultaten. Grote groepen afgestudeerden zijn positief over de aansluiting functie en opleiding. Alumni van de opleiding autonome beeldende kunsten zijn daarbij het minst vaak positief over deze aansluiting. Het aandeel dat die aansluiting goed of voldoende vindt, neemt onder hen af van 74 procent in 2007 naar 43 procent in 2016 en 44 procent in 2017 (gemiddeld 48 procent over de periode 2013-2016). Een dergelijke daling is niet te zien bij de andere typen kunstalumni, alle kunstalumni samen of de totale groep HBO'ers.

Duidelijk minder positief zijn de alumni, ongeacht het soort kunstopleiding, over de opleiding als goede basis voor de start op de arbeidsmarkt. Het minst hierover te spreken zijn de afgestudeerden autonome beeldende kunst. In 2007 vond 16 procent de basis goed, in 2016 nog maar 5 procent, maar in 2017 weer 11 procent. Gemiddeld over de periode 2013-2016 is het 10 procent.

Vijf tot zes jaar na afstuderen

Een nieuw onderwerp in deze *Selfie* is de (ervaren) arbeidsmarktpositie vijf tot zes jaar na het afstuderen. ROA heeft hiervoor onder twee cohorten alumni (afstudeerjaren 2008-2009 en 2009-2010) een aanvullende meting gedaan om te zien hoe het alumni als zij al wat langer aan het werk zijn dan de 1,5 jaar waarop

fig 10 afgestudeerden van drie HBO-kunstopleidingen en de aansluiting functie en opleiding (% goed/voldoende)

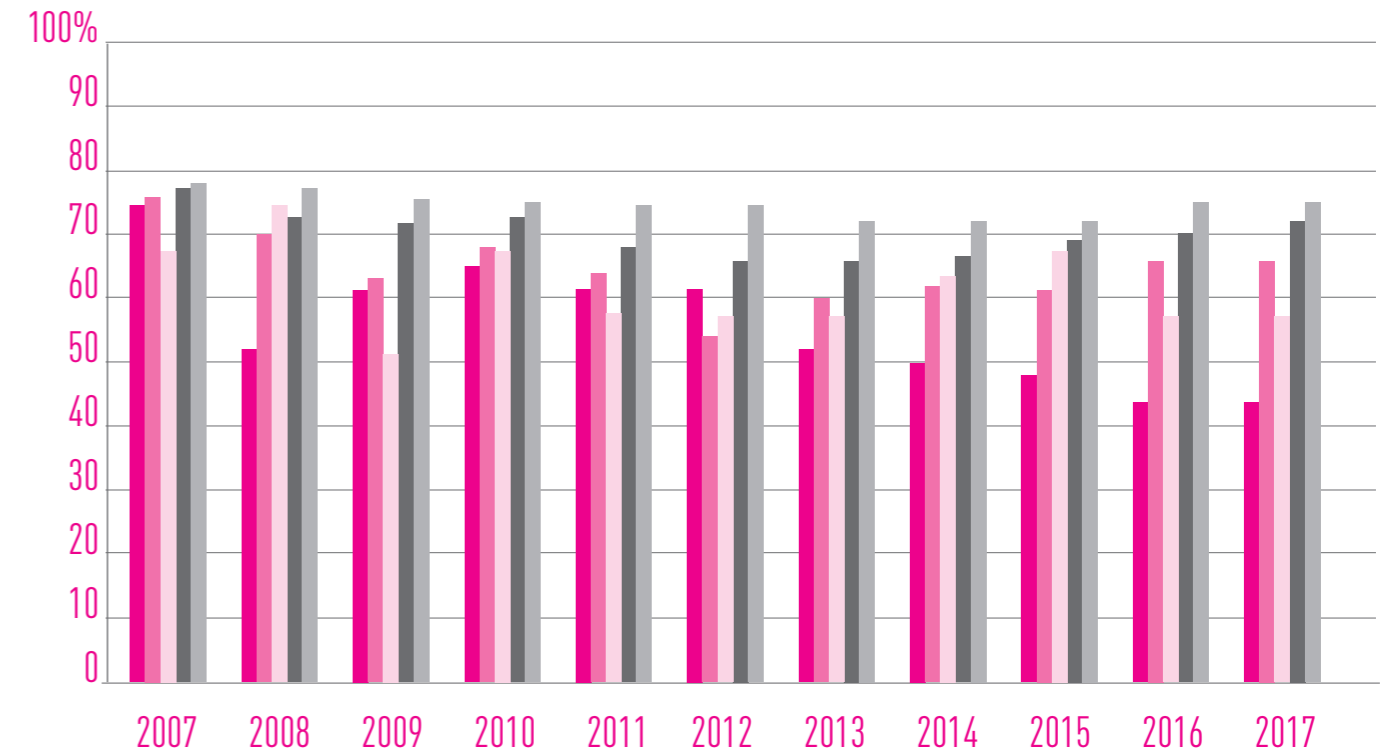
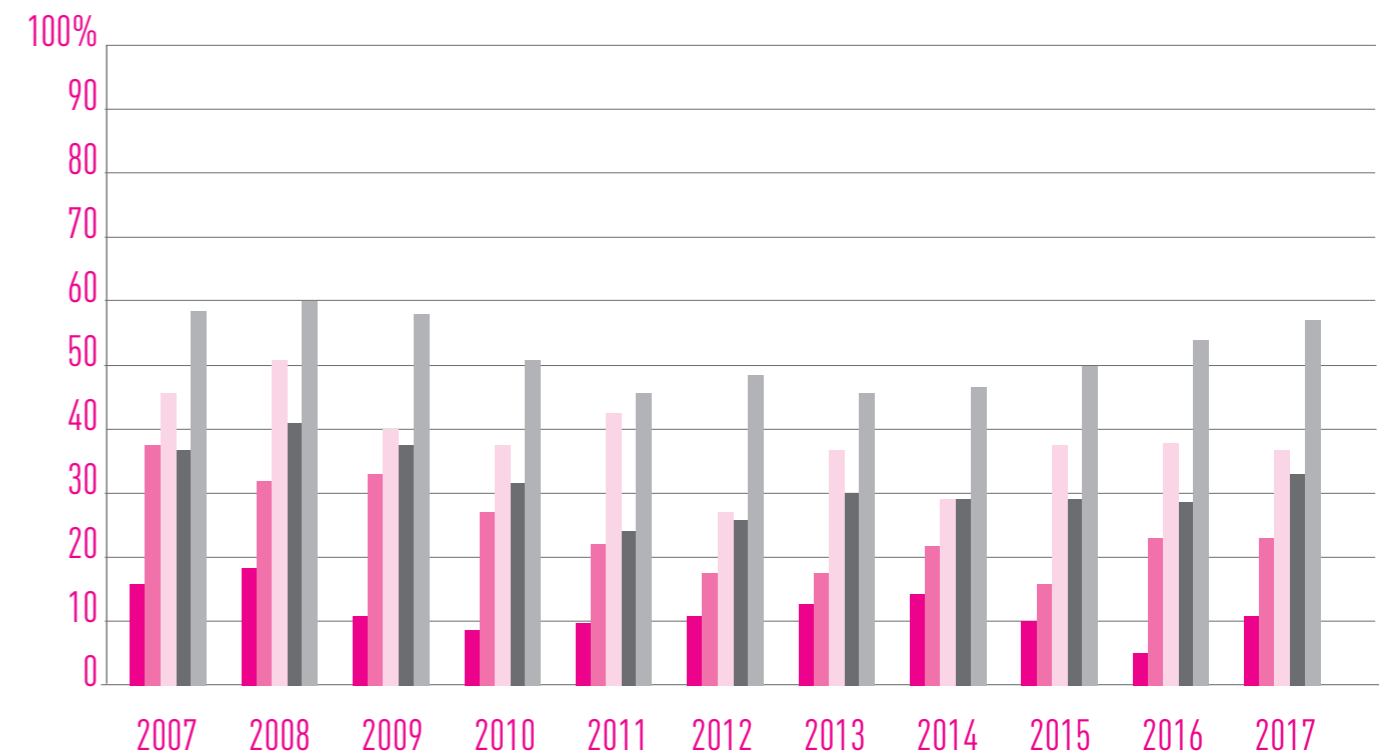

fig 11 afgestudeerden van drie HBO-kunstopleidingen en de opleiding als goede basis voor de start op de arbeidsmarkt (% in sterke mate)

- HBO autonome beeldende kunst vt
- HBO vormgeving algemeen vt
- HBO docent beeldende kunst en vormgeving vt

Bron: ROA, Maastricht University, Statistische Supplementen (diverse jaargangen)

de meeste Kunsten-Monitorcijfers (ook die hierboven) zijn gebaseerd (zie Belfi et al., 2018). De extra meting is gehouden onder 397 alumni uit het HBO-kunst-onderwijs en de helft van hen komt uit de sector beeldende kunst. Het beeld is gemengd. Aan de ene kant is de werkloosheid toegenomen van 3,0 naar 6,1 procent (bij alle HBO'ers juist afgenomen) en aan de andere kant hebben vrijwel alle afgestudeerden de laatste vijf, zes jaar een betaalde baan gehad, hebben meer alumni, ruim driekwart van hen, een baan op minimaal HBO-niveau en werken ze ook meer in het eigen vakgebied in 2015 (63 procent) dan in 2010 (53 procent). Daar komt bij dat ze een sterkere loongroei hebben doorgemaakt (bruto uurloon +27 procent) dan de gemiddelde HBO'er (+22 procent). Ook geeft de helft aan goede loopbaanmogelijkheden te hebben in de huidige baan terwijl dat HBO-breed 43 procent is. Het gaat hier steeds om de totale groep kunstalumni. We weten niet of en in welke mate beeldend kunstenaars zich van dit algemene beeld onderscheiden.

Eerste en tweede werkkring

Om beter zicht te krijgen op het brede palet aan werkzaamheden van beeldend kunstenaars is ingezoomd op hun werkkringen, zoals het CBS die noemt. De identificatie van wie beeldend kunstenaar is, vindt plaats op basis van wat men in de Enquête Beroepsbevolking (EBB) opgeeft als belangrijkste beroep in de zogenaamde eerste werkkring. De eerste werkkring is de werkkring waaraan men het meest tijd besteedt. Het vermoeden is dat beeldend kunstenaars naast hun eerste werkkring ook (minimaal) een tweede werkkring hebben, onder andere om vanuit deze werkkringen samen voldoende inkomsten te behalen. Nieuw in deze *Selfie* is de analyse van de verschillende werkkringen. We hebben met behulp van microdata van het CBS zelf analyses kunnen doen naar het aantal en de aard van de verschillende werkkringen. We geven hier de resultaten voor het jaar 2017. Verder in deze *Selfie* tonen we de verdiensten uit de verschillende werkkringen.

We maken een onderscheid tussen de groep beeldend kunstenaars die uitsluitend één werkkring heeft en de groep die er minstens twee heeft.

Wat het meest opvalt is dat van ruim 12.000 beeldend kunstenaars in 2017 zo'n 80 procent uitsluitend een eerste werkkring opgeeft. Zo'n 20 procent heeft dus minstens twee werkkringen. Diegenen met alleen een eerste werkkring werken gemiddeld 31 uur per week, die met minstens twee werkkringen werken gemiddeld 50 uur per week, waarvan het merendeel wordt besteed in de eerste werkkring (35 uur per week). Beeldend kunstenaars met alleen een eerste werkkring zijn bijna allemaal zelfstandige (niet in loondienst), die met minstens twee werkkringen zijn ook vooral zelfstandig in hun eerste werkkring en 50 procent is in loondienst in hun tweede werkkring.

In welke bedrijfstakken zijn zij werkzaam in de verschillende werkkringen? Let op: al geeft men als beroep op beeldend kunstenaar te zijn, dan kan het zijn dat men werkzaam is in bedrijfstakken die hier niet of weinig mee van doen hebben. Van alle beoefenaars van het beroep beeldend kunstenaar met uitsluitend één werkkring zegt rond de 60 procent ook werkzaam te zijn in de brede bedrijfstak kunsten en cultureel erfgoed. Kijken we naar beeldend kunstenaars met minstens twee werkkringen dan is 80 procent in hun eerste werkkring werkzaam in de bedrijfstak kunsten en cultureel erfgoed. Het hebben van meerdere werkkringen behoudt beeldend kunstenaars, zo lijkt het, voor het werken in de eigen bedrijfstak. Anders gezegd, het hebben van meerdere werkkringen zorgt ervoor dat meer beeldend kunstenaars in hun eerste werkkring hun beroep van beeldend kunstenaar kunnen uitoefenen. Het werk in de tweede werkkring bevindt zich ook vooral op het terrein van de kunsten en cultureel erfgoed (39 procent). In vijf op de tien gevallen is dat een ander terrein, waarvan de helft (op het totaal 11 van procent) zegt te werken in de evenementenindustrie. Een kleine tien procent van beeldend kunstenaars met een tweede werkkring werkt in het onderwijs (het is niet bekend of dat uitsluitend kunstonderwijs is).

Hoe is de verdeling naar werkkringen naar sekse en leeftijd van de beeldend kunstenaars? Tabel 2 toont de resultaten.

tabel 1 aantal en aard van de werkkringen van beeldend kunstenaars

	uitsluitend één werkkring		minimaal twee werkkringen		TOTAAL
			eerste werkkring	tweede werkkring	
AANTAL	9.634	2.601			12.235
GEMIDDELD AANTAL WERKUREN PER WEEK	31	35	15		50
POSITIE IN DE WERKKRING					
ZELFSTANDIGE (%)	93	94	49		-
IN LOONDIENST (%)	8	6	51		-
BEDRIJFSTAK CREATIEVE INDUSTRIE					
KUNST EN CULTUREEL ERFGOED (%)	56	80	39		-
MEDIA EN ENTERTAINMENT (%)	3	1	0		-
CREATIEF ZAKELIJKE DIENSTVERLENING (%)	1	0	0		-
BEDRIJFSTAK OVERIG					
ONDERWIJS (%)	5	1	9		-
ZORG (%)	0	0	5		-
HORECA (%)	0	1	2		-
OVERIG (%)	23	14	20		-
ONBEKEND (%)	1	2	25		-

Bron: Microdata CBS, eigen analyses, gewogen aantallen (jaarbasis van 5 peilingen in 2017)

tabel 2 werkkringen naar sekse en leeftijd van beeldend kunstenaars

		uitsluitend een eerste werkkring	minstens twee werkkringen	totaal
SEKSE	MAN	84	16	100
	VROUW	74	26	100
LEEFTIJD	<35	86	14	100
	35-54	69	31	100
	>55	89	11	100

Vooraf vrouwen en personen in het 'spitsuur' van het leven, tussen de 35 en 55 jaar (de jaren dat partners, kinderen, wonen en werken allemaal tegelijk om - financiële - aandacht vragen) hebben eerder meer dan één werkkring als we hen vergelijken met respectievelijk mannen en met jongeren en ouderen. Jongere beeldend kunstenaars zijn mogelijk vaker nog 'vrij en ongebonden' en kunnen (voorlopig) met één werkkring toe. Oudere beeldend kunstenaars behoren mogelijk vaker tot de groep 'survivors' onder de totale groep beeldend kunstenaars die erin zijn geslaagd om in die ene werkkring hun - artistieke en financiële - voldoening te kunnen vinden. Dit is speculatief. Een nadere analyse van de levenslopen met data door de jaren heen zou een en ander minder speculatief kunnen maken.

Presentaties

In de vorige *Selfie* hebben we cijfers over 2016 van het aantal presentaties van kunstenaars bij 91 galeries (lid van de Nederlandse Galerie Associatie, NGA), 56 presentatie-instellingen (lid van De Zaak Nu) en 62 kunstmusea (lid van de Museumvereniging). In 2016 hadden 5.960 verschillende (niet alleen Nederlandse) kunstenaars 8.277 presentaties in deze instellingen. Driekwart van de kunstenaars had één presentatie, een kwart (ofwel 900 kunstenaars) hadden er twee of meer. Helaas is er nog geen inzet gepleegd op het actualiseren van deze cijfers. Het lijkt wel urgent om hier via gedegen empirisch onderzoek meer grip op te krijgen nu met het instellen van de honorariumrichtlijn het aantal exposities per jaar dat kunstenaars kunnen realiseren mede een maatstaf voor het bepalen van de hoogte van het honorarium is geworden.

Eerder hadden Geukema en anderen (2016) al vastgesteld dat er geen evidentie is over het aantal exposities dat Nederlandse beeldend kunstenaars per jaar hebben. Ook zij verwijzen naar het kleinschalige onderzoek van Lauwaert (2015), al in een eerdere *Selfie* aangehaald, waarin staat dat 41 procent van de (311 Vlaamse en Nederlandse) beeldend kunstenaars één tot vijf exposities per jaar heeft en 38 procent vijf tot tien, omgerekend gemiddeld zeven per jaar. Het is niet bekend of deze cijfers iets zeggen over het aantal exposities van de totale populatie Nederlandse kunstenaars. Totta Research heeft onderzoek onder ongeveer 200 beeldend kunstenaars gedaan naar de inzet van de honorariumrichtlijn (zie ook verder bij Honoraria onder de paragraaf Verdiensten). In de bijlage van dat onderzoek zien we dat de meeste kunstenaars in de afgelopen twee jaar één tot vier tentoonstellingen zonder verkoopdoel hadden, ruim onder het aantal van zeven per jaar (één solo- en zes groepstentoonstellingen) dat maatgevend is voor de inrichting van de honorariumrichtlijn. Een kwart van de bevroegde kunstenaars had helemaal geen tentoonstellingen.

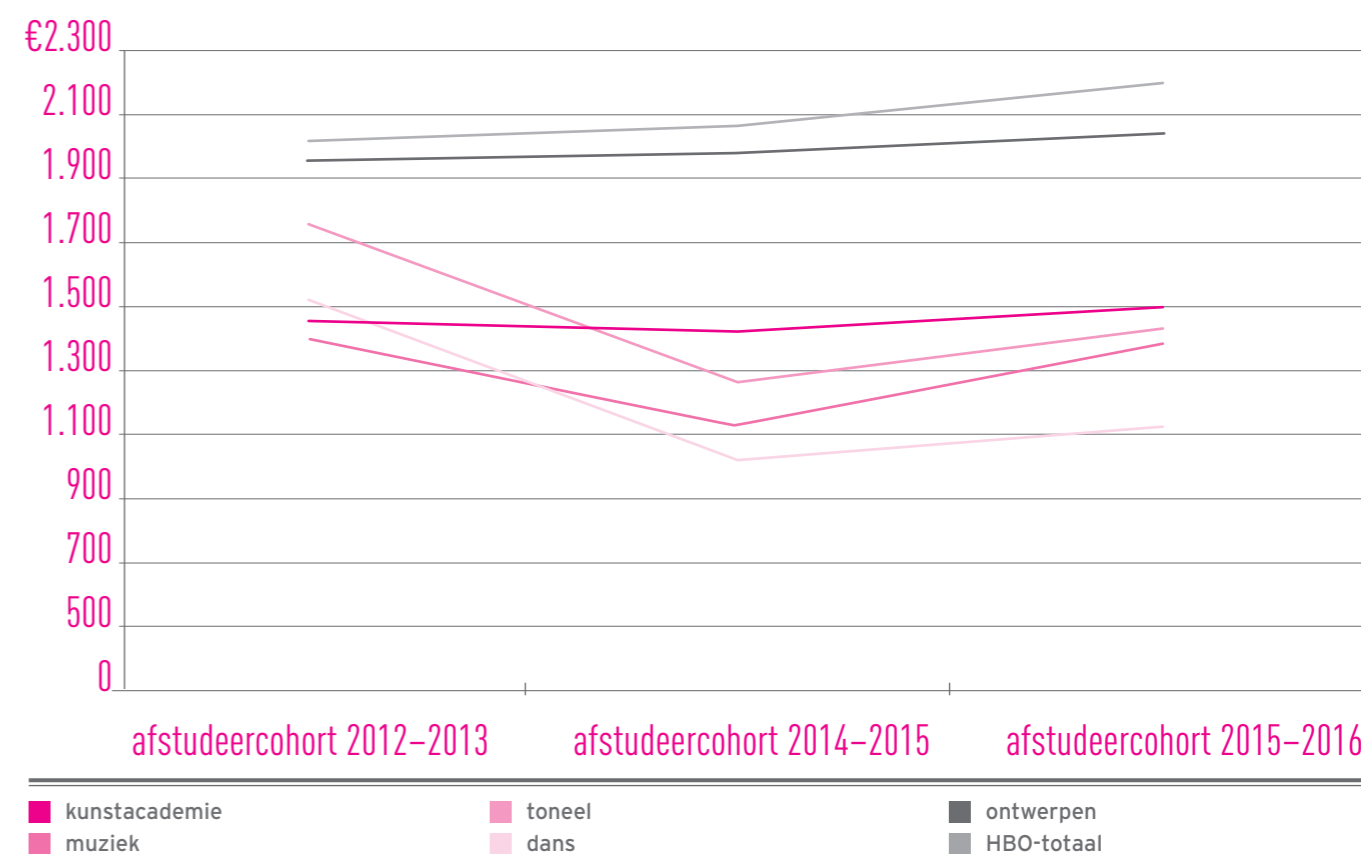
Witte vlekken

Er ontbreekt zicht op de werkzaamheden van beeldend kunstenaars na een aantal jaren na het afstuderen (bijvoorbeeld vijf of zes jaar). Nu is er alleen een algemeen beeld over alumni in alle kunstvakken samen. Ook hebben we geen actuele informatie over het aantal (en aard van de) presentaties (met of zonder verkoopdoel) van beeldend kunstenaars, in Nederland of in het buitenland, bij genoemde instellingen (galeries, presentatie-instellingen en kunstmusea) of bij beurzen of op andere (online) platforms. Waar we ook nog niets over weten, zo stelden we al eerder vast, is de balans tussen betaald en onbetaald werk onder beeldend kunstenaars. Ook hebben we geen nieuwe informatie over de balans tussen autonoom werkende en/of toegepast werkende kunstenaars. Evenmin is er zicht op (onbetaalde/betaalde) werkzaamheden uit artistiek werk, uit kunst gerelateerd werk (bijvoorbeeld doceren) en uit niet-kunst gerelateerd werk. Ook weten we niet welke verschillende rollen (exposant, curator, onderzoeker) beeldend kunstenaars in hun beroepspraktijk spelen en hoe hierbij de balans in tijdsbesteding en betaling is.

Verdiensten

De laatste openbare CBS-cijfers over de verdiensten van beeldend kunstenaars gaan over de perioden 2004-2006, 2007-2009, 2010-2012 en 2013-2015 (CBS, 2017). Deze cijfers staan vermeld in de voorlaatste *Selfie*. Samenvattend blijkt dat ruim driekwart van de beeldend kunstenaars een persoonlijk bruto jaarinkomen heeft van minder dan 20.000 euro. Dat gaat ook op voor 40 procent van alle professionele kunstbeoefenaars en voor iets meer dan een kwart van alle werkzame

fig 12 bruto maandsalarissen in loondienst naar afstudeercohort en -sector

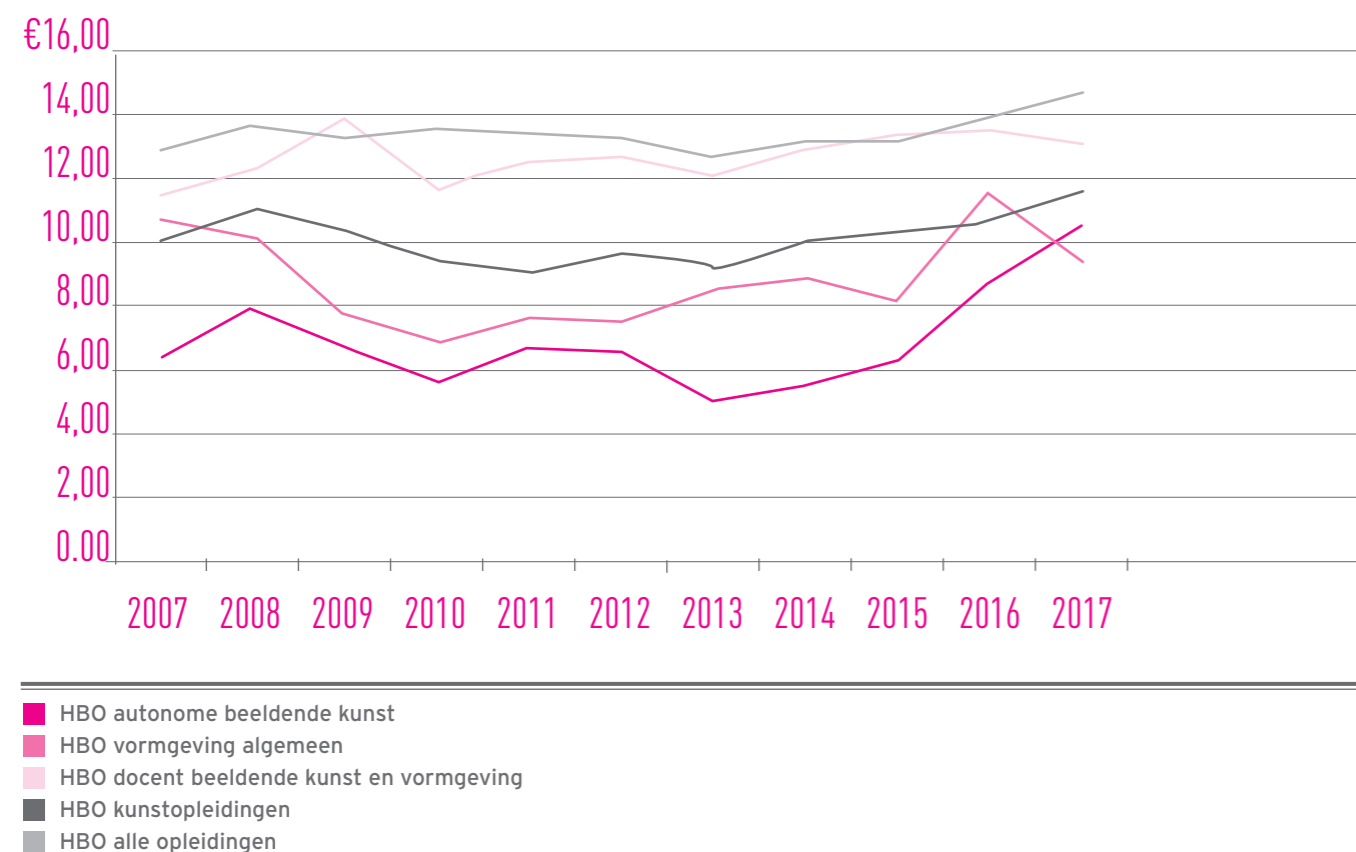
Bron: SEO Studie & Werk, Statistische bijlagen HBO

personen in Nederland. Beeldend kunstenaars leven bovendien vaker in 'armere' huishoudens. Ongeveer de helft van alle beeldend kunstenaars woont in een huishouden dat jaarlijks 20.000 euro of minder te besteden heeft. Dat gaat op voor een derde van alle kunstprofessionals tegen weer ongeveer een kwart van alle werkzame personen.

Beloning in loondienst

In de eerdere *Selfies* halen we de 'SEO Studie & Werk'-onderzoeken aan (Van der Werff & Berkhout, 2015, 2016; Bisschop, Zwetsloot & Van der Werff, 2017). Er is een geactualiseerde rapportage (Bisschop, Zwetsloot & Van der Werff, 2018). We vatten de oude en actuele looncijfers nu schematisch samen in de volgende figuur. Afgestudeerden aan kunstacademies verdienen in loondienst 15 maanden na het afstuderen in 2015 1.450 bruto per maand, in 2017 1.409 euro en in 2018 1.482 euro. Dans- en muziek- en toneel-alumni verdienen veelal minder in loondienst. Afgestudeerden in ontwerpen verdienen beduidend meer. Het is belangrijk om deze verdiensten te koppelen aan de gewerkte uren (volgens contract). In 2015 werkten kunstacademie-alumni 24,6 uur, in 2017 25,2 uur en in 2018 26,2 uur per week in loondienst. Ontwerp-alumni werken in 2015 35,0 uur, in 2017 34,4 uur en in 2018 34,2 uur. Voor de andere afstudeersectoren hebben we niet genoeg data (slechts voor twee jaar). Het is daarom nu nog niet duidelijk of de beloningsverschillen tussen kunstacademie-alumni en andere alumni dan ontwerpers liggen aan het verschillend aantal uren dat er per week gewerkt wordt. Wat alumni verdienen die zelfstandig werken, weten we (voorlopig) dus niet. Het is ook niet duidelijk waarmee ze hun geld verdienen, met kunst maken of met iets anders, waarschijnlijk beide. In 2017 zijn er voor het eerst ook data over alumni die 10 jaar eerder zijn afgestudeerd (studiejaar 2005-2006): kunstacademie-alumni verdienen na 10 jaar 2.809 euro bruto per maand bij een 28-urige werkweek (volgens contract).

fig 13 gemiddeld bruto uurloon van alumni van drie HBO-kunstopleidingen

Bron: ROA, Maastricht University, Statistische Supplementen (diverse jaargangen)

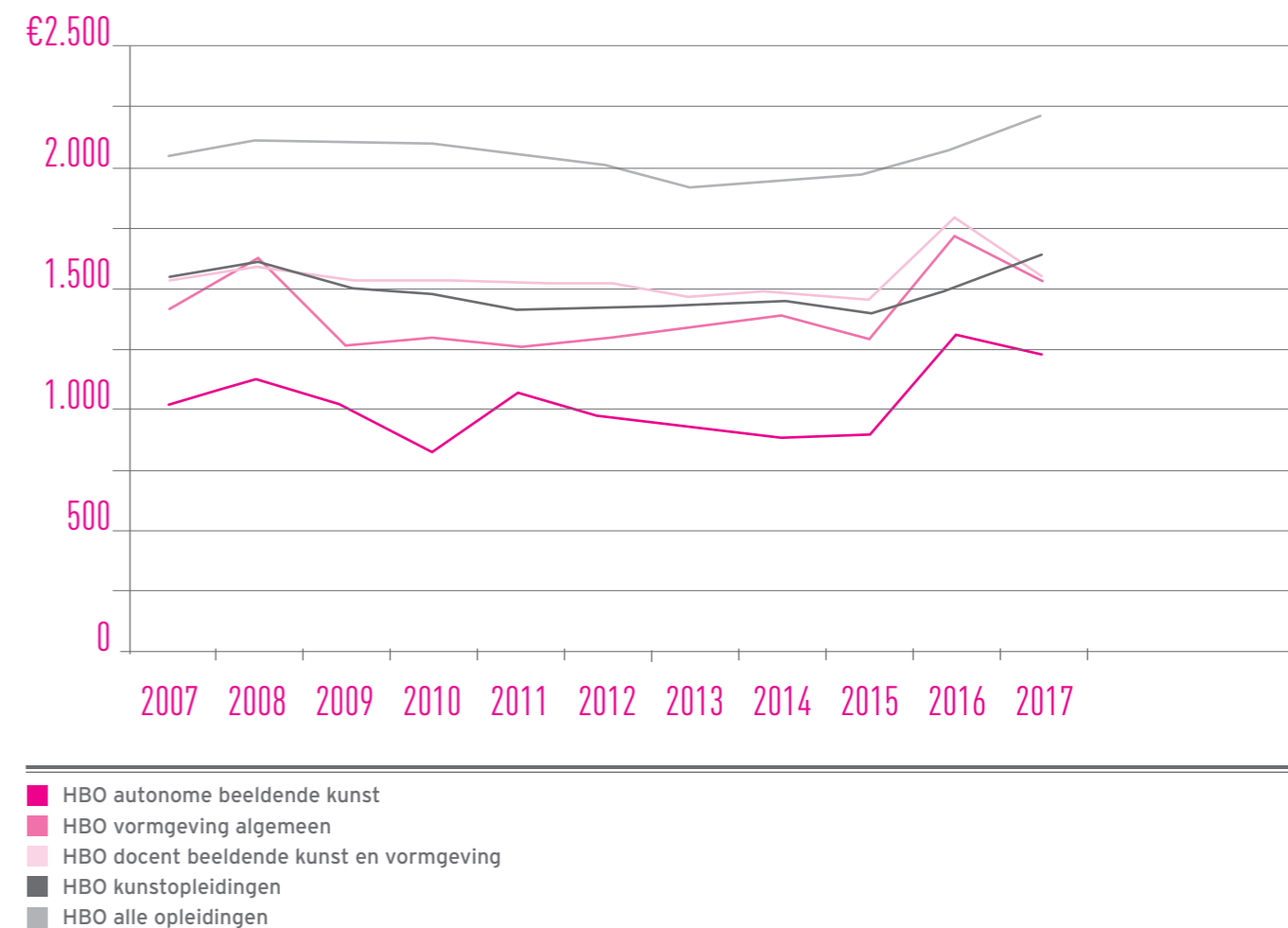
Beloning betaald werkenden

Er is opnieuw extra ingezoomd op de inkomensdata van ROA over afgestudeerden aan de kunstvakopleidingen van het HBO. ROA vraagt naar het bruto uurloon en bruto maandloon van betaald werkenden: dat kunnen mensen in loondienst zijn, maar ook zelfstandigen of freelancers, uitzend- of oproepkrachten, e.d. De volgende figuren geven de cijfers weer.

De begrippen uurloon en maandloon suggereren ten onrechte dat het om loon uit loondienst gaat. Een alternatieve term is niet voorhanden in de inkomensstatistiek. Graag wijzen wij erop dat de cijfers ook betrekking hebben op beloning uit andere hoofde dan een dienstbetrekking. De bruto uurloonen schommelen van jaar tot jaar (zie Figuur 13). In 2007 wordt door afgestudeerden HBO Autonome beeldende kunst (voltijds) bijna 6,70 euro per uur verdiend, in 2010 nog maar 5,70 en na enkele jaren van op- en neergang is dat in 2016 op 8,80 euro en in 2017 10,52 euro per uur. Ook bij de vergelijkingsgroepen (HBO Vormgeving en HBO Docent beeldende kunst en vormgeving - ook beide voltijds) zien we schommelingen met een daling naar een dieptepunt in het crisisjaar 2010, een gestage stijging tot 2016 en een scherpe knik naar beneden in 2017. Alumni autonome beeldende kunst zijn in tegenstelling tot deze groepen en in overeenstemming met HBO'ers in de gehele kunstsector en in het algemeen iets meer gaan verdienen in 2017 dan in alle eerdere jaren. Wel wordt door de meeste andere groepen duidelijk meer per uur verdiend.

¹ Dit begrip wordt ook in de KACO (CBS, 2017) gebruikt en staat voor het persoonlijk primair inkomen plus uitkeringen inkomensverzekeringen (WW, ZW, WAO, pensioen), uitkeringen sociale voorzieningen (Bijstand, IOAW, Wajong), en overige. Zie ook www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=b#id=bruto-inkomen

fig 14 gemiddeld bruto maandloon van alumni van drie HBO-kunstopleidingen (euro)

Bron: ROA, Maastricht University, Statistische Supplementen (diverse jaargangen)

Het bruto maandloon verloopt ook grillig bij de afgestudeerden autonome beeldende kunst (zie Figuur 14). Vanaf 2010 zakt het maandloon sterk. Van de 1.030 euro bruto per maand in 2007 is nog maar 900 euro over in 2014 en 2015. In 2016 stijgt het maandloon duidelijk tot rond de 1.300 euro om weer tot 1.225 euro te dalen in 2017. In de periode 2013-2016 zijn de gemiddelden voor autonome beeldende kunst-, vormgevings- en docentalumni respectievelijk 1.002 euro, 1.435 euro en 1.541 euro bruto per maand. In 2017 dalen de bruto maandlonen voor alle hier benoemde kunstgroepen, terwijl die voor alle HBO'ers en voor alle kunst-alumni tezamen zijn gestegen. Er is geen goede verklaring voor de daling onder juist de beeldende kunst- en vormgevingsalumni. Dit vindt ook nog eens plaats bij een stijgend uurloon (zie figuur 13). De meest voor de hand liggende verklaring is dat zij allen minder uren per maand zijn gaan werken waardoor het maandloon ook bij een stijgend uurloon afneemt.

Beloning uit eerste en tweede werkring

We kijken op deze plaats met behulp van de microdata van het CBS naar de verdiensten uit de verschillende werkkringen. Het bleek niet mogelijk om in de inkomensstatistiek een onderscheid te maken naar de herkomst van de inkomens, te weten naar het aandeel dat komt uit de eerste en het aandeel dat komt uit de tweede (of elke volgende) werkring. Dergelijke informatie wordt eenvoudigweg, helaas, niet geregistreerd. We kunnen hier wel laten zien wat het

persoonlijk bruto jaarinkomen is van beeldend kunstenaars met uitsluitend één of met minstens twee werkkringen (maar we weten dus niet in welke werkring het totale bedrag wordt verzameld).⁷ Tabel 3 laat de cijfers zien.

tabel 3 persoonlijk bruto jaarinkomen naar aantal werkkringen

	uitsluitend een eerste werkring	minstens twee werkkringen
	8.636	2.529
	23	3
	26	29
	35	45
	10	18
	7	6
	12.630	16.770
	10.830	13.640

Bron: Microdata CBS, eigen analyses, cijfers exclusief onbekend

tabel 4 persoonlijk bruto jaarinkomen naar sekse en leeftijd

	man	vrouw	(leeftijd) <35	35-54	>55
AANTAL	4.851	3.785	1.277	3.705	3.655
<2.000 EURO (%)	14	34	13	38	11
2.000-10.000 EURO (%)	32	19	78	16	18
10.000-20.000 EURO (%)	32	38	0	27	54
20.000-30.000 EURO (%)	13	5	2	17	5
>30.000 (%)	10	4	7	2	13
GEMIDDELDE (EURO)	14.790	9.860	10.550	9.830	16.190
MEDIAAN (EURO)	12.510	8.570	2.700	7.330	12.510

Bron: Microdata CBS, eigen analyses, cijfers exclusief onbekend

Zoals te verwachten hebben beeldend kunstenaars met uitsluitend een eerste werkring een lager bruto jaarinkomen dan beeldend kunstenaars met minstens twee werkkringen. Het scheelt gemiddeld zo'n 4.000 euro bruto per jaar. We zien dat terug in het aandeel kunstenaars dat onder de 10.000 euro bruto per jaar verdient: bij één werkring is dat bijna de helft, bij meer dan één werkring bijna een derde.

Hoe zijn de inkomens verdeeld naar sekse en leeftijd? We kijken hiernaar in tabel 4. Het is opvallend dat vrouwen vaker een tweede werkring hebben, zoals we in tabel 2 [p. 43](#) zagen, en dat ze desondanks een evident lager persoonlijk bruto jaarinkomen hebben dan mannen. Dat scheelt gemiddeld ruim 5.000 euro op jaarbasis. Ruim 50 procent van de vrouwelijke beeldend kunstenaars behoort tot de groep laagverdienenden (tot 10.000 euro); bij mannen is dat 46 procent. De verschillen worden sterker als we de grens verlagen: ruim een derde van de vrouwelijke kunstenaars verdient minder dan 2.000 euro per jaar. Bij mannen is dat 14 procent. Ook bij de inkomensverschillen naar leeftijdsgroepen zien we dat juist de groep met meerdere werkkringen (de 35-54-jarigen) gemiddeld minder verdienen dan de jongeren en de ouderen. Hier wrekt zich het vertrouwen op een gemiddelde, want kijken we naar het mediane inkomen (50 procent verdient minder, 50 procent verdient meer) dan zien we dat er onder jongeren blijkbaar een heleboel weinigverdieners zijn en een paar veelverdieners: de eerste 50 procent verdient niet meer dan 2.700 euro per jaar; bij de 35-54-jarigen verdient de eerste 50 procent zo'n 7.330 euro per jaar. Het vermoeden dat de ouderen de 'survivors' in de sector zijn, wordt gevoed door een duidelijk hoger gemiddeld en mediaan inkomen voor deze groep (55-plussers).

Honoraria

Eerder maakten we melding van de honoraria en tarieven van beeldend kunstenaars op basis van het onderzoek van Ape (Teasing & De Jong, 2014, zie ook Boonzaaijer et al., 2015). Twee van de tien kunstenaars kreeg een honorarium en voor de grootste groep ligt dat tussen de 300 en 700 euro.

Het bleek dat kunstenaarshonoraria zowel voor kunstenaars als instellingen steeds een sluitpost op de begroting zijn. SiRM, PPMC en Floret hebben in 2016 samen een inventarisatie gemaakt over de opzet van een honorariumrichtlijn (Geukema, et al., 2016). Deze honorariumrichtlijn is in 2017 van start gegaan, specifiek gericht op honoraria bij exposities zonder verkoopdoel. Het adviseert minimumvergoedingen bij instellingen met een omzet tot 500.000 euro. De genormeerde beloningsbedragen voor de richtlijn zijn gebaseerd op het wettelijk minimumloon (inclusief opslagen voor sociale lasten): vertrekkend vanuit een x-aantal solo- en groepsexposities moet een kunstenaar een honorarium kunnen verdienen dat in relatie staat tot 67 procent van het minimuminkomen (inclusief vakantiegeld en een opslag van 30 procent voor de sociale lasten). Overige inkomsten zouden moeten komen uit verkoop van werk.⁸

Totta Research deed voor BKNL onderzoek naar de inzet van de honorariumrichtlijn in de beeldende kunst. Zo'n 200 kunstenaars en 66 instellingen deden mee aan het Totta-onderzoek. Het is onduidelijk hoe de onderzoekers aan de deelnemers zijn gekomen en ook is niet zeker in welke mate de groep deelnemers een goede afspiegeling vormen van de bredere populatie beeldend kunstenaars c.q. beeldende-kunstinstellingen. De resultaten van het onderzoek gelden mogelijk voor een selecte groep kunstenaars en instellingen en moeten daarom kritisch worden bekeken. Het onderzoek laat zien dat zo'n zes van de tien kunstenaars de richtlijn kent, d.w.z. weet ongeveer tot precies wat de richtlijn inhoudt. Ruim 70 procent van hen had de richtlijn nog nooit gebruikt. Het onderzoek meldt dat er onder kunstenaars grote tevredenheid is over het feit dat de richtlijn er is en dat deze de inkomsten van kunstenaars vergroot (zes op de tien kunstenaars die de richtlijn gebruiken is het eens met de uitspraak dat dit zo is; de basis van deze uitspraak is een groep van 38 kunstenaars die de richtlijnen zeggen te gebruiken).

Inkomsten uit verkopen

In de vorige *Selfie* werd gerefereerd aan de dissertatie van Kackovic (2016) waaruit blijkt dat van een selecte groep van zo'n 500 beeldend kunstenaars (alumni van de Rijksakademie uit de periode 1986-2012), zo'n 31 procent voor gemiddeld bijna 4.800 euro werk verkocht had aan bedrijfsverzamelers. De kans op en prijs van verkopen hangt af van de geloofwaardigheid van recensies, kunstprijzen

⁸ Zie de verkenning van de inzet van de honorariumrichtlijn in de beeldende en in andere kunstsectoren Vinken, H. (2019). Honorariumrichtlijnen. Verslag van de eerste verkenning van agendapunt 3.8 van de Arbeidsmarktagenda Culturele en Creatieve Sector. Tilburg: HTH Research. Zie www.arbeidsmarktagenda.cc.

en galeries. De verkoopwaarde van werk van jonge kunstenaars wordt nog eens bevorderd door betrokkenheid van een geloofwaardige partij die ook een financieel belang heeft bij verkopen. Er is tot op heden geen nieuw onderzoek of vergelijkbaar onderzoek onder een bredere groep kunstenaars bekend.

Inkomsten uit subsidies, aankopen en opdrachten

Ook in de vorige *Selfie* wordt gerapporteerd over de uitkomsten van de actualisatie van BK-Data, het tot en met 2016 geactualiseerde bestand met gegevens over kunstenaars die voor subsidies, aankopen of opdrachten in aanmerking zijn gekomen (zie Vinken & Mariën, 2017). We vatten hier de cijfers over 2001-2016 nog eens beknopt samen.

Van de bijna 11.000 aanvragers van een werkbijdrage van het Mondriaan Fonds in de periode 2001-2016 hebben ongeveer 4.300 beeldend kunstenaars deze ook ontvangen, 20 procent hiervan meer dan eens. Gemiddeld verkregen zij 38.000 euro uit de werkbijdragen. Door dalende budgetten (van 86 miljoen euro in 2001-2004 naar 35 miljoen euro in 2013-2016) is ook de betekenis van werkbijdragen voor de inkomsten van beeldend kunstenaars sterk gedaald. Circa 850 kunstenaars hebben in de periode zo'n 1.200 opdrachten (bijvoorbeeld via het Rijksvastgoedbedrijf) gekregen. Ook nu zijn er grote verschillen in de budgetten voor opdrachten. Dat vertaalt zich in de inkomsten: in 2001-2004 lagen de inkomsten uit opdrachten rond de zeven miljoen euro, in de periode 2013-2016 is dat gedaald naar 1,4 miljoen euro. Er ontbreken goede cijfers over aankopen die via landelijke instrumenten ondersteund worden.

Witte vlekken

We hebben in deze update nieuwe informatie over inkomsten uit verkopen en inkomsten uit werkbijdragen en opdrachten. Vooralsnog ontbreekt het zicht op de totale inkomsten per bron (verkopen, werkbijdragen, uitlenen, rechten, et cetera). We hebben naar inkomsten van beeldend kunstenaars met één of met meerdere werkkringen gekeken. We zouden dat door de tijd moeten volgen en vergelijken met andere kunstenaarberoepen. Het is nog niet gelukt om onderzoek te doen naar indicaties voor de langere-termijneffecten van de Wwik op de inkomensvorming van beeldend kunstenaars in de jaren na de Wwik. Met een beperkte investering, zoals ook de vorige *Selfie* aangaf, is het mogelijk om met CBS-data te kijken wie uit welke opleidingscohorten in de Wwik zaten en wat zij nu verdienen ten opzichte van diegenen die niet in de Wwik zaten. Ook is in dit stadium nog geen onderzoek gestart naar succesfactoren zowel wat inkomens- als artistieke reputatievorming betreft. Het zou goed zijn om voor een brede groep kunstenaars en niet alleen vanuit een economisch perspectief te kijken naar de betekenis van verkopen van werk, ook wat betreft inkomsten naast vergoedingen verkregen via de honorariumrichtlijn.

Hoofdpunten

Profiel

In 2017 zijn 11.000 beeldend kunstenaars werkzaam. In 2018 zijn dat er weer 14.000 (net als in 2016). In de periode 2013-2016 zijn er jaarlijks gemiddeld 15.500 beeldend kunstenaars. Het aantal stijgt dus weer, maar blijft achter bij de stijging die is waar te nemen bij de andere kunstenaarberoepen, met name uitvoerend kunstenaars.

Van 2013 tot 2017 zijn vrouwelijke beeldend kunstenaars (licht) in de meerderheid. In 2018 zijn er evenveel mannen als vrouwen actief. Net al in de meeste voorgaande jaren is bijna de helft van de beeldend kunstenaars 55 jaar of ouder, ruim een derde tussen de 35-55 jaar oud en 15 procent jonger dan 35 jaar.

In 2017 stijgt het aantal alumni autonome beeldende kunst dat zich ook van beroep 'beeldend kunstenaar' noemt, maar met 30 procent ligt dat toch nog niet naar het niveau van 2014 (40 procent).

Werkzaamheden

In de beeldende kunst neemt de gemengde beroepspraktijk af gezien naar het aantal kunstenaars dat zowel binnen als buiten de eigen beroepspraktijk werkt. Bij de beeldende kunst is dat, zeker vanaf 2007, tussen de 35 en 45 procent. Een bijna even groot deel werkt alleen in het eigen vakgebied. Beeldend kunstenaars voeren nog wel steeds de lijst aan van kunstenaars met het hoogste percenta-

ge met een gemengde beroepspraktijk. Beeldend kunstenaars werken van alle culturele beroepsbeoefenaars het minst vaak alleen in het eigen vakgebied.

Twee op de drie beeldend kunstenaars werkt als zelfstandige. Ze komen wel meer in loondienstberoepen terecht. Gemiddeld over 2013-2016 is 24 procent in loondienst is gaan werken. In 2017 is dat 31 procent. Alumni van de opleiding autonome beeldende kunst zijn ook in 2017 weer het minst positief over de aansluiting opleiding-arbeidsmarkt. Ze zijn wel positiever geworden over de opleiding als goede start op de arbeidsmarkt. Een beperkt onderzoek onder 400 alumni HBO Kunstonderwijs (waaronder de helft vanuit de sector beeldende kunst) vijf, zes jaar na het afstuderen laat zien dat de werkloosheid afneemt, de meesten een betaalde baan op HBO-niveau hebben (gehad), en dat de helft zegt goede loopbaanmogelijkheden te hebben.

We weten voor het eerst meer over de werkkringen van beeldend kunstenaars. In 2017 heeft 80 procent van de 12.000 beeldend kunstenaars uitsluitend een eerste werkring. Zo'n 20 procent heeft minstens twee werkkringen. Beeldend kunstenaars met alleen een eerste werkring zijn bijna allemaal zelfstandige (niet in loondienst), die met minstens twee werkkringen zijn ook vooral zelfstandig in hun eerste werkring en 50 procent is in loondienst in hun tweede werkring. Rond 60 procent van degenen met uitsluitend één werkring is ook werkzaam in de sector kunsten en cultureel erfgoed. Bij beeldend kunstenaars met minstens twee werkkringen is 80 procent in hun eerste werkring en 40 procent in hun tweede werkring werkzaam in de bedrijfstak kunsten en cultureel erfgoed. Het hebben van meerdere werkkringen behoudt beeldend kunstenaars, zo lijkt het, voor het werken in de eigen bedrijfstak. Vooral vrouwen en 35-55-jarigen hebben eerder meer dan één werkring.

We hebben geen eenduidige en/of betrouwbare informatie over het aantal presentaties dat beeldend kunstenaars per jaar hebben: afhankelijk van de peiling varieert het van driekwart van de kunstenaars met één presentatie per jaar, tot 40 procent met één tot vijf expositie per jaar, en 'de meesten' met één tot vier expositie in de laatste twee jaar. De honorariumrichtlijn gaat uit van een gemiddelde van zes groepsexpositie en één solo-expositie per jaar. Dat lijkt wat aan de hoge kant.

Verdiensten

Landelijke representatieve cijfers over de periode 2013-2015 laten zien dat bijna 75 procent van de beeldend kunstenaars een persoonlijk bruto jaarinkomen heeft van 20.000 euro of minder. Dat was in de periode 2010-2012 ook al zo. Ook leven ze vaker dan andere kunstenaars in 'arme' huishoudens. De uurlonen zijn gestegen van gemiddeld bijna zeven naar ruim tien euro tussen 2007 en 2017. Dat komt overeen met de trends bij alle HBO-alumni. Als we met CBS-microdata inzoomen op inkomenscijfers uit 2017 dan heeft ruim 80 procent van de kunstenaars met uitsluitend één werkring een persoonlijk inkomen onder de 20.000 euro bruto per jaar. Bij de beeldend kunstenaars met twee werkkringen is dat 76 procent. Beeldend kunstenaars met uitsluitend één werkring verdienen gemiddeld 12.630 euro bruto per jaar. Bij minstens twee werkkringen is dat 16.770 euro gemiddeld, ruim 4.000 euro hoger. Nu verdienen vrouwen en 35-55-jarigen gemiddeld minder. Dat lijkt vooral te liggen aan uitschieters onder mannen, jongeren en ouderen. Juist in die groepen verdienen weinigen veel en velen weinig.

Witte vlekken

We weten nog weinig over de match tussen de CBS-cijfers en de KvK-cijfers over wie zich beeldend kunstenaars noemt c.q. als zodanig staat ingeschreven. Meer zicht op de beroepsidentiteit en opvattingen over het kunstenaarschap (wanneer noemt men zich nog kunstenaar en wanneer niet meer) zou een verrijking van het beeld van beeldend kunstenaars zijn.

Het zou ook zinvol zijn om na te gaan wat de balans is tussen betaalde en onbetaalde arbeid, iets wat in veel kunstberoepen problematisch is. Ook is er geen zicht op de balans tussen het alleen werken in eigen atelier en het samen met anderen werken (binnen en buiten de eigen discipline), c.q. het werken voor anderen (in zorg, buurt, etc.).

We zouden verder de inkomensontwikkeling van beeldend kunstenaars door de tijd moeten volgen en vergelijken met die van andere beroepsbeoefenaars in de culturele en creatieve sector. Dat kan met de microdata van het CBS. Het CBS registreert echter niet uit welke werkring het inkomen komt. Het zou te overwegen zijn om het CBS vanuit het ministerie van OCW of het ministerie van SZW-

ZaWe te vragen dat wel te doen. Dat zou een enorme verrijking zijn van het beeld van het beroep kunstenaar in het algemeen en beeldend kunstenaars in het bijzonder. Bovendien zijn kunstenaars niet de enige beroepsgroep die hun inkomens (moeten) verzamelen uit verschillende werkkringen en kan een dergelijke data-verzameling dus breed nut hebben. Behalve op het inkomen naar werkkringen zouden we zicht willen hebben op het inkomen uit de kunst-, kunstgerelateerde en niet-kunstgerelateerde activiteiten. Ook inkomensvorming via subsidies, aankopen en opdrachten en via presentaties zou beter in beeld moeten komen. Dat kan als data van het Mondriaan Fonds en van presentatie-instellingen gekoppeld wordt aan de beschikbare dataset BK Data (deze dataset is bijgewerkt tot en met 2016). Ook de effecten van de inmiddels al enige tijd afgeschafte Wwik op de actuele inkomensvorming (doen Wwik'ers het op langere termijn beter?) zijn onbekend, maar zijn na te gaan via de microdata van het CBS. Een onderzoek naar de inkomensvorming (uit verkopen en anderszins) onder een breed aantal alumni (niet alleen van de Rijksakademie) zou meer inzicht bieden.

REFERENTIES

- Belfi, B., J. Allen & A. Mommers (2018). Van startende tot gevorderde kunstenaar. De loopbaanontwikkeling van kunstenaars in de eerste jaren na afstuderen. *Bij de Les 3 - Starters*, november 2018, 24-25. Maastricht: ROA. www.hbomonitor.nl/application/files/5915/4220/5737/Starten_als_kunstenaar.pdf
- Bisschop, P., J. Zwetsloot & S. van der Werff (2017). Studie & Werk 2017. De arbeidsmarktpositie van hbo- en wo-alumni. Amsterdam: SEO.
- Bisschop, P., J. Zwetsloot & S. van der Werff (2018). Studie & Werk 2018. De arbeidsmarktpositie van hbo- en wo-alumni. Amsterdam: SEO.
- BKNL (2016a). *Een collectieve selfie. Beter zicht op beeldende kunst*. Amsterdam: BKNL.
- BKNL (2016b). *Een collectieve selfie: Trends in de beeldende kunst*. Amsterdam: BKNL.
- BKNL (2017). *Een collectieve selfie 2. Infographic beeldende kunstsector*. Amsterdam: BKNL.
- BKNL (2018). *Een collectieve selfie 3. Nog beter zicht op beeldende kunst*. Amsterdam: BKNL.
- Boonzaaijer, G., R. Geukema & R. Goudriaan (2015). *Kunstenaarshonoraria in de praktijk - Beeldende kunst in Nederland*. Den Haag: SIRM en PPMC.
- CBS (2014). *Monitor kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2017). *Monitor kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen 2017*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Geukema, R., R. Goudriaan & J.-K. Sluijs (2016). *Ontwikkeling richtlijn praktijk kunstenaarshonoraria*. Den Haag: SIRM.
- Kackovic, M. (2016). *Observable persuaders. A longitudinal study on the effects of quality signals in the contemporary visual art market*. Amsterdam UVA (dissertatie).
- Lauwaert, M. (2015). Beeldende kunstenaars: klem tussen twee banen. *Rekto Verso*, tijdschrift voor cultuur en kritiek, 67, 1-5.
- Teesing, G. & P. de Jong (2014). *Kunstenaarshonoraria*. Den Haag: APE.
- Vinken, H. & H. Mariën (2017). *Werkbijdragen, opdrachten en presentaties van beeldend kunstenaars. Cijfers uit BK-Data, 2001-2016*. Tilburg: HTH Research.
- Vinken, H. (2019) *Verslag van de eerste verkenning van agendapunt 3.8 van de Arbeidsmarktagenda Culturele en Creatieve Sector*. Tilburg: HTH Research.
- Werff, S. van der & E. Berkhout (2015). *Studie & Werk 2015. Hbo'ers en academici van afstudeerjaar 2012/2013 op de arbeidsmarkt*. Amsterdam: SEO.
- Werff, S. van der & P. Bisschop (2016). *Studie & Werk 2016. De arbeidsmarktpositie van hbo'ers en academici uit het studiejaar 2013/214*. Amsterdam: SEO.

Colofon

In opdracht van BKNL is een vervolgonderzoek gedaan naar de beeldende kunstsector in Nederland. Deze uitgave bevat een update van de rapporten *Beeldend kunstenaars in Nederland* (HTH Research) en de *Infographic beeldende kunstsector* (Berenschot).

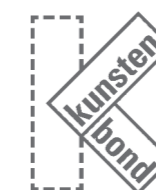
Ontwerp: Studio Ingeborg Scheffers, Amsterdam

BKNL, juni 2019

Beeldende Kunst Nederland (BKNL) is een informeel overleg van organisaties die opkomen voor het belang van beeldend kunstenaars, musea, presentatie-instellingen en galeries in Nederland. Het Mondriaan Fonds faciliteert en coördineert de bijeenkomsten.

WWW.BKNL.NL

PLATFORM BK

Kunsten '92

De *Collectieve Selfie 4* laat zien wat beschikbaar is aan cijfers en gegevens over beeldende kunst in Nederland en waar nog gaten zijn. Deze versie bevat onder meer extra, actuele gegevens over kunstenaars, over moderne kunstmusea en galeries.

De *Selfie* is een initiatief van Beeldende Kunst Nederland (BKNL)*, een losse vorm van samenwerking tussen vertegenwoordigende partijen uit de kunstsector. De informatie die in deze publicatie is gebundeld, komt uit verschillende onderzoeken die ieder met een eigen invalshoek en opzet een (onder)deel van de beeldende kunstsector beschrijven.

Net als voor eerdere edities van de *Selfie*, heeft BKNL met twee opdrachten aan verschillende bureaus alle beschikbare informatie laten verzamelen en duiden. In de eerste plaats zijn onderzoekers Henk Vinken en Hans Mariën (HTH Research) gevraagd een uitgebreide analyse te maken van de beschikbare cijfers over beeldend kunstenaars, waarbij de inkomenspositie een belangrijk thema was.

Onderzoeksbureau Berenschot heeft ten tweede een globaal overzicht verzorgd van beschikbare data op het gebied van onder meer instellingen, festivals en individuen.

*Beeldende Kunst Nederland (BKNL) is een informeel overleg van organisaties die opkomen voor het belang van beeldend kunstenaars, musea, presentatie-instellingen en galeries in Nederland. Bij BKNL zijn aangesloten Platform BK, Kunstenbond, Kunsten '92, de Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars (BBK), de Nederlandse Galerie Associatie (NGA) en de belangenvereniging voor presentatie-instellingen De Zaak Nu. Het Mondriaan Fonds faciliteert en coördineert BKNL.